

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bilge Deniz ÇATAK

MEZHEP FARKLILIKLARININ EŞLER ARASI İLİŞKİLERE ETKİLERİ

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2012

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bilge Deniz ÇATAK

MEZHEP FARKLILIKLARININ EŞLER ARASI İLİŞKİLERE ETKİLERİ

Danışman
Prof. Dr. Nurşen ADAK

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2012

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bilge Deniz ÇATAK'ın bu çalışması jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

: Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ

Üye (Danışmanı)

: Prof. Dr. Nurgün ADAK

Üye

: Prof. Dr. Erol FİLİZ

Tez Başlığı: Mezhep Farklılıklarının İstisna Arası İlişkilere Etkileri

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Tez Savunma Tarihi 19/.../2012

Mezuniyet Tarihi 27/06/2012

Prof. Dr. Mehmet ŞEN
Müdür

.....

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	viii
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLE ve EVLİLİK KURUMLARINA İLİŞKİN KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

1.1 Aile ve Evlilik Kurumu	3
1.2 Aile ve Akrabalık.....	4
1.3 Evlilik ve Evlenme Biçimleri	5
1.3.1 Eş Seçme Olanakları.....	6
1.3.2 Evlenme Engelleri	9
1.3.3 Endogami-Egzogami	11

İKİNCİ BÖLÜM

DİN ve MEZHEPLER

2.1 Din -Toplum İlişkisi	13
2.2 Din Olgusu İçinde Mezhep Kavramı	17
2.2.1 Alevilik Nedir?	19
2.2.2 Sünnilik Nedir?.....	25
2.2.3 Alevi-Sünni Farklılaşması	26
2.2.3.1 Sosyal Bakımdan Farklılaşma	27
2.2.3.2 Dini Bakımdan Farklılaşma	28
2.2.3.3 Siyasi Açıdan Farklılaşma.....	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AİLEDE EŞLER ARASI ETKİLEŞİM ve DİN

3.1 Ailede Eşler Arası İlişkiler ve Sorun Alanları.....	31
3.2 Dinin Aile ve Evlilik Kurumuna Etkileri	33
3.3 Mezhep Farklılıkları ve Eşler Arası İlişkilere Etkileri	34

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SAHA ÇALIŞMASI ve VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 Araştırma Alanının Tanıtımı	41
4.1.1 Almanya'ya Göç Süreci.....	41
4.1.2 Dernekleşme Süreci.....	43
4.1.3 Din Dersi Konusu	46
4.2 Araştırmanın Planlanması ve Uygulanması	47
4.2.1 Araştırma Evreni ve Örneklem.....	47
4.2.2 Görüşme Formunun Hazırlanması ve Uygulanması	48

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

5.1 Sosyo-Demografik Veriler	50
5.1.1 Cinsiyet.....	50
5.1.2 Yaş.....	50
5.1.3 Doğum Yeri	51
5.1.4 Eşlerin Doğum Yerleri	52
5.1.5 Eğitim Düzeyi.....	52
5.1.6 Eşlerin Eğitim Düzeyi	52
5.1.7 Meslek	53
5.1.8 Eş Meslek	53
5.1.9 Gelir Düzeyi	53
5.1.10 Mezhep	54
5.2 Tanışma ve Evlilik Kararı İle ilgili Veriler	55
5.2.1 Kişilerin Eşlerinin Mezhebinin Farklı Olmasına Yönelik İlk Tepkileri.....	55
5.2.2 Birlikteliğe Kişinin Ailesinin Tepkisi.....	59
5.2.3 Eşin Ailesinin Birlikteliğe Olan Tepkisi	63
5.2.4 Ailelerin Tanışması.....	65
5.2.5 Evliliğe Karşı Çıkma	68
5.3 Evlilik ve Aile İle İlgili Veriler	70
5.3.1 Evlilik Yılı	70
5.3.2 Çocuk Sayısı	70
5.3.3 Ailelerin Çocuklarının Dini Eğitimleri Konusundaki Tutumları	71
5.3.4 Aile İçinde Alevi Geleneklerin Yerine Getirilmesi	74
5.3.5 Aile İçinde Sünni Geleneklerin Yerine Getirilmesi	76

5.3.6 Çocukları Farklı Mezhepten Biriyle Evlenmek İsterse Verecekleri Tepkiler	78
5.3.7 Çocukları Farklı Dinden Biriyle Evlenmek İsterse Verecekleri Tepkiler	80
SONUÇ	82
KAYNAKÇA.....	85
EK 1- Görüşme Formu	92
EK 2- Meslek Sınıflandırması	93
ÖZGEÇMİŞ	95

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 5.1 Eşler Arası Yaş Farkı	51
Tablo 5.2 Kişilerin Eşlerinin Mezhebinin Farklı Olmasına Yönelik İlk Tepkileri.....	55
Tablo 5.3 Kişinin Ailesinin Birlikteliğe Olan Tepkisi.....	60
Tablo 5.4 Eşin Ailesinin Birlikteliğe Olan Tepkisi.....	63
Tablo 5.5 Ailelerin Tanışması.....	66
Tablo 5.6 Evliliğe Karşı Çıkma.....	68
Tablo 5.7 Çiftlerin Evlilik Yılları.....	70
Tablo 5.8 Ailelerin Çocuklarının Dini Eğitimleri Konusundaki Tutumları.....	71
Tablo 5.9 Aile İçinde Alevi Geleneklerinin Yerine Getirilmesi.....	74
Tablo 5.10 Aile İçinde Sünni Geleneklerinin Yerine Getirilmesi.....	76
Tablo 5.11 Çocukları Farklı Mezhepten Biriyle Evlenmek İsterse Verecekleri Tepkiler.....	78
Tablo 5.12 Çocukları Farklı Dinden Biriyle Evlenmek İsterse Verecekleri Tepkiler.....	80

KISALTMALAR LİSTESİ

- AABF : Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu
AAKM : Anadolu Alevileri Kültür Merkezi
Age : Adı Geçen Eser
CHP : Cumhuriyet Halk Partisi
DM : Deutsche Mark (Alman Markı)
MHP : Milliyetçi Hareket Partisi
MSP : Milli Selamet Partisi
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

Ö Z E T

Araştırma, Alevi-Sünni evlilikleri üzerine odaklanmaktadır. Konu genel olarak; aynı dinin farklı geleneklerinden gelen Alevi ve Sünni çiftlerin aile yapıları, farklı gelenek ve mezhebin evlilik üzerine etkileri, çiftlerin aile içi ilişkileri, ailelerinden ve çevrelerinden nasıl tepki aldıkları, aile içinde dinin yeri, çocukların yetiştirilmesi gibi sorularla ele alınmıştır. Bu sorulara cevap bulabilmek için İstanbul ve Almanya'nın Berlin kentinde farklı mezhepten biriyle evlilik yapmış Türklerle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. 10 kişi Berlin'den, 50 kişi İstanbul'dan olmak üzere toplam 60 kişi ile görüşülmüştür.

Görüşmelerin bir kısmının Berlin'de yapılmasının sebebi, göç süreci ile birlikte insanların kendi dinlerine ve mezheplerine olan bağlılıklarında ve diğer din veya mezhepten insanlara bakış açılarında değişim yaşanıp yaşanmadığını görmektir. Bu sebeple, Berlin'de yaşayan Türkler de, Türkiye'de olduğu gibi diğer mezhepten biriyle evlilik kararı aldıklarında ailelerinden ve çevrelerinden tepkiler alıyorlar mı, evliliklerinde bu konuyla ilgili sorunlar yaşıyorlar mı, çocuklarının dini eğitimi konusunda nasıl bir tutum sergiliyorlar gibi sorulara cevap aranmıştır.

Araştırmayla birlikte, üç ana sonuca varılmıştır. İlk olarak, şehir hayatı Alevi ve Sünnilerin geleneksel yapılarında değişim meydana getirmiştir. İkinci olarak, kadınlar böyle bir evlilik kararı aldıklarında erkeklere oranla ailelerinden ve çevrelerinden daha fazla tepki almaktadır. Hatta kadınların kendileri bile, evlilik öncesinde eşlerinin farklı mezhepten olmasını erkeklere kıyasla daha olumsuz karşılamaktadırlar. Toplumdaki ataerkil yapının evlilik içinde de etkili olması ile birlikte, kızlarının diğer mezhepten biriyle evlenmesi sonucu geleneklerinden uzaklaşıp, eşinin mezhebinin etkisinde kalacağı korkusu da ailelerin kız çocuklarının bu tür evlilik yapmasına olumsuz bakmasının sebeplerinden biridir. Diğer bir sonuç ise, tam olarak olmasa da günümüzde ailelerin bu evliliklere olan olumsuz tutumlarının zayıflama eğiliminde olmasıdır. Ailelerin olumsuz tutumlarının azalması ve bu evliliklere daha az karışır olmaları ile birlikte Alevi-Sünni evliliği yapmış bu çiftlerin evlilik hayatlarında bu farklılıktan dolayı daha az problem yaşadıkları görülmektedir.

Araştırmanın ilk bölümünde, aile ve evlilik kurumları, eş seçme olanakları ve evlenme engelleri ile ilgili bilgiler verilmektedir. İkinci bölümde, din ve mezhep kavramları üzerinde durularak, Alevi ve Sünni mezhepleri incelenmektedir. Ayrıca Alevilerin ve Sünnilerin farklılaştıkları bazı konular da irdelenmektedir. Üçüncü bölümde ise, aile içinde eşler arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilere mezhep farklılığının etkileri tartışılmaktadır. Dördüncü bölüm saha çalışmasının tanıtıldığı bölümdür. Bu bölümde araştırma alanının tanıtımı

yapılarak Almanya'ya göç süreci, dernekleşme hareketleri, din dersi gibi konular üzerinde durulmuştur. Beşinci bölümde, derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler sunulmaktadır. Ardından bulgular analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Yüksek lisans tezi sonuç kısmıyla tamamlanmıştır.

ABSTRACT

The main subject of research is marriages between Alevis and Sunnis. The topic of the research is about the family structures of married couples, the impact on the family structure to intermarriage between Alevi and Sunni, how they live, the family's reactions, religious orientation of couples and how they bring up their children in these mixed marriages. To find answers to these questions, in-depth interviews were conducted with people who married from other sects in Berlin and İstanbul. In-depth interviews were held - 60 interviews in all: 10 from Berlin and 50 from İstanbul.

The reason some of the interviews were conducted in Berlin was to see whether people change their commitment to their religion and their sects and if they change their view about the people from the other sect and religion due to the process of migration. Therefore, questions were asked of Turkish people living in Berlin to understand when they decided to get married to a person from another sect, how their families reacted, whether they have any problems because of this issue in their family life and how they educate their children about religious issues.

Three main results were reached upon the completion of my research. Firstly, there is a relation between intermarriages and cosmopolitan urban life because Alevis and Sunnis traditional structure is dissolved. Secondly, when women decide to get married to someone from another sect, they face so much more negative reactions from their families and environment than men do. When women learn that their partner is from another sect, even themselves react more negative to this than men. Another reason why families look at these marriages negatively is because of the patriarchal system. They think that with patriarchal system, the man's tradition and the man's religion will be center of marriage and belief of their daughter will be dissolved. Another result is not exact but negative attitudes of families tends to decrease. When a couple's families don't have negative attitudes as before and don't object to their children's marriage, these couples don't have a lot of problems because of these differences.

The introduction of the research contains concepts about institutions of marriage and family, facilities of mate selection and bans to marriages. In the second section, aspects about religion and sect and concepts of Alevi and Sunni were given. In addition it talks about differences between Alevis and Sunnis. Then in the third section the study discusses relations in the families and how these relations are affected by sect differences. In the fourth part field

work was introduced. Also in this section, introducing field work, it talks about migration to Germany, movements of associations, and scripture class. Then in the fifth section, the findings from the in-depth interviews are analysed and interpreted. At the final section , results were examined.

Ö N S Ö Z

Lisans ve yüksek lisans eğitimi boyunca ilminden faydalandığım, insani değerleri ile de örnek edindiğim ve ayrıca tecrübelerinden yararlanırken göstermiş olduğu hoşgörü ve sabırdan dolayı değerli hocam, Prof. Dr. Nurşen ADAK'a,

Bugünlere gelmemde büyük pay sahibi olan ve tez çalışmamda büyük destekler veren başta babaannem ve dedem olmak üzere tüm aileme ve yakın dostlarıma,

Yine Berlin'deki görüşmecileri bulmamda büyük desteği olan Belgin CEYLAN ve bütün AABF personeline teşekkürlerimi sunarım.

Bilge Deniz ÇATAK

Antalya, 2012

GİRİŞ

Günümüz ulus devlet toplumlarının en temel özelliklerinden biri de homojen değil heterojen bir yapıya sahip olmalarıdır. Toplumlar, genelde farklı etnik ve mezhepsel özelliklere sahiptir. Bu toplumsal kategoriler bir yandan çeşitlilik ve zenginlik sağlarken diğer yandan da toplumda potansiyel bir çatışma ortamı da yaratabilir.

Farklı kültür ve mezhep mensubu iki kişinin evlilik kurumu içerisindeki ilişkileri nasıldır? Bu çalışmanın amacı, Türk toplumunda eş seçiminde din ve mezhepler arası farklılığın ne kadar etkili olduğunu görmek ve farklı mezheplere mensup kişilerin evlilik ilişkilerinde yaşadıkları sorunları incelemektir. Bu bağlamda toplum içinde genel olarak Alevi-Sünni ilişkileri ele alınacaktır. Buna ilave olarak Alevi ve Sünni gruplar arasında yapılan karma evliliklerin, Alevi ve Sünni gruplar arasındaki ilişkiler üzerindeki etkileri tartışılacaktır.

Evlilik çoğu zaman iki aile arasında yapılan bir anlaşma olarak görülmektedir. Çiftlerin ilişkilerini meşrulaştıran evlilik, onları bir araya getirdiği kadar eşlerin aile ve akrabalarını da yakınlaştırır ve bir araya getirir. Çiftlerin geçmişleri yaş, etnisite, sosyal sınıf ve din gibi birçok alanda değişiklik gösterebilir. Bazı farklılıklar ise çiftlerin ilişkilerinde diğerlerinden daha önemlidir.¹ Bu farklılıklardan biri olan din, günümüzde hala bazı aileler için temel öneme sahiptir ve aile içi ilişkilerde temel belirleyicilerden biridir.

Din, insanların yaşadıkları sosyo-kültürel çevre, ekonomik durum ve belirli politik etkilerle birlikte, farklı anlayış, pratik ve değerlendirmeleri içeren sosyal bir karaktere sahiptir. Aynı dinden olmalarına karşın Alevi ve Sünniler arasında da farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıklar bazen iki grup arasında çatışmalara sebep olabilmektedir. Kişiler ve kültürler arası etkileşim ve değer yargıları, sosyo-kültürel ve ekonomik durumlar, tarih, coğrafya ve politik süreçlerin etkisi altında değişmektedir. Alevi ve Sünniler olumsuz tecrübeler yaşadığı bilinen iki gruptur. Tarihte yaşanan bu olumsuz tecrübelerin günümüzde yapılan Alevi – Sünni evlilikleri üzerinde bir etkisi var mıdır? Bu soru, tez çalışmasının temel sorusudur. Din toplumda bütünleşmeyi sağlayıcı bir unsur olarak işlev görebildiği gibi bazı durumlarda farklılıkların vurgulanması yoluyla çatışmaya da yol açabilmektedir. Alevi ve Sünni aileler arasında büyük farklılıklar olduğu ve evlenildiği takdirde çatışma, asimilasyon ve ayrımcılık gibi durumların meydana geleceği düşünülmektedir. Bütün bu olumsuz düşüncelere rağmen Alevi ve Sünni bireyler evlenmeye karar verdiklerinde çoğunlukla aileler bu durumu kabullenmek zorunda kalmaktadırlar.

¹ Yinger, J.M, On The Definition Of Interfaith Marriage, Journal For the Scientific Study Of Religion, 1968, Spring, 7(1), pp:104-107

Tarihsel ön yargıların ve korkuların arasında sıkışan ve bazen de bazı şeylerin sır gibi saklandığı bu evliliklerde çiftler neler yaşamaktadırlar? Bu noktada çalışmanın amacı, gündelik yaşam, inançlar ve kültürlerdeki bu farklılıkların, farklı iki mezhepten olan insanların evliliklerindeki etkisini incelemektir. Bu çalışmada söz konusu çiftler evlilik öncesinde ve sonrasında neler yaşıyor? Herhangi bir zorlukla karşılaşılıyorlar mı? Evlendikten sonra çocuk yetiştirme, evlenmeden önce yerine getirdikleri ibadetlerine devam etme gibi konularda sorun yaşıyorlar mı? gibi sorulara cevap aranmaktadır. Araştırma İstanbul'da gerçekleştirildiği gibi Almanya'nın Berlin kentinde yaşayan Türklerle de gerçekleştirilmiştir. İş gücü göçüyle Almanya'ya gidip yerleşenler, gittikleri yerlerin ekonomik, etnik ve kültürel yapılarından etkilendikleri kadar gittikleri ülkeyi de etkilemişlerdir. Almanya'daki Türklerin özellikle de Alevilerin kendi kimliklerini Türkiye'de yaşayanlardan daha kolay ifade etmeleri ve bu kişilerin mezheplerine bağlılıklarının yoğun olarak devam ettiğini görmem, Berlin'de yaşayan Türklerle de görüşmeler yapma kararı almama neden oldu. Bu bağlamda, Almanya'ya yerleşen bu kişilerin, Alevi-Sünni evliliklerine bakış açılarının Türkiye'de yaşayanlardan farklı olup olmadığını anlamak amacıyla Berlin'de de görüşmeler yapıldı. Sonuç olarak çalışmada farklı mezhepten kişilerle evlenen bireylerin evlilik öncesi ve sonrası bu durumdan ilişkilerinin nasıl etkilendiği araştırılacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLE ve EVLİLİK KURUMLARINA İLİŞKİN KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR

1.1 Aile ve Evlilik Kurumu

Aile terimi üzerinde çok sayıda farklı düşüncenin olması evrensel bir tanım yapmayı zorlaştırmaktadır. Görece daha az karmaşık ve homojen aile formlarından olan orta sınıf çekirdek ailesinin dahi tek bir evrensel tanımını yapmak güçtür. Aileyle ilgili en bilinen tanımlardan biri olan Birleşmiş Milletlerin önerdiği geniş çerçeveli tanıma göre aile, kan, yasa ve evlilik yoluyla birbirlerine belirli derecelerde akrabalıkları bulunan hane halkı üyelerinden meydana gelmektedir.²

Aile, biyolojik ilişkiler sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerin belirli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş özdeksel ve tinsel zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir.³

Aile, aynı çatı altında birlikte yaşayan, her türlü manevi, sosyal ve koruyucu faaliyetleri karşılayan, kan bağı veya hukuki kaynağa dayalı üyelerden oluşan temel bir sosyal kurum ve önemli bir alt sistemdir.⁴ Birlikte oturma aile kavramı için önemlidir. Örneğin genelde eşlerin anne ve babaları aile kavramı içine sokulmazken eğer aynı evde yaşıyorsa aileden kabul edilirler.⁵

Aile ilişkileri, her zaman, daha geniş akraba grupları içerisinde var olurlar.⁶ Aile kavramı sosyal grup ile aile fertleri arasındaki ilişkileri içeren ve aynı zamanda adetleri, örfleri, gelenekleri olan ve kültür unsurlarını içinde barındıran bir birimdir.⁷

Ogburn ailenin dokuz işlevi üzerinde durmuştur. Bunlar; insan neslini üretmek, ekonomik ihtiyaçları karşılamak, statü sağlamak, çocukların eğitimini planlamak, din eğitimi vermek,

²TheFamily: The Role of theFamily in the Development Process, UN Publications, New York,1986 dan aktaran; Atalay Beşir, Konaş Mehmet, Beyazıt Sema, Madenoğlu Kemal, Türk Aile Yapısı Araştırması, Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, 1992, sf.1

³ Sayın, Önal, Aile Sosyolojisi: Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, 1990, sf. 2

⁴ T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Türk Aile Ansiklopedisi 3, İlkay Dizgi, Ankara, 1994, sf. 713

⁵ FIRTH, Raymond, HUBORT, Jane, FORGE, Anthony, 'Families and Their Relatives (Kinship in a Middle-Class of London), The International Library of Sociology, Routledge, London, Volume:15, 1998, , sf. 91

⁶Giddens, Anthony, Sosyoloji, Çev: Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000, sf. 25

⁷Nirun, Nihat, Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1991, sf. 17

boş zaman faaliyetlerini gerçekleştirmek, aile üyelerinin birbirini koruması, karşılıklı sevgi ortamı yaratmak ve cinsel doyum sağlamak gibi işlevlerdir.⁸

Yukarıdaki tanımlamalar farklı açılardan aileyi tanımlamakta ve ailenin yapısı ve işlevleri açısından farklı yönlerini vurgulamaktadır. Modernleşme olgusu sosyo-kültürel hayatın bütün kurumlarında olduğu gibi, aile yapısında da etkide bulunmuş ve ailenin geleneksel yapısı, rolü ve işlevleri değişmiştir. Dini hayatın merkezi olarak aile, toplumun dini hayatındaki gelişmelerin de kaynağını teşkil etmektedir. Geleneksel toplumda dinsel fenomenlerin aktarılma ve içselleştirilme mekânı olan ailenin modern toplumda değişen yapısal özellikleriyle birlikte bu işlevinde de bir farklılaşma ortaya çıkmıştır. Ayrıca aile yapısına dâhil olan, eşin özgürce seçilmesi, kadın haklarının artışı, akraba evliliklerinin azalması ve çocuk haklarının genişletilmesi yönünde de değişimler söz konusudur.⁹

1.2 Aile ve Akrabalık

Kan bağı veya evlenme yoluyla, sık dokunmuş ilişkiler ağı içerisinde karşılıklı yetki ve sorumluluklarla birbirine bağlı, ortak veya benzer sosyo-kültürel özelliklere sahip kişilere akraba, akrabaların birbirlerine karşı durumları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan organizasyona akrabalık denmektedir.¹⁰

Kısaca tanımlamak gerekirse kişiye soy, süt veya evlilik sebebiyle yakın olanlara akraba denir. Akrabalar, birbirine danışan, ortak sosyal aktivitelerle meşgul olan sosyal gruplardır. Balaman akrabalığın kişiler arasındaki davranışları düzenlemenin yanında toplumsal, siyasal ve bölgesel grupların oluşmasında da büyük rol oynadığını belirtmektedir. Günümüzün endüstriyel-modern toplumlarında akrabalığın temel ögesi olan aile, en azından bir yerleşim, bir üretim birimi olarak varlığını sürdürmekteyken, topluluk durumundaki yaşam biçimlerinde aile ve onun oluşturduğu akrabalık, soyu, otoriteyi ve toprağı devam ettirme, baba ocağını tütürme, grup üyeliği ve yöneticiliğe geçme gibi özelliklere sahiptir.¹¹

Raymond Firth, aile ve akrabalık terimlerinin İngilizce literatürde kesin bir şekilde tanımlanmadığını vurgulamaktadır. Ayrıca sözlüklerde bulunan anlamlar da bazen birbiriyle uyuşmamaktadır. Aile, aynı evde yaşayan ebeveyn ve çocukları kapsayan bir terim olarak tanımlanırken, akraba olmak için yakınlık veya kan bağı yeterlidir. Ayrıca bu terim aynı soydan gelenleri de kapsamaktadır. Evlilik veya kan bağı gibi doğal bağlarla insanlar arasında

⁸Ogburn (1963) den aktaran; Özgüven, İbrahim Etmen, Evlilik ve Aile Terapisi, Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Eğitim Merkezi, Ankara, 2000, sf. 20

⁹Çelik, Celaledin, Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kayseri, 2009, sf: 1

¹⁰Maden, Ahmet, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Türk Aile Ansiklopedisi 3, İlkay Dizgi, Ankara, Aralık 1991, sf, 96

¹¹Balaman, Ali Rıza, 'Evlilik Akrabalık Türleri (Sosyal Antropolojik Yaklaşımla), T.C. Kültür Bakanlığı, Repro Mat., Ankara,2002, sf:1

oluşan ilişki anlamına gelir. ¹² Bunun dışında aile kavramı yakınlığı, duygusallığı ifade ederken, akrabalık sosyal mesafeyi, ahlaki görevleri ifade eder. ¹³

Akrabalık grupları, ortak olarak gelenekleri, etnik kimlikleri ve ataları olan aileleri birbirine bağlar ve gelişmekte olan dünyada birçok alandaki sosyal yapının temel taşıdır. Diğer grup oluşumlarının aksine akraba gruplarına gönüllü olarak girip çıkma söz konusu değildir, insan akrabalık grubunu seçemez. ¹⁴ Akrabalık birbirine sıkı sıkıya bağlı bir topluluk olmanın yanında insanların kurallara uymalarını sağlayan bir özelliğe de sahiptir. Geleneksel toplumlarda insanlar kolektif sorumluluk ilkesine itaat etme eğilimindedirler. Bu topluluklarda insanlar birbirlerinin eylemlerinden de sorumludur. ¹⁵ Bu bağlamda akrabalık sistemi aile içi eşler arası ilişkileri de etkileyen, zaman zaman da bunları düzenleyen bir konuma da sahiptir.

Akrabalık, evlilik veya soy bağı aracılığıyla oluşturulan ilişkilerin sonucunda, belirli yükümlülükleri, değerleri ve statüleri içeren bir toplumsal sistemdir. ¹⁶ Modern metropoliten toplumlarda ‘akrabalık’ dışında insanları bir arada tutan bağlar çok azdır. Bu akrabalık bağı da, dinin çatışma ortamına girmesiyle bozulabilir. Raymond, bu çatışma ortamına örnek olarak farklı bir dinden veya mezhepten bir kişiyle evlenmeyi vermiştir. Yazara göre artık modern toplumlarda akrabalık bu tarz evliliklerin gerçekleşmesine güçlü bir engel olamamaktadır. Ancak bazı durumlarda etnik ve dini farklılıklar akrabalara korku vermektedir. Bu şekilde yapılan evlilikler akrabalık bağlarının zayıflamasına neden olabilir. Akrabalarla ilişkilerin zayıflaması özellikle çocukluktan beri süregelen ilişkilerin kopması anlamına gelir fakat diğer yandan da yeni ve farklı sosyal ilişkiler bunun telafisi olabilmektedir. ¹⁷

1.3 Evlilik ve Evlenme Biçimleri

Evlilik, karşı cinsten iki kişinin birlikte yaşamak, yaşamlarını paylaşmak, çocuk yapmak ve yetiştirmek gibi amaçlarla yaptıkları bir sözleşme olarak tanımlanmaktadır. ¹⁸ Giddens ‘Sosyoloji’ adlı kitabında, evliliği iki yetişkin arasında, toplum tarafından tanınan ve onaylanan bir cinsel birliktelik olarak tanımlamıştır. ¹⁹

¹² Firth, Hubort, Forge, a.g.m, sf. 87

¹³ Firth, Hubort, Forge, a.g.m. sf. 93

¹⁴ La Ferrara, Elina, ‘Kin Groups and Reciprocity: A Model of Credit Transactions in Ghana’, Public Policy, Milano, Şubat, 2003, sf. 1

¹⁵ Posner, Richard, ‘ A Theory of Primitive Society with Special Reference to Law.’ Journal of Law and Economics, Chicago, 1980, sf. 5

¹⁶ Önal, a.g.e, sf. 97

¹⁷ Firth, Hubort, Forge, a.g.m. 361-364

¹⁸ Özgüven, İbrahim Etmem, Evlilik ve Aile Terapisi, Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Eğitim Merkezi, Ankara, 2000, sf. 19

¹⁹ Giddens (a), a.g.e, sf. 148

İslamiyet'te evliliğin temelinde, kadın ve erkek arasında yapılan kutsal-sivil kontrat vardır. Pearl, Müslümanlar arasındaki evliliğin, dinselikten ziyade sivil bir anlaşma olduğunu vurgular. Ancak Müslüman evlilikleri iki kişi arasında düzenlenen bir anlaşmadan ibaret değildir; dini elementlere de sahiptir.²⁰

Birbirinden çok farklı kültürlerde rastlanan evlilik, toplumda çeşitli işlevleri yerine getirmektedir. Bu işlevler arasında, cinsel yaşamın sağlıklı olarak düzenlenmesi, soy çizgisinin, cinsiyet rollerinin ve iş bölümünün belirlenmesi, ekonomik üretim ve tüketim etkinliklerinin düzenlenmesi gibi temel görevler sayılabilir.²¹

Toplumun çekirdeği olarak tanımlanan ailenin meydana gelmesi için evliliğin temel olduğu belirtilmektedir. Toplumların kültürel ve ekonomik yapısı, yerleşim düzeni, üretim ilişkileri, gelenek ve görenekleri, evlenme biçimlerinin oluşmasında önemli rol oynamaktadır.²² Evlilik, her toplumda var olan ve kültür ve kültürel beklentiler tarafından güçlü bir şekilde etkilenen bir birliktir.²³ Her toplum kendi yapısına uygun evlenme biçimlerini tercih ederken, kendisine ters düşen evlilikleri ise engellemeye çalışmaktadır. Bununla birlikte birçok evlenme çeşidi bulunmaktadır.²⁴ Değişik evlenme biçimlerinin ortaya çıkmasında; yöresel faktörler, kültürel farklılıklar, eğitim durumu, sosyal ve ekonomik nedenler önemli ölçüde rol oynamaktadır. Bunun dışında hızlı kentleşmeden kaynaklanan toplumsal değişimler yeni evlenme biçimlerine zemin hazırlamaktadır.²⁵

1.3.1 Eş Seçme Olanakları

Evlilik birliğinin kurulması ve sürdürülmesi için yapılan eş seçimi, insanlık tarihinin en eski devirlerinden itibaren günümüze kadar gelen bir olgudur. Bazen eş seçme özgürlüğü, kökleşmiş gelenekler, önyargılar ve ailelerin istekleriyle çelişir.²⁶ Eş seçme kriterleri, kişilik özelliği, maddi durum, sosyal statü ve akraba gruplarına göre değişiklik göstermektedir. Çoğu toplumda evlenecek bireyler kuracakları ailenin huzuru, çocukların eğitimi, toplumun kabulü gibi konular sebebiyle kültürlerine uygun eş seçme eğilimindedirler.²⁷ Eş seçiminde kısıtlamalar yaratan özellikler; coğrafi uzaklık, ebeveynlerin sosyal statüsü ve maddi durumu, evlenecek bireylerin sosyal statüsü ve maddi durumu, eğitim, din, ırk, etnik köken, siyasi

²⁰Pearl David, Menski Werner, Muslim Family Law, Sweet&Maxwell Published, London, 1998, sf. 139

²¹Özgüven, a.g.e, sf. 19

²² Örnek, Sedat Veyis, Türk Halk Bilimi, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1995, s. 185

²³ Miller R., Browning S., The Importance of the Multicultural Approach: An Introduction, Journal of Family Issues: 20,1999, pp: 596

²⁴ Sezen, Lütfi, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 27, Erzurum, 2005, sf. 186

²⁵ Sezen, a.g.m, sf. 194

²⁶ Topçuoğlu, Ali Aslan, Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam Hukuku'na Göre Nikah Akdine Etkisi Bakımından Din Farklılığı, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Cilt 10, Sayı:2, 2010, sf. 81

²⁷ Karlsson, Georg, On Mate Selection, International Journal of Comparative Sociology, Uppsala University, Sweden, 2003, pp. 92

eğilim şeklinde sıralanmaktadır.²⁸ Hollingshead, eş seçiminde kültürel faktörlerin etkisini incelediği makalesinde, ırkın eş seçiminde birincil rol oynadığını dinin ise ırktan sonra en belirgin kategori olduğunu belirtmektedir.²⁹

Kısaca eş seçiminde önemli olabilecek noktalar şöyle özetlenmektedir:³⁰

- Benzer sosyo-ekonomik yapıya sahip olma,
- Yaş uygunluğu,
- Aynı millete veya aralarında kültürel benzerlik bulunan milletlere mensup olma,
- Dinler arasında fark bulunmaması,
- Eğitim seviyesinde uygunluk.

İster soy devamını sağlama, ister seks güdüsüne duyulan doyumunu meşrulaştırma, isterse de bir üretim birimi kurma amacına yönelik olsun evlenmeler, bir olanak yaratma ve hazırlanma sorunudur. Herkesin, her zaman, herkesle evlenemeyeceği toplumsal bir kuraldır.³¹ Modern toplumlarda bireylerin özgür bir seçimle evlendikleri düşünülür, ancak bu seçimin tam bir özgürlüğe dayandığı söylenemez. Sosyal sınıf, eğitim, din gibi birçok toplumsal faktör, bireylerin düşünce ve tercihlerini şartlandırmakta ve eş seçimini yönlendirmektedir.³²

Bir toplumda kimlerin kimlerle evlenebileceğini gösteren kurallar evlenme kurallarıdır. Evlenme kuralları bir toplumda var olan farklı cinsten kişiler arasındaki ilişkileri düzenler. Dünyanın çok farklı yerlerinde araştırmalar yapan antropologlar, evlenmeyle ilgili kısıtlamaların her yerde var olduğunu saptamıştır. Farklı cinsten olan kişiler birbirlerinin potansiyel eşleri olabilir fakat toplumsal şartlar buna engel teşkil edebilir. Burgess ve Lock'a göre, 'Hayvanlar eşleşir, insanlar evlenir.' Bu ifade evlilik kavramının insanoğluna ait ve salt eşleşmeden çok daha geniş bir içeriğe sahip olduğunu göstermektedir. Evlilik, insan gruplarının yaşantıları boyunca uyguladıkları ve geliştirdikleri sosyal öğelerle yüklü bir kavramdır. Kültürler arası farklılık göstermesi sosyal öğelerin değişik kültürler içinde oluşması ve farklı değer yargılarıyla yüklü olmasıyla açıklanabilir. Toplumlar kimin kiminle, kaç eşle ve hangi koşullar altında evlenebileceğine dair kurallar yaratmışlardır.³³ Eş seçme kriterleri kültürler arasında çeşitlilik gösterdiği gibi eşi kimin seçeceği de değişiklik gösterebilir. Günümüzde artık çoğu durumda eşler birbirlerini bireysel olarak seçerken, bazı

²⁸ Karlsson , a.g.m. , pp. 95

²⁹ Hollingshead, August B, Cultural Factors in The Selection of Marriage Mates, American Sociological Association, Yale University, 1950, pp. 622

³⁰ Özkan, Zülfikar, NLP Teknikleriyle Aile İçi İletişim, Hayat Yayıncılık, İstanbul, 2005, 2. Basım, sf. 200-208

³¹ Aktaş, Ali, Kırsal Kesimdeki Dönüşüm Sürecinde Alevi Aile Yapısında Meydana Gelen Değişmeler, Cilt:2, Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara,1994, sf: 15

³² Özgüven, a.g.e, sf. 31

³³ Önal, a.g.e, sf. 79

durumlarda anne - babalar veya yakın akrabalar çocukları için eş seçebilmektedirler. Özerk eş seçimi, çekirdek aile sisteminde geniş ailede olduğundan daha fazla bulunmaktadır.³⁴

İdeal eş anlayışı kişinin evlenmek istediği eş profilini oluşturmasıdır. Birçok araştırmacı ideal eş imajının sosyal gruptan bağımsız değil aksine onun etkisinde olduğu, grubun ideal eş seçme kıstasları olduğu ve bu kıstasların da grup üyeleri tarafından birlikte oluşturulduğu kanısındadırlar. Kişiler evlenme kararı alırken sosyal ve kültürel geçmiş, yaş, ırk, etnik grup, önceki evlilik statüsü, din, aileye uygunluk gibi sosyal faktörleri göz önünde bulundururlar.³⁵

Her toplum farklı eş edinme yollarına sahiptir. Bizim toplumumuzda değiş-tokuş, satın alma, anlaşma ve kaçırma yoluyla olmak üzere dört çeşit eş edinme olanağı olduğu söylenebilir. Tarih boyunca her toplum kendi gelenek ve göreneklerine, ekonomik koşullarına göre eş seçmek için belirli yollar kullanmıştır. Geleneksel toplumlarda evlilik, sadece evlenecek olan iki kişiyi değil iki aileyi daha doğrusu akrabalık grubunu ilgilendirdiği için evlenecek çiftlerin evlenme şekillerinde aile ve akrabalık grupları da etkili olmaktadır.³⁶ Grup üyelikleri evliliklerin engellenmesinde etkilidir. Ancak eş seçimleri sadece gruptan etkilenmez bunun dışında genel olarak toplumun kabulleri de önemlidir.³⁷

Eş seçimi sosyal yapı içindeki akrabalık sistemi ile yakından ilişkilidir. Bazı toplumlar akrabalık kavramına önem verirken, diğer bir toplum için eş seçiminde etkisi çok azdır. Her toplumda evliliğe bağlı olarak akrabalık grupları bulunur. Her ne kadar, akrabalık, anne - baba etkisi çok az da olsa, birçok toplumda anne ve babalar çocuklarının eş seçiminde etkili olmak isterler.³⁸

Burgess ve Locke çalışmalarında eş seçme sürecini; akrabalık, ideal eş profili, anne-baba, homogami veya benzer kişiyle evlenme eğilimi ve kişilik olarak beş seçeneğe bölmüşlerdir.³⁹ Jacobsohn ve Matheny ise yaptıkları araştırma sonucunda eş seçimindeki bazı belirleyicilere vurgu yapmaktadırlar. Bunlardan ilki yaş ve mekânsal yakınlık gibi demografik ve ekolojik faktörlerdir. Yaş bazı kültürler için eş seçiminde en önemli etkenlerden biridir. Ayrıca belli bir yaşa gelmeyen bireylerin evlenememesi yaşla ilgili kısıtlamalara örnektir. İkincisi yasal faktörlerdir. Her ne kadar özgür seçim düşüncesi olsa da bazı evlilikleri engelleyen bir takım yasaklamalar vardır. Bazı akrabalarla evliliğin ensest olarak kabul edilip yasaklanması gibi. Üçüncü olarak da yazar sosyo- ekonomik faktörleri öne sürmektedir.

³⁴ Lee R. Gary, Stone Lorene Hemphill, *Mate-Selection Systems and Criteria: Variation According to Family Structure*, Washington State University, May, 1980, pp. 319

³⁵ Kernodle, Wayne, *Some Implications of the Homogamy Complementary Needs Theories of Mate Selection for Sociological Research*, pp. 148

³⁶ Adak, Nurşen, *Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile içinde; Kurumlara Sosyolojik Bakış*, Editör: Sevinç Güçlü, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2005, sf. 55

³⁷ Blau M. Peter, Becker Carolyn, Fitzpatrick M. Kevin, *Intersecting Social Affiliations and Intermarriage*, The University of North Carolina Press, 1984, pp. 600

³⁸ Karlsson, a.g.m, pp. 93

³⁹ Burgess Ernest, Locke Harvey, *The Family*, 2nd Edition, New York, American Book Company, 1953, sf. 365

Bunlar arasında; sosyal sınıf, din, etnik köken, ırk, eğitim ve iş sayılmaktadır. Toplumun geneli bu özelliklerin bir kısmı ya da tümü ile ilgili homogaminin eşlerin mutluluğu için ön koşul olduğu kanısındadır. Bunun yanında her dini inanç, kendi inanç grubu dışındakilerle olan evliliklere kısıtlamalar getirdiği gibi bu kısıtlamaların dereceleri değişkenlik göstermektedir. Dördüncü faktör evlilik kararında etkisi olan kişilerdir. Bu gruptan ilki anne-babalardır. Aile toplumdaki diğer ajanlarla birlikte aile içi rolleri ve beklentileri çocuğa benimsetir. Yapılan son çalışmalar eş seçimi konusunda anne ve baba etkisinin azaldığını göstermektedir. Dini gruplara üyelikle birlikte cemaat ilişkileri de bu etkili kişilere örnek gösterilebilir. Son faktör ise bireyin kişilik özellikleridir, fiziksel ve davranışsal olarak ikiye ayrılmaktadır.⁴⁰

Eş seçiminde iki temel ilke olduğu belirtilmektedir. Bunlardan ilki 'Benzerlik' (homogami) ilkesidir. Bu ilkeye göre sınırlı bir bireyler grubu içinde yaş, ırk, din, etnik köken, toplumsal sınıf, eğitim ve kişilik benzerliklerine göre seçim yapılır. Benzerlik ilkesi benzerlerin birbirini çektiği gerçeği üzerine kurulmuştur. Buna karşılık 'Bütünleme' (heterogami) ilkesi eşlerin özellikle kişilik açısından farklı ve tamamlayıcı özellikleri nedeniyle seçildiğini savunur. Bu ilke karşıtların birbirini çektiği gerçeğine dayanmaktadır. Araştırmalar hangi ilkenin daha çok uygulandığını ortaya koyamamıştır. Ancak, benzerlik ilkesinin daha geçerli olduğu yönünde izlenimler vardır. Sebep olarak da, böyle bir seçimin sosyo-ekonomik sınıf, din ve eğitim gibi alanlarda daha az çatışmaya yol açması, özellikle evliliğin ilk yıllarında karşılıklı toplumsallaşma sürecinin daha kolay olması gösterilmektedir. Bunun yanında anne baba isteği ve toplumsal baskı da benzerlik ilkesi doğrultusundadır.⁴¹

Eş seçme ve evlenme kararı verecek bireylerin içinde yaşadığı toplumun değerlerinden tamamen bağımsız olarak bu kararı verdiklerini söylemek zordur. Çünkü ortak kararı verecek olan iki taraf da içinde yaşadıkları toplumun eğitim ve kültüründen etkilenmiş bireysel değer yargılarını insanlar hakkındaki tutum ve düşüncelerini yaşadıkları toplumda kazanmışlardır.

1.3.2 Evlenme Engelleri

Sanayi devrimi sonrası yaşanan modernleşme ile birlikte evlilik katı kurallara bağlı olmaktan çıkmış, evlenilecek kişinin seçiminde bireysel tercih ön plana geçmiştir.⁴² Ancak hala eş seçimi endogami ve egzogami kültürel kuralları tarafından güçlü bir şekilde etkilenir. Kişiler çok yakın akrabaları ile evlenmemeleri gerektiğini bilirken, kendilerine din, etnik

⁴⁰ Jacobsohn Peter, Matheny P. Adam, Mate Selection in Open Marriage Systems, Vanderbilt University, USA, sf. 104-108

⁴¹ Aytaç, Serpil- Bayram, Nuran, Üniversite Gençliğinin İş ve Eş Seçimindeki etkin Kriterlerinin Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) İle Analizi, [http:// www. İsguc.org/isvees.html](http://www.İsguc.org/isvees.html), 08.05.2003, (çım)

⁴² Aydın Okan, Baran Gülen, Toplumsal Değişim Sürecinde Evlenme ve Boşanma, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Cilt:21, Sayı:2, Ekim 2010, sf.118

köken, ırk ve sosyal sınıf bakımından yakın kişileri seçme eğilimindedirler.⁴³ Eş seçiminde birçok unsur etken olmaktadır. Kalmijn; bu kaynakları sosyo-ekonomik ve kültürel olarak ikiye ayırmaktadır. Kimin kiminle evleneceğine karar veren sosyal ve psikolojik unsurlar arasında din önemli bir yere sahiptir.⁴⁴

Geçerli bir evlilikten bahsetmek için öncelikle karı ve koca arasında evlenme engeli bulunmaması gerekmektedir. Farklı cinsten kişiler birbirlerinin potansiyel eşleri olabilirler fakat bu toplumsal olarak mümkün olmayabilir. Evlenme yasakları kimin kiminle evlenebileceğini göstererek, toplumun yeniden aynı veya benzer şekilde yapılaşmasına olanak vermektedir.⁴⁵ Bu bölümde evlenme engelleri Medeni Hukuk'a ve İslamiyet'e göre ele alınacaktır.

Medeni Hukuk'ta evlenme engelleri kesin evlenme engelleri ve kesin olmayan evlenme engelleri olarak ikiye ayrılmaktadır.⁴⁶

Kesin Evlenme Engelleri:

- **Yakın hısımlık:** Türk Medeni Kanunu'nun 129. Maddesi ile yakın derece hısımlık bir evlenme engeli olarak kabul edilmiştir. Maddeye göre kesin evlenme engeli oluşturan hısımlık dereceleri ve çeşitleri şunlardır:
 - Kardeşler arasında ve amca, dayı, hala, teyze ve yeğenleri arasında;
 - Evlenme yoluyla oluşan akrabalıklarda, eşlerden birinin üstsoyu ve altsoyu arasında;
 - Evlat edinen ile evlatlığın veya bunlardan biri ile diğerinin altsoyu ve eşi arasında; yakın hısımlıktan doğan kesin evlenme engeli vardır.
- **Akıl Hastalığı:** Akıl hastaları, evlenmelerinde tıbbi sakınca bulunmadığı resmi sağlık kurulu raporuyla anlaşılacakça evlenemezler.
- **Mevcut Evlilik:** Yeniden evlenmek isteyen kimse, önceki evliliğinin sona ermiş olduğunu kanıtlamak zorundadır.

Kesin Olmayan Evlenme Engelleri:

- **Bekleme Süresi:** Evliliği sona eren kadın için, üç yüz günlük bir bekleme süresi mevcuttur.
- **Bulaşıcı Hastalıklar:** Bazı bulaşıcı hastalıklar tedavi edilmiş olmadıkça evliliğin yapılmasını engellemektedir.

⁴³ Newman, David M., A Families- A Sociological Perspective, A Division of the Mc Graw- Hill Companies, USA, 2009, pp. 233

⁴⁴Kalmijn, Matthijs, (b) Intermarriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends, Department of Sociology, Vol: 24 Utrecht University, Netherlands, , 1998, pp: 398

⁴⁵ Önal, a.g.e, sf. 82

⁴⁶ Helvacı Serap, Erlüle Fulya, Medeni Hukuk, Legal Hukuk Kitapları Serisi, 2. Basım, İstanbul, Ocak 2011, sf. 143-144

İslam Hukuku'nda evlenme engelleri geçici ve sürekli olmak üzere ikiye ayrılır. Sürekli evlenme engeli olarak; birinci dereceden akrabaları kapsayan kan hısımlığı, evlenme yoluyla oluşan akrabalık, süt hısımlığı sebebiyle haram olanlar sayılmaktadır. Geçici evlenme engellerinden ilki din farkından doğan engeldir.⁴⁷ İbrahim Acar, bu konuyla ilgili olarak Kuran'ın Müslüman erkeklerin ehl-i kitap kadınlarla evlenebileceğini açık bir şekilde ifade ederken, Müslüman kadınların ehl-i kitap erkeklerle evlenmelerinin caiz olup olmadığı konusuna değinmediğini savunmaktadır.⁴⁸ Diğer bir engel ise yargı yoluyla evliliğin sona ermesi üzerinden kadının yeni bir evlilik yapması için beklenmesi gereken süre anlamına gelen iddetten doğan evlenme engelidir.⁴⁹

1.3.3 Endogami-Egzogami

Bütün toplumlarda eş seçimi genellikle egzogami ve endogami kurallarına bağlıdır. Birçok toplumda evlilik sadece çekirdek aileye bağlı değildir, bunun yanında daha geniş sosyal normlarla da ilişkisi vardır. Aile ekonomik, sosyal ve psikolojik bir birliktir ve her toplum kadın-erkek ilişkisini türlü sebeplerle farklı bir şekilde ele almaktadır. Egzogami yani dış evlilik, klan veya akraba grubu dışında gerçekleştirilen evlilik türüdür. Dış evlilik yoluyla genişleyen soy, mekanik ilişkilerden çıkıp, karmaşık ilişkiler düzeyine geçiş yapmaktadır. Egzogamiyi engelleyen iki yoldan söz edilmektedir. Bunlar, grup aidiyeti ve grup yaptırımıdır.⁵⁰ Endogami diğer bir deyişle iç evlilik töresi ise anne ve babanın aynı soydan gelmesi durumunda oluşur.⁵¹

Egzogami, kurulan yeni bağ ve akrabalık ilişkileri aracılığıyla toplumun genişlemesi anlamına gelirken, endogami grup içi bağların güçlendirilmesi ve grup dışı akrabalık ilişkilerinin yasaklanması ile grup sınırlarının devam ettirilmesidir. Endogami konusunda karakter veya büyüklük önemli değildir. Yani endogami kuralı bir ülkeye ait olabileceği gibi dini bir mezhepte de bulunabilir. Önemli olan dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı savunmadır. Bazı toplumlar genel olarak, diğer gruplarla sınırlarını devam ettirmek için endogamiyi uygularken, bazı gruplar sadece belirli gruplarla (dini, ekonomik, siyasi sebeplerden dolayı) evliliği yasaklar ve endogami yoluna giderler.⁵²

Endogami iki sebepten dolayı tercih edilir. Aileler, mallarını başkalarıyla paylaşmak istemedikleri için kendi aralarında gerçekleşen iç evliliğe başvururlar. Ayrıca kişiler fiziksel

⁴⁷ Duru, Ziya, Evlilik Manileri Bağlamında Akraba Evliliği, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2007, sf. 13

⁴⁸ Acar, İbrahim, Evlenme Engeli Olarak Din Farkı, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı, Erzurum, sf. 38

⁴⁹ Duru, a.g.e, sf. 13

⁵⁰ Kalmijn (b), a.g.m,pp: 400

⁵¹ Bozkurt, Güvenç, İnsan ve Kültür, İstanbul, 1996, sf. 23

⁵² Cerroni-Long, E.L., Marrying Out: Socio- Cultural and Psychological Implications of Intermarriage, Department of Anthropology, University of California, Los Angeles, Vol: XVI, No: 1, Spring 1984, pp: 26-27

ve sosyo-kültürel açıdan birbirine benzeyenlerle gruplaşmayı da tercih ederek genetik yapıyı değiştirmemeye çalışırlar.⁵³ Kalmijn endogamiyle ilgili olarak olası üç sebepten bahsetmektedir. İlk neden, kendisine benzeyen eş seçme olan kişisel tercihtir. İkincisi ebeveynlerin de dâhil olduğu sosyal baskıdır. Üçüncüsü ise ırk ve din ayrımı gibi sosyal olarak farklı kişilik oluşumlarının engellenmesidir.⁵⁴

⁵³ Bozkurt, a.g.e., sf. 24

⁵⁴ Kalmijn, Matthijs,(a) Shifting Boundaries: Trends in Religious and Educational Homogamy, American Sociological Review 56 (6): pp:790, 1991

İKİNCİ BÖLÜM

DİN ve MEZHEPLER

2.1 Din -Toplum İlişkisi

Kavram olarak aşkın bir varlığa bağlanma ve bu inancın gerektirdiği düşünce ve uygulamaların bütünü şeklinde ifade edilen din, bir inanç, ibadet ve ahlak sistemidir. Din sosyolojisi literatüründe din genelde asli ve fonksiyonel olmak üzere ikili bir açıklamayla ele alınmaktadır. Asli tariflerinde, dinin sahip olduğu kutsal, aşkın, ilahi ve tabiatüstü gibi özellikleri ön plana çıkarılırken; fonksiyonel tariflerinde, fert ve cemiyet hayatındaki etkilerinden hareket edilir.⁵⁵

Din tarih boyunca insan deneyiminin merkezinde yer almış ve yaşanan çevreyi algılama biçimini ve bu çevreye verilen tepkiyi etkilemiştir. Bir dizi simge içermektedir ve saygıyla karışık bir korku duygusu uyandıran bu simgeler ayin ve törenlerle bağlantılıdır. Dinle ilgili törenler çok çeşitlidir, ayinler dua etmeyi, şarkı ya da ilahi söylemeyi, belli yiyecekler yemeyi ya da belli yiyeceklerden uzak durmayı, belli günlerde perhiz etmeyi içerir. Dinsel ayinleri, çoğunlukla bireyler yalnız başlarına gerçekleştirirler ancak bütün dinlerde ortaklaşa gerçekleştirilen törenlerde vardır ve düzenli olarak yapılan bu törenlere kilise, tapınak, cami gibi belli mekânlar ayrılmıştır.⁵⁶

Din birçok insan için merkezi bir öneme sahiptir. İnananlar, yaşamlarını dini değerler, pratikler ve ahlaki ilkelere göre organize ederler.⁵⁷ İnsan toplumundaki en etkili güçlerden biri olan din, sosyal hayatın önemli bir boyutudur. Karmaşık bir sosyal fenomen olarak din, inançlar, ritüeller, semboller ve normların karşılıklı bağlantılı-etkileşimsel setine sahip kültürel bir sistemdir.⁵⁸

Durkheim, sosyal hayatın ancak değerler paylaşılır ve toplum tutarlı bir şekilde bütünleşirse var olabileceğine inanmıştır. Bu değer birliğine kuşaktan kuşağa aktarılan, sık sık pekiştirilen ve meşrulaştırılan ortak değerler vasıtasıyla ulaşılır. Din, bu sürecin önemli bir unsurudur ve sadece insanların birliğini sağlayan inanç ve uygulamalar meydana getirmekle kalmaz, aynı zamanda insanların dünyayı yorumlayabileceği ve ona anlam verebileceği “anlama

⁵⁵ Çelik, a.g.e,sf.9-10

⁵⁶ Giddens (a), a.g.e, sf. 464

⁵⁷ Verkuyten M., Yıldız A.A, Muslim Immigrants and Religious Group Feelings; Self-Identification and Attitudes among Sunni and Alevi Turkish-Dutch, Ethnic and Racial Studies, 32-(7), pp: 1139

⁵⁸ Okumuş, Ejder, Toplumsal Değişme ve Din, İnsan Yayınları, İstanbul, Mart, 2003, sf. 52

kategorileri” ortaya koyar.⁵⁹ Durkheim’in din sosyolojisine en büyük katkısı, kolektif bilinç, kollektif ahlaki bilinç ve sosyal bilincin doğuşunda dinin oynadığı rolü analiz etmesidir. Modern yaşamla birlikte dinin sosyal rolünün sınırlandığı düşüncesini paylaşmakla birlikte dinin gerilemesi üzerine değil, onun değişimi üzerine yoğunlaşmıştır.⁶⁰ Durkheim dini, kutsal varlıklarla ilgili inanç ve amellerden meydana gelen ve bu inanç ve amellerin ona inanıp bağlananları manevi bir birlik meydana getiren bir cemaatte birleştirdiği dayanışmalı bir sistem olarak tarif etmektedir.⁶¹ Durkheim’a göre din ahlaki bir topluluk içindeki inanç ve pratiklerin birleşmesinden meydana gelir.⁶² Dinlerin sadece bir inanç sorunu olmadığını vurgular. Bütün dinler, düzenli olarak yapılan törenler ile ayinleri içerir, bu sırada da aynı inançtaki kişiler bir araya gelirler. Bu toplu törenlerde bir dayanışma duygusu yaratılıp güçlendirilir. Durkheim, bu tören ve ayinlerin sadece tapınma sırasında değil doğum, evlenme ve ölüm gibi belli başlı toplumsal geçişlerin yaşandığı dönüm noktalarında da ortaya çıktığını belirtmektedir.⁶³ Böylece dinin bireye değil gruba ve topluma ait bir özellik olduğu sonucuna varır. Tüm kutsal sembollerin en temel işlevi, toplumun değişik üyeleri arasındaki dayanışma ve bütünleşmeyi güçlendirmesidir.⁶⁴

Marx’a göre din, baskıya tabi yaratıkların iç çekmesi, kalpsiz dünyanın kalbi, ruhsuz olayların ruhudur. ‘Din, halkın afyonudur’. Burada ‘afyon’ un anlamı, vicdansız bir üst sınıfın halkı uyutmak için kullandığı bir araç değil, insanların kendilerini olayların yüzeyinde batmadan tutabilmek için kullandıkları bir kendi kendine aldatmacadır.⁶⁵ Milton J. Yinger ise dini, bir halk grubunun onun vasıtasıyla insan hayatının nihai problemlerini çözmek için uğraşım mücadelesi ettiği inanç ve pratikler sistemi olarak tanımlamaktadır.⁶⁶

Dinin toplumsal işlevleri incelenirken, olumlu - olumsuz, görünen ve görünmeyen, gizli- açık etkileri tartışılmaktadır. Okumuş, bunları kısaca şöyle özetlemektedir:⁶⁷

- **Zihniyet Kazandırma:** Dinlerin en önemli sosyal işlevlerinden birisidir. Din inananlarına çeşitli toplumsal durumlar karşısında tavırlarını belirleyen zihniyet kazandırır. Din insanlara belirli bir dünya görüşü sağlar. Dinin verdiği dünya

⁵⁹ Güçlü, Sevinç, “Din Kurumu”, Kurumlara Sosyolojik Bakış, Editör Sevinç Güçlü, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.258

⁶⁰ Winston, Davis, Din Sosyolojisi, Çev. İhsan Çapcıoğlu, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sayı:2, 2004, sf. 298

⁶¹ Günay, Ünver, Din Sosyolojisi, İnsan Yayınları, İstanbul, 2006, sf.223

⁶² Collinson, Patrick, Religion, Society, and the Historian, The Journal of Religious History, Vol. 23, No: 2, June, 1999, 161

⁶³ Giddens (a), a.g.e, sf. 471

⁶⁴ Okumuş, a.g.e, sf. 60

⁶⁵ Güçlü, a.g.e, sf. 250

⁶⁶ Milton, J. Yinger, The Scientific Study of Religious, Macmillian, New York, 1970, sf. 7

⁶⁷ Okumuş, a.g.e, sf. 68-79

görüşüyle sosyal olaylara karşı içine girilen tavır ve tutumlar, aile, ekonomi, eğitim, siyaset, ahlak gibi toplumun temel kurumlarını içine alacak boyutlardadır.

- **Bütünleştirme ve Çatıştırma:** Sosyal bütünleşmeye katkıda bulunan en önemli fenomenlerden biri dindir. Din, bütünleştirme işleviyle toplumsal dayanışmanın güçlü bir yapı taşı niteliğine sahiptir. Bunun yanında dini davranış ve değerler, dini inanç ve ibadetler, fonksiyonel oldukları gibi disfonksiyonel de olabilirler. Bu disfonksiyonlardan biri de çatışmadır. Dinin bir yorumu çeşitli inanç, grup, mezhep ve akımları ile toplumu bir arada tutarken bir diğer toplumda çatışmacı olabilir.
- **Sosyalleştirme ve Sosyal Kontrol:** Dini sosyalizasyon, toplum bireyleri katında sistemi, sosyal yapıyı, sosyal düzenin norm ve değerlerini, toplumsal rolleri kabul edilebilir göstererek bireylerin söz konusu sisteme, sistemin düzenlemelerine, sosyal hayata ayak uydurmalarında işlevsel olur. Sosyal ilişki normları, dinsel ritüeller ve sosyalizasyonla dolaylı olarak kabul edilip içselleştirilir. Dinin sosyalleştirmeye de ilişkili diğer etkili işlevi ise sosyal kontroldür. Sosyal kontrol insanları toplumun norm ve değerleri çizgisinde tutmaktadır.
- **Kimlik kazandırma:** Din, insana kim olduğunu ifade eden bir sosyal rol ve kimlik kazandırır. Din bir yandan bireye kimlik kazandırırken, bir yandan da grup ve topluma kimlik kazandırır.

Şerif Mardin'e göre dinin kişi bazında ve toplum bazında olmak üzere fonksiyonları vardır. Dinin kişi bazındaki etkisi, kişinin, din aracılığıyla, kontrol altına alamadığı bazı kuvvetlere bağlı olduğu hissine karşı kişisel bir güvenlik mekanizması kurmasıdır. Toplum katındaki etkisi ise kişinin etrafındaki dünyayı anlamasına yarayan bir model temin etmesinde ve toplum ilişkilerini pekiştiren yönler vermesinde olmaktadır.⁶⁸

Patrick Collinson, dinin sosyal fonksiyonlarını üç aşamada tasvir etmektedir. İlk olarak din hızlı bir şekilde hareket eder yani bir eylemin bireyler ve gruplar halinde oluşmasını teşvik eder ve süreci hızlandırır. İkinci olarak insanlar arasında bir bağdır, insanlar arasında sosyal yapılar tarafından onaylanan ve sosyal yapıları güçlendiren bağlar oluşturur. Son olarak meşruluğun kaynağıdır ve aykırı sayılabilecek koşullar ve eylemleri meşrulaştırır.⁶⁹

Kutsal ve aşkın olan ama beşeri alana geçmesiyle sosyolojik bir boyut kazanan dinin, içinde bulunduğu tarihi ve sosyal çevre şartlarıyla karşılıklı etkileşim içinde olduğu bir gerçektir. Bu nedenle Fazlı Arabacı Müslüman toplumun bilgisel ve kültürel yapısını sadece Allah'ın insanlara peygamberi aracılığıyla bildirdiği ilahi bir mesaj olarak dilsel düzlemde değil bunun yanında, tarihi süreç içerisinde bu inanç etrafında gruplaşan toplulukların

⁶⁸ Mardin, Şerif, Din ve İdeoloji, İletişim Yayınları, 14. Baskı, İstanbul, 2005, sf. 155-156

⁶⁹ Collinson, a.g.m.149-153

oluşturdukları kültürel evrene ve yerel şartlara göre belirli formlar alan ilişkiler ağı şeklinde görmek gerektiğini savunmaktadır. Kutsalla kurulan bağla belirlenen din, aynı zamanda bir toplum olayı olan ile karşılıklı etki-tepki ilişkileri içinde bulunması ve din olaylarının belli ölçülerde coğrafi, toplumsal ve kültürel değişkenlere bağlı bulunması demektir. Böylece bir toplumdaki dini fikirler ve kavramlar dünyası, o toplumun sosyolojik durumları ve onun değişiklikleriyle esaslı bir şekilde belirginleşmiş olmaktadır. Din gerçek anlamını kendisine bağlı toplumda bulabilmektedir.⁷⁰

Dini inanç ve uygulamalar insan toplumunun evrensel bir özelliği olmuşlardır. İnsanlar, sadece dua etmek, ibadet etmek ve kurban kesmekle kalmamışlar; aynı zamanda kendi uygulamaları üzerinde derin bir şekilde düşünmüşlerdir. Böylece din, yalnızca varlığını sürdürmekle kalmamış, aynı zamanda siyasi inançlar ve bağlılıklar, aile ilişkileri, sağlık ve mutluluk, özgür olan ve sosyal sermaye konuları üzerindeki etkisini de devam ettirmiştir.⁷¹

Din, bir yandan toplumda bütün inananları birleştiren ve kaynaştıran temel bir bütünleşme fonksiyonu görürken, öte yandan da itikatle ilgili konularda ortaya çıkan tartışmalar ve görüş ayrılıklarından kaynaklanan mezhepleşmeler ve gruplaşmalar dolayısıyla o toplumda ayırıcı ve bölücü fonksiyonlar da görebilmektedir. Ancak, çoğunlukla dinin birleştirici, bütünleştirici ve kaynaştırıcı etkisi ayrımcı etkisinden çok daha kuvvetli olmaktadır.⁷² Dini bölünmeler ile ilgili yapılan tipolojilerde seçkincilik (exclusivism), kapsayıcılık (inclusivism) ve çoğulculuk (pluralism) kavramlarına yer verilir. Seçkincilik; sadece kendi dininin doğru olduğunu ve bu dine inananların kurtuluşa ereceğine inanmadır. Kapsayıcılık; kendi dininin mükemmel olduğunu düşünmesine rağmen, dini gerçekliğin birçok dinde olabileceğine inanmadır. Çoğulculuk ise, hiçbir dinin tek başına dini gerçekliğe erişemeyip, bütün dinlerin dini gerçekliğe sahip olabileceğidir.⁷³

Din, tarihle birlikte Türk kültürünün toplumsal ve felsefi temellerini belirleyen önemli bir etkidir. Bireyi günlük yaşamından çevresine ve devletle ilişkilerine kadar etki altına almaktadır. Dolayısıyla özellikle geleneksel Türk ailesinin açıklanmasında gelenekle beraber başlıca faktördür.⁷⁴ Bu bağlamda bu yüksek lisans tezinin amaçlarından birisi de dinin aile ilişkileri üzerine etkisini araştırmaktır.

⁷⁰ Arabacı, Fazlı, Alevilik ve Sünniliğin Sosyolojik Boyutları, Çorum Örneği, Etüt Yayınları, Samsun, Haziran 2000, sf.39

⁷¹ Solmaz Bünyamin, Çapcıoğlu İhsan, Din Sosyolojisi (Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar), Çizgi Kitabevi, Konya, Ağustos, 2006, sf. 258

⁷² Günay, a.g.e, sf. 243

⁷³ Merino, M. Stephen, Religious Diversity in a 'Christian Nation': The Effects of Theological Exclusivity and Interreligious Contact on the Acceptance of Religious Diversity, The Pennsylvania State University, Journal for the Scientific Study of Religion, 49(2), 2010, pp: 234

⁷⁴ Doğan, İsmail, Düden Bugüne Türk Ailesi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2009, sf. 10

2.2 Din Olgusu İçinde Mezhep Kavramı

Arapça bir kelime olan mezhep; görüş, anlayış, öğreti, farklı tutum ve davranış, benimsenen fikir ve gidilen yol anlamlarına gelmektedir. Terim olarak mezhep, bir dinin tarihinde görüş, yorum ve anlayış farklılıklarının kurumsallaşmış yapılarını ifade eder. Dolayısıyla mezheple kastedilen, İslam'la ilgili görüş, anlayış ve yorum farklılıkları sebebiyle ortaya çıkan siyasi ve itikadi sistemlerdir. Dilimizde inanç, siyaset ve ibadet alanında karşılaşılan meselelere çözümler üretmek için ortaya çıkan İslam düşünce ekollerinin tamamı için mezhep adı kullanılır. Kısaca mezhepler, din anlayışındaki farklılaşmaların kurumlaşması sonucu ortaya çıkan dini nitelikli beşeri oluşumlardır.⁷⁵

Arapça zehab sözcüğünden türetilen mezhep, dinin yoruma elverişli bir yanının aynı konudaki karşıt yorumla çatıştığı zaman gerçekleşir. İslam dininde mezhepler; inançsal (itikadi), hukuksal (fıkhi) ve siyasal olarak üçe ayrılmıştır.⁷⁶ Sönmez Kutlu, İslam Tarihi'nde ortaya çıkan düşünce ekollerinin, buldukları toplumun dini, kültürel, sosyal ve siyasi ortamından etkilendiklerini belirtmektedir. Belirli bir toplumdaki, kültürden, coğrafi bölge veya millettten gelen insanların çoğunlukla aynı inançsal ve siyasi oluşumlara yönelmesini ve bazı mezheplerin belli coğrafi bölgelerde ve halklar arasında yayılmasını buna kanıt olarak göstermektedir.⁷⁷

Mezhepler dinsel protesto hareketleridir. Mezhep taraftarları kendilerini, dinsel inançları, uygulamaları ve kurumlarıyla, bazen de hayatlarının başka alanlarındaki farklılıklarla diğer insanlardan ayırırlar.⁷⁸ Mezhepler genelde kişiler veya fikirler etrafındaki zümreleşmeler olarak ortaya çıktığı için mezhebin kurucusu olarak bilinen kişiler o mezhebi anlamada önemlidir. Her bir mezhebi ve dini akımı, diğerlerinden farklı kılan kendine has siyasi ve itikadi fikirleri ve kavramları bulunmaktadır. Bu mezhep ve dini akımlar, doğuş dönemlerinden başlayarak sürekli bir değişim ve dönüşümle karşı karşıya olduğundan ilk ortaya çıktıkları yapılarını koruyamamıştır. Bunun sonucunda ya değişerek yeni bir kimlik kazanmışlar ya da temel görüşlere bağlı kalıp yeni görüşler ortaya atarak diğerlerinden ayrılmışlardır.⁷⁹

G. Mensching mezhepleri, 'dogmatik mezhepler' ve 'ameli mezhepler' şeklinde iki ana kategoriye ayırmakta ve birincilerin inanç konusundaki ayrılıklar üzerine oluştuğunu,

⁷⁵ Kutlu, Sönmez, Mezhepler Tarihine Giriş, Dem Yayınları, İstanbul, 2010, sf. 10

⁷⁶ Hançerlioğlu, Orhan, (b)Dünya İnançları Sözlüğü- Dinler ve Mezhepler, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993, sf. 268

⁷⁷ Kutlu, a.g.e, sf. 43

⁷⁸ Wilson, Bryan, Dini Mezhepler- Sosyolojik Bir Araştırma, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, sf. 13

⁷⁹ Kutlu, a.g.e, sf. 25-27

ikincilerin de ibadet gibi pratik konulardaki farklılıklardan meydana geldiğini ancak ikinci kategoriye dâhil bulunanların aslında birer ekol olduklarını, bu bakımdan da mezhepten ayırt edilmeleri gerektiğini belirtmektedir. Bundan dolayı İslamiyet'teki birçok fıkıh ve kelam mezheplerinin aslında mezhep değil birer ekol olduklarını vurgulamaktadır.⁸⁰

Kendisini hakiki imanın, en uygun ibadet biçiminin ve en doğru ve dürüst davranışların yegâne temsilcisi olarak gören mezhep yine aynı şekilde kendisini farklı bir topluluk olarak görür ve her zaman kendi üyelerinin nihai kurtuluşa ereceğini iddia eder. Mezhepler, kendilerini diğer gruplardan ayırdıklarında, o mezheplerin kutsallıkları ve yetkinlikleri konusunda şüphe ortaya atarlar. Bir mezhebe bağlılık diğer bütün mezhepler ve dini cemaatlerden uzak durmayı, hatta onlara düşman olmayı bile gerektirebilir. Mezheplerde kuvvetli bir 'biz' duygusu vardır. Ancak bu biz duygusunun sınırları çok net değildir. Topyekün bağlılıklarda genellikle problem yoktur ancak mezheplerin aynı zamanda hiçbir zaman mezhebe tam olarak bağlanmamış ve bağlanmakta istemeyen üyeleri de bulunmaktadır.⁸¹

Mezhepler, geleneksel dinsel kanaatlerden farklı alternatif öğretiler, yorumlar ve uygulamalar önerse de, bu hiçbir zaman bütün anlayışların topyekûn reddi değildir. Aslında mezhep, ortodoks gelenekteki görüşlere bazı unsurlar eklenerek, bazıları çıkarılarak, farklı bir tarzda yeniden düzenlenmesidir.⁸² Hiçbir mezhep veya din anlayışı mutlak doğru veya mutlak yanlış olarak tanımlanamaz. Her mezhebin doğru fikirleri olabileceği gibi yanlış fikirleri de olabilir. İslamiyet'i değerlendirecek olursak insanlar içinde buldukları ortama ve bilgi birikimlerine göre İslam'ı anlamaya ve yaşamaya çalışırlar.⁸³

İslam'ı anlama, yorumlama ve savunmanın Müslümanlar arasında vahyin indiği ilk andan itibaren başladığını savunan Sönmez Kutlu'ya göre vahiy kesildikten sonra ise insanlar karşılaştıkları sorunları Kuran'ın ilkeleri ışığında çözmeye çalıştılar fakat her karşılaşılan sorunun karşılığı Kuran'da doğrudan bulunmadığından akılla çözüm yollarına başvurdular. Bu da insanları farklı yöntemler kullanmaya yöneltti. Hz. Muhammed'in sağlığında sadece Müslüman insan vardı, herhangi bir mezhep, tarikat, cemaat adı altında bir zümreleşme söz konusu değildi. Dini ve siyasi konularda ilk köklü fikir ayrılığı, Hz. Peygamber'in ölümünden hemen sonra Hilafet sorununda ortaya çıktı. Hz. Osman'ın öldürülmesi ve Hz. Ali'nin halife olmasından sonra meydana gelen siyasi ve toplumsal bunalım, önce Hariciliği daha sonra diğer mezhepleri doğurdu. Bu mezheplerin her biri daha sonra dini, toplumsal ve siyasi

⁸⁰ Mensching, G. , Sociologie Religieuse, Paris, 1951, sf: 11, den alıntı; Günay, Ünver, Din Sosyolojisi, İnsan Yayınları, İstanbul, 2006

⁸¹ Wilson, a.g.e, sf. 37-42

⁸² Wilson, a.g.e, sf. 38

⁸³ Kutlu, a.g.e , sf. 39

konularda kendi görüşlerini belirlemeye başladılar.⁸⁴ Zamanla değişen şartlar ile birlikte dine gerek inanç, gerek ibadet ve gerekse de teşkilat alanında yeni uyum süreçlerini empoze etmekten geri durmamışlar ve öteki tüm dini bünyeler gibi İslami bünyede de zamanla billurlaşan eğilimler belli mezhepler ve fırkalar, akımlar ve ekoller şeklinde teşekkül etmişler ve ümmet içerisindeki alt-gruplaşmalar bir ölçüde buna göre şekillenmiştir.⁸⁵

2.2.1 Alevilik Nedir?

*Alevilik, her şeyden önce Hz. Muhammed'in amcasının oğlu ve damadı Hz. Ali'nin imamlığını ve halifeliğini kabul edenlerin ve O'nu kalpten sevenlerin oluşturduğu bir kesimdir.*⁸⁶ Fazlı Arabacı Aleviliği; Türklerin İslamiyet'i kabul etmeleriyle birlikte, kendi İslamiyet öncesi dini kültürleri ile İslam'ı sentezleyerek içinde buldukları Anadolu coğrafyasının sosyo-kültürel şartlarına göre düşünsel ve pratik alanda şekillendirdikleri bir din anlayışı olarak tanımlamıştır.⁸⁷ Birçok araştırmacı Aleviliğin kaynağının Orta Asya'daki eski inançlar olduğunu iddia etmektedir. Erdoğan Aydın da Anadolu'da biçimlenmiş olmakla birlikte Aleviliğin temelini eski Orta Asya inançlarından Mani, Budizm ve Şamanizm'in oluşturduğunu belirtmektedir.⁸⁸

Melikoff'a göre Anadolu Aleviliği özgül bir yapılanmadır ve Türklerin İslamiyet öncesinde ortaya çıkan siyasi ve dini farklılaşmalarla tarihsel buluşmalarının bir sonucudur. Yüzyıllar boyunca değişik topluluk ve inançlara sahne olan Anadolu coğrafyasının bu yapı içindeki katkısı da küçümsenemez. Alevilik söz konusu olduğunda birbiri içinde eriyip kaynaşmış bu kültürel ve dinsel öğeleri birbirinden soyutlamak ve ayırtırmak olanaksızdır.⁸⁹

Melikoff ayrıca 'Alevi' sözcüğünün yanlış kullanıldığını ve Alevilerin tarihteki adının Kızılbaş olduğunu belirtmektedir. Kızılbaşlar, XV. ve XVI. yüzyıllarda ilk Safaviler olan, Şeyh Cüneyd, Haydar ve Şah İsmail taraftarı Türkmen boylarıydılar. Kırmızı bir başlık giydiklerinden dolayı onlara Kızılbaş deniyordu. Fakat bu Kızılbaş sözü, yüzyıllar içinde küçültücü bir anlama gelmiş, Celali İsyancıları dolayısıyla da 'dinsiz asi' anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Melikoff işte bu sebeplerle Kızılbaş teriminin yerini Alevi kavramına bıraktığını ifade etmektedir.⁹⁰

Alevilere sorulduğunda ise Aleviliği 'Eline, diline, beline sahip ol!' deyişiyle tanımlarlar. Bunun açıklaması ise 'Sana ait olmayan şeyleri alma, yalan söyleme ve zina yapma' dır. Bu

⁸⁴ Kutlu, a.g.e. sf. 67

⁸⁵ Günay, a.g.e, sf. 550

⁸⁶ Erdoğan, Alptekin, Alevilik, Şiilik, Sünnilik, Şen Matbaa, Aralık 2000, sf. 49-50

⁸⁷ Arabacı a.g.e, sf.26

⁸⁸ Aydın, Erdoğan, Kimlik Mücadelesinde Alevilik, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2011, sf. 151

⁸⁹ Melikoff, Irène (a), Bektaşilik/ Kızılbaşlık: Tarihsel Bölünme ve Sorunları, Alevi Kimliği, Ed. Tord Ollson, Elisabeth Özdalga, Catharina Raudvere, Tarih Vakfı, İstanbul, 1999, sf. 3-19

⁹⁰ Melikoff, Irène (b), Uyur İdik Uyardılar (Alevilik, Bektaşilik Araştırmaları), Demos Yayınları, Mart 2009, sf. 33-34

söz Alevilerin dini inançlarının temelidir. Alevilerde inanç sistemi daha çok gelenek ve göreneklere dayanmaktadır. Bu nedenle Alevilerin inanç yapılarını ya onlarla beraber olup duyarak ve görerek anlamak ya da kutsal saydıkları kitaplarından, ‘deyiş’ dedikleri nefeslerinden çıkarmak gerekir.⁹¹

Sözlü kültürün dünyasıyla şekillenen Alevilik, Hz. Ali’nin tarihsel ve menkıbevi kişiliği etrafında somutlaşan siyasal, teolojik ve mistik bir çerçeveye bütünleşmiştir. Kırısala çekilen Alevilik, tarihsel süreç içinde koruma ve geliştirme hususunda temel birtakım arayışlara girişmiştir. Dışta Sünniliğe karşı oluşturulan çeperler, içte de grup bütünlüğünü koruma azminin parçası olarak gerçekleştirilen kurumsal pratik ve ayinlerle şekillenmekte; tipik bir Alevinin kişiliği de artık genellikle bu manevi atmosferden beslenmektedir.⁹²

Alevilik toplumsal bellekten meydana gelmektedir. Hz. Ali ve Ehl-i Beyt’in efsanevi biyografilerinden Kербela’nın mitselleştirilen gerçekliğine, Hacı Bektaş Veli’nin mistik tecrübesinden Pir Sultan Abdal’ın kişiliğine kadar yaşanan tüm olaylar bu hafıza içinde ortak bir biçime bürünmekte, kendini koruma içgüdüsünün ürettiği formlar zamanla ritüele dönüşmektedir. Hatta geleneksel Alevilik de gücünü çoğu kez bu pratiklerin tekrarından almaktadır. Alevilerin inanç ve ayinleri, bilgi ve görgüye bağlı olarak ayrılan teferruatlar hariç olmak üzere hepsi birdir.⁹³

Hz. Muhammed’in ölümünden sonra ortaya çıkan hilafet tartışmalarında ve sonraki olaylarda Hz. Ali’nin yanında yer alanlara ilk olarak Ali yanlıları Şia-ı Ali, Ashab-ı Ali denilmiştir. Erdoğan, ilk Şiilik denilen bu Alevilik ile daha sonra gelişen Alevilik arasında hemen hemen hiç bağlantı olmadığını belirtmektedir.⁹⁴

Araştırmacılar, Aleviliği birbirinden kesin çizgilerle ayrılmayan dört ana grupta toplamışlardır:

- Marksist- Materyalist Alevilik,
- İslam tasavvufunun heterodoks / mistik İslam Aleviliği,
- Aleviliği gerçek İslam kabul eden ve kendini Caferi mezhebinde tanımlayan Alevilik,
- Şii renkli yeni Alevilik⁹⁵

Aleviliğin bir İslam mezhebinin adlandırılmak üzere Türkiye’de ortaya çıkışı XIX. yüzyıla doğrudur.⁹⁶ Orhan Türkdoğan, ‘Alevi Bektaşî Kimliği’ adlı yapıtında Türk toplum tarihine bakıldığında Alevilerin daha ziyade bir azınlık psikolojisine sahip olduklarını, bu yüzden de

⁹¹ Gölpınarlı, Abdülbaki, ‘Kızıl-baş’, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı, Cilt: VI, İstanbul, sf. 791

⁹² Yalçınkaya, Ayhan, Alevilikte Toplumsal Kurumlar ve İktidar, Mülkiyeler Birliği, Ankara, 1996, sf. 268

⁹³ Subaşı, Necdet, Alevi Modernleşmesi (Sırrı Faş Eylemek), Timaş Yayınları, İstanbul 2010, sf. 129

⁹⁴ Erdoğan, a.g.e., sf. 47

⁹⁵ Bilici, Faruk, Alevi-Bektaşî İlahiyatının Günümüz Türkiye’sindeki İşlevi, (T. Olsson- E. Özdalga- C. Raudvere, Alevi Kimliği, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 68

⁹⁶ Mélikoff (b), a.g.e. sf. 51

kapalı-gizli toplum özelliklerini yansıttıklarını ifade etmektedir. Anadolu Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan itibaren sosyal hareket denilebilecek birçok eyleme girişmiş, yara almış ve grup önderlerini kaybetmiştir.⁹⁷ Aleviliğin tarihsel mirasını oluşturan süreç, Osmanlı Devleti içinde edindiği periferik deneyimdir. Alevilerin gerçek anlamda fark edilmeleri de Cumhuriyet'in kazandırdığı modern açılımlarla ilgilidir. Görünürlüklerinin artması Cumhuriyet'in kuruluş dinamiklerinden beslense de gerçekte Alevilerin açıkça fark edilmeleri oldukça yenidir ve içinde bir dizi sıkıntılı deneyimi taşımaktadır.⁹⁸ Alevilik geleneksel bağlamında ele alındığında bir sır cemaatidir ve her zaman gizemlilik içeren duruşu, Cumhuriyet'in yeni ortaya koyduğu kavramlarla birlikte hızla çözülmüştür. Bu açıklık, modernleşmenin türlü bileşenleriyle derinden ilişkilidir ve bugün Alevi modernleşmesinden bahsetmek mümkündür. Modern vizyon farklı Alevilikleri ve farklı Alevileri görünür kılmıştır. Modernleşme sürecinde Aleviliğin yaşadığı değişim, farklılaşma, yozlaşma ve öze dönüş gibi unsurlarla gündeme gelen yeni biçimler gerçekte ulaştığı en son aşamadır.⁹⁹

Alevilik, tarihsel olarak üç ayrı filli döneme ayrılmıştır. Bunlardan ilki, oluşum ve gelişim süreci olarak da tanımlanan ve genellikle Kızılbaşlık şeklinde belirtilen dönemdir. Bu süreç Aleviliğin hem doğuşunu hem de tarihselleşmesini öne çıkaran dönemdir. İkinci dönem Alevilik dönemidir. Bu dönemde Kızılbaşlık sürecinde yaşanan gerilimler sona erip Aleviliğin dini cemaat hüviyetine bürünerek heterodoks ve senkretik özelliklere sahip bir kitlenin inanç ve ritüelleriyle kendini genel toplumdan tecrit etmeye çalıştığı dönemdir. Sonuncusu ise, tarihsel Aleviliğin modernleşme süreci içindeki konumudur ki Alevilerin modernlik karşısında ürettikleri yeni konumlarını yansıtmaktadır.¹⁰⁰

Aleviliğin modernlikle etkili şekilde karşılaşması, ağırlıklı olarak köyden kente göçle başlamıştır. Göç, Alevilerin modernlikle ilişkiye geçmesini sağlayan temel etkenlerin başında gelmektedir. Özellikle 1948-1956 yılları arasında yoğunlaşan kırdan kente göç dalgası, kalkınma, sanayileşme ve modernleşme politikaları eşliğinde Alevi toplumu açısından büyük farklılaşmaların doğmasını sağlamıştır. Bu süreç aslında kent Aleviliği şeklinde tanımlanabilecek yeni bir oluşumun da habercisidir.¹⁰¹ Aleviler kent ortamında, yaşadıkları tarihi dönüşümle birlikte mezhebi/dini/sosyal boyutları da gözden geçirerek kendilerini bir kez daha tanımlamak zorunda kalmışlardır. Bu süreç, kente göç edenler arasında aile,

⁹⁷Türkdoğan, Orhan, (b) Alevi Bektaşî Kimliği (Sosyo-Antropolojik Araştırma), Timaş Yayınları, İstanbul, 2006, sf. 499

⁹⁸ Subaşı, a.g.e, sf. 31

⁹⁹ Subaşı, a.g.e, sf. 32

¹⁰⁰ Subaşı, a.g.e, sf. 79

¹⁰¹ Bozkurt, Fuat, Çağdaşlaşma Sürecinde Alevilik, Doğan Yayınları, İstanbul, 2000, sf. 73

akrabalık, hemşerilik gibi sosyal bağların oluşmasına yol açmıştır. Böylece kentte devam eden etnik ve mezhepsel kökene bağlı cemaatleşme meydana gelmiştir.¹⁰²

Alevilikte Kurumlar

Alevi toplumlarında dayanışmayı, birlikteliği ve her çeşit dağılmaya karşı cemaat bilincini güçlendirmeyi amaçlayan dengeleyici etkenler vardır. Bunların başında dedelik ve ocaklar gelmektedir. Diğerleri ise Cem töreni, musahiplik ve dört kapıdan oluşmaktadır.¹⁰³

Dedelik ve Ocaklar: On iki imam soyundan oldukları kabul edilen, maddi ve manevi nüfuz sahibi, efsanevi şahsiyetler olarak doğmuş kişilere dede denilmekte ve bu dedelerin soyundan gelen ve ayrıca saygı gösterilen dede aileleri ise ocak olarak tanımlanmaktadır. Ocak, dini liderlerin soyunu, rolünü ve yerini belirtmede önemli bir unsurdur. Kimin Ehlibeyt soyundan olduğu, kimin Hacı Bektaş Veli'den geldiği bu ocak kavramıyla belirlenir.¹⁰⁴

Dede unvanının Anadolu Aleviliğinde önemli bir yeri vardır. Hz. Ali'nin inanç yapılanması bakımından Aleviliğin temelini oluşturması gibi dedelik kurumu da cemaat yapılanması bakımından Aleviliğin temelini oluşturmaktadır. Birçok araştırmacı dedelik kurumunun köken olarak eski Türk dinlerinden Şamanizme dayandığını, dedelerin ise Şamanların İslami versiyonu olduğunu belirtmektedirler.¹⁰⁵

Dedeler Alevilerin manevi önderleridir. Hz. Muhammed'in soyundan geldiği iddia edilen bu dedelerin ayrı nüfuz bölgeleri ve bu bölgelerde de tartışılmaz manevi güçleri vardır. Dedelik soydan geçmez. Bazı aileler rivayetlerle birlikte kendilerinin ocaklardan birine mensup olduğunu iddia eder, Aleviler de bu ocağın talibi olduklarını kabul ederler. Hz. Ali soyundan gelmeyen, yani ocakzade olmayan bütün Aleviler ise talip olarak adlandırılmaktadır. Alevi toplumsal hiyerarşisinde ortaya çıkan ilişkiler gerçekte dedeyle talip arasında gerçekleşmektedir.¹⁰⁶

Dede ve pir gibi Alevi rehberleri, kadı ve uzlaştırıcı rolünü yüklenerek, hukuki sorunları grup içinde çözüme bağlamakta, böylece Ocak sistemi tüm dışlamalara rağmen Alevilerin dış dünyadan bağımsız olarak yıllar boyunca kendi özgül varlıklarını sürdürmelerini sağlamaktadır.¹⁰⁷

Alevi cemaatlerinde liderliğin oluşumu şöyle sıralanabilir: En yüksek basamak mürşit, sonra dede, baba ve mürebbi (rehber) dir. Seçim işleminde adayın Alevi adab ve töresini

¹⁰² Türkdoğan, Orhan,(a) Alevilik, Aleviler ve Modernleşme, Birikim, Sayı : 159, Temmuz, 2002, sf. 302

¹⁰³ Türkdoğan (a) a.g.e. sf. 500

¹⁰⁴ Türkdoğan(a), a.g.e. sf.500

¹⁰⁵ Subaşı, a.g.e, sf. 114

¹⁰⁶ Subaşı, a.g.e, sf. 115

¹⁰⁷ Kehl-Bodrogi, Krisztina,(a) Alevilik Üzerine, Cem Sayı: 6 Kasım, 1991, sf. 23

temsil edebilecek nitelikte olması şartı vardır. Bu şartlardan ilki ise ‘Eline, diline, beline sahip olmasıdır’. Rehberden sonra, cem ayinine alınacak 12 hizmetli de yine cemaatin onayı ve babanın tercihi ile gerçekleştirilir. Ayin-i Cem’de görevli bu on iki kişi şu şekilde sıralanır: ¹⁰⁸

- 1) Dede: Görevi Cem’i yürütmektir. Bunu çoğu kez mürşit de yerine getirebilir.
- 2) Mürebbi (Rehber) : Musahip olacıklara veya ikrara katılanlara yardımcı olur, yol gösterir.
- 3) Gözcü: Cem’in işlemesi hususunda düzen sağlar.
- 4) Çerağcı: Bazı yörelerde delilci olarak da bilinir.
- 5) Sazendar: Saz çalar ve semahı yürütür.
- 6) Ferraş: Bazı Alevilerde süpürgeci veya carcı olarak da bilinir.
- 7) İbrikdar: Cem’de su dağıtan kimsedir.
- 8) Kurbancı: Kurban veya yemek işlerini yürütür.
- 9) Semahcı: Bunlar semah yapan kişilerdir.
- 10) Ayakçı: Cem’i komşularına haber verir.
- 11) Süpürgeci: Cem evinin temizliğini yapar.
- 12) Kapıcı: Cem evinin kapısında bekleyen kimsedir. Giren-çıkanı denetler.

Ayin-i Cem: Alevilikte en önemli dinsel etkinlik, dede ya da pirin başkanlığında yapılan ve ‘ayin-i cem’ adı verilen toplantılardır. Ayin-i cemler, işlevlerine göre, ‘görgü cemi’, ‘sorgu cemi’ ve ‘koldan kopan erkânı’ gibi türlere ayrılır.¹⁰⁹ Dede olmayan köylerde merasim, dede geldiği zaman yapılır. Her dedenin, yılda en az bir kez, kendisine bağlı, belli sayıda köyü vardır. Ayin-i Cem çok uzun sürer çünkü töre hukukunu ilgilendiren sorunları çözümede ondan yararlanılır. Dede, cemlerde topluluk içindeki anlaşmazlıkları çözer, suç işlemiş olanları cezalandırır. Topluluktaki anlaşmazlıklar ortaya serilip sonuca bağlandıktan sonra ‘Cem’ e geçilir. Dede tarafından kutsanmış olan kurbanlık koyun getirilir. Ardından dede, On İki Hizmet’i yapacak olan kişileri belirler. Gözcü; Ali, Saki; Hüseyin, Farraş; Selman-ı Farisi vb. olmak üzere her biri öte âlemden bir kişiliği canlandırarak ve Cem süresince bir rolü gerçekleştirecektir. Daha sonra Çerağcı On İki Mum’u yakar ve ayin böyle başlar.¹¹⁰

Cemlerde dedeler tarafından eline, beline, diline sahip olmak, gönül kırmamak, kin tutmamak, doğruluktan ayrılmamak, Ali’yi ve evladını sevene dost, sevmeyene düşman olmak biçiminde özetlenebilecek belli öğütler verilir. Kerbela olayı anılır, Şah İsmail, Pir

¹⁰⁸Türkdoğan (a), a.g.e. sf.193-194

¹⁰⁹ Erdoğan, a.g.e. , sf. 49

¹¹⁰ Mélikoff (b), a.g.e. sf. 45-46

Sultan Abdal gibi Alevi ozanlarının deyişleri okunur, semah adı verilen oyunlar oynanır. ¹¹¹ Ayinler süresince eski Türklerde olduğu gibi kadınlar erkeklerin yanında yer alırlar.

Musahiplik: Bu kavram, ahiret kardeşliği, kan kardeşliği gibi anlamlara gelip Alevi inancının ilk ve önemli basamaklarından birini oluşturmaktadır. ¹¹² Musahiplik aralarında kan bağı bulunmayan iki kişinin din kardeşi kabul edildiği adet olarak tanımlanabilir.

Her Alevi'nin bir musahibi olması gerekir, kişi musahipsiz hiçbir merasime katılamaz ve her musahip, evlenme, ölüm gibi yaşamın önemli anlarında hazır bulunmak zorundadır. Bir musahibi olma yükümlülüğü yedi farzdan yani yerine getirilmesi gereken yedi yükümlülüğün biridir. ¹¹³

İki erkek çocuk on veya on bir yaşlarına geldiği ve dostluk bağları ile birbirlerine bağlandıkları zaman, musahip olmaya karar verirler ve bunu ilk olarak ailelerine açarlar. Eğer bir engel bulunmuyorsa aileler izin verirler. Ancak şu koşullar yerine getirilmedikçe musahip olunamaz. ¹¹⁴

- İki musahip aynı dili konuşuyor olmalıdırlar.
- Aynı yaşta, aynı dinde ve aynı sosyal sınıfta olmaları gerekir. Bekâr bir adam evli bir adamın, genç biri yaşlı birinin musahibi olamaz.
- İki musahip; aynı köy, aynı şehir ya da aynı semtten olmalıdırlar.

Musahiplik bağları çok kuvvetlidir ve ölüme kadar devam eder. Musahip çocukları kardeş çocukları sayıldıklarından birbirleriyle evlenemezler. Bir musahip, musahibinin evine davetsiz gidebilir, teklifsiz sofrasına oturabilir. ¹¹⁵

Dört Kapı: Alevilikte; şeriat, tarikat, marifet ve hakikat olmak üzere dört kapı esastır. Bu dört kapı ve her kapıyı temsil eden dini yöneliş Alevi kültürünün özünü oluşturur. ¹¹⁶ Aleviler, kendilerini kökenleri itibariyle tarikat aşamasında görmektedirler. Aleviler için tarikat aynı zamanda inancın içsel olarak yaşandığı ve böylelikle dinin dışsal ispatından feragat edilebilecek bir evredir. ¹¹⁷ Seyit Derviş Tuç 'Erkaname' adlı eserinde bu dört kapıyı kısaca şöyle tanımlamaktadır: ¹¹⁸

Şeriat: Dünya'ya gelmek ve evreni tanıyarak, insanın kendi kendisini eğitime evresidir.

¹¹¹ Erdoğan, a.g.e, sf. 49

¹¹² Türkdoğan (a) a.g.e. sf.509

¹¹³ Mélikoff (b), a.g.e. sf.48-87

¹¹⁴ Mélikoff (b), a.g.e. sf.89-90

¹¹⁵ Mélikoff(b), a.g.e. sf.92

¹¹⁶ Türkdoğan (a), a.g.e. sf.507

¹¹⁷ Subaşı, a.g.e, sf. 105

¹¹⁸ Tuç, Seyit Derviş, Erkaname (Aleviliğin İslam'da Yeri ve Alevi Erkanları), Can Yayınları, Almanya, 2002, sf. 306

Tarikat: İkrar verip kötülüklerden arınmak, yol ve erkânı öğrenip talip olmaktır.

Marifet: Nefsi ıslah etmek ve ilim irfan öğrenmektir.

Hakikat: Hakkı özünde bilmek, bütün sırlara vakıf olmaktır.

Kırsaldan kente yaşanan göç ve modernleşmenin etkisi ile birlikte Ayin-i Cem başta olmak üzere birçok Alevi geleneği eskiye nazaran önemini yitirmiştir. Türkdoğan, kent yaşantısı içinde Alevi profilinin erime noktasında olduğunu belirtmektedir. Ancak yaşlılar ve dede erkanına sahip bulunanlar sözü edilen Alevi geleneklerini sürdürebilmektedirler. Onlarda sadece pratik açıdan değil, teorik yönden kimliklerini korumak durumundadırlar. Kent Alevileri özellikle gençler, kutsal alan içinde yaşamayı hemen hemen terk etmiş, kutsal dışı bir alanda yaşamaktadırlar. Böyle bir ortamda ise köyde kalan Alevilerle kente yerleşen Aleviler arasında önemli farklılaşmalar ortaya çıkmaktadır.¹¹⁹

2.2.2 Sünnilik Nedir?

Sünnilik diğer bir deyişle Ehl-i Sünnet, İslam literatüründe Hicri 2. ve 3. yüzyıllarda kullanılmaya başlanan ve Sünnet kelimesi ile aynı kökten gelen bir kavram olarak tanımlanmaktadır.¹²⁰ Sünnet Arapçada yol, alışılmış uygulama, gelenek anlamındadır. İslam'da Hz. Muhammed'in sözleri ile davranış ve eylemlerini ifade eder. Kuranla birlikte, İslam inancının ve şeri hükümlerin iki temel kaynağını oluşturur.¹²¹ Bazı bilginlere göre sünnet, Kuran buyruklarının ayrıntıları ile uygulanış biçimlerini gösterdiği gibi, Kuran'ın değinmediği konularda da kurallar getirir. Bu yönüyle de Kuran'ın tamamlayıcısı ve başlı başına yasa kaynağıdır.¹²²

Orhan Hançeroğlu, Hz. Muhammed'in yaptıkları ve söylediklerinin sünnet olduğunu ve bunlara tümüyle uyanlara genel olarak Ehl-i Sünnet (Sünni) dendiğini ifade etmektedir.¹²³ Ehl-i Sünnet Hz. Muhammed'in sünnetine uyulması kadar onun takipçilerinin, sahabelerinin de izinden gidilmesidir. Bu sünnetin içine Hz. Muhammed'ten sonra gelenlerin inanç, ahlak ve ibadet konularındaki anlayış ve uygulamaları da dâhil edilmektedir.¹²⁴ İlk dört halifeyi Hz. Muhammed'in meşru ardılları sayan, peygamberin ve ashabının din anlayışı yolundan devam eden topluluklar Ehl-i Sünnet olarak tanımlanmıştır.¹²⁵ İslamiyet'te Sünnilik, daha ilk dönemlerden itibaren, bir yandan değişime, öte yandan da Müslüman toplumsal bünyeyi

¹¹⁹Türkdoğan (a), a.g.e. sf. 89

¹²⁰ Yılmaz, Hüseyin, Alevi- Sünni Diyalogu, Din Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme, Asitan Yayıncılık, Sivas, 2011, sf. 91

¹²¹ Erdoğan, a.g.e, sf.28

¹²² Erdoğan, a.g.e, sf.28

¹²³ Hançeroğlu, Orhan, (a) İslam İnançları Sözlüğü, Remzi Kitabevi, 1984, sf. 79

¹²⁴ Kutlu, a.g.e, sf. 33

¹²⁵ Erdoğan, a.g.e, sf. 29

bölmeye yönelik hareketlere karşı, Kur'an ve Peygamber'in sünnetine bağlılık geleneğini temsil etmiş ve bu yüzden bu adla anılmıştır.¹²⁶

Sünnilik, İslam tarihinde gruplaşmanın başlamasından sonra Müslümanların sayı bakımından çoğunluğunu oluşturan Ehl-i Sünnet inancının günümüzdeki adıdır ve Hz. Muhammed'in Sünnetini takip etmeye dayalı düşünce sistemi anlamında kullanılmaktadır. Türkçe karşılığı Sünnet Taraftarları olan Ehl-i Sünnet, Hz. Muhammed'in uygulamalarına ve sözlerine sıkı sıkıya bağlanan grup demektir.¹²⁷

İslam tarihinde Sünniliğin, Hz. Muhammed'in sünnetinden sapmalara bir tepki olarak doğduğu ifade edilmektedir. Fazlur Rahman, Sünnilik kavramının ilk dönemlerde belli bir zümre ya da grubun adı olarak değil, Sünnete bağlı olan bütün Müslümanlar için kullanıldığını ifade etmektedir. Ancak O'na göre Ehl-i Sünnet'in ortaya çıkış nedeni siyasal içeriklidir ve zamanla İslam düşüncesinden sapmalar olacağı karşısında din birliğini ve siyasal istikrarı koruma çabalarının bir ürünüdür.¹²⁸

Sünniliğin temel kaynakları incelendiğinde, Kuran ve Sünnet'ten esinlenerek bazı inanç esaslarının belirlendiği anlaşılmaktadır. Bu inanç esasları kaynaklarda şu şekilde sıralanmaktadır.¹²⁹

1. Allah'ın varlığına ve birliğine inanmak,
2. Meleklerle inanmak,
3. Kitaplara inanmak,
4. Peygamberlere inanmak,
5. Ahiret hayatına inanmak,
6. Kaderin, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna inanmak.

Başlangıçta Haricilik ve Şiilik gibi düşünce ekollerine bir tepki olarak ortaya çıkan Sünnilik, tarih boyunca Kuran, sünnet ve bu değerlerin yorumundan oluşan genel inanç esasları doğrultusunda gelişmiştir. Günümüzde Sünni olarak bilinen grup, dünya Müslümanlarının büyük çoğunluğunu oluşturmaktadır.¹³⁰

2.2.3 Alevi-Sünni Farklaşması

Tarihsel süreç içerisinde toplumun ya da toplum içinde belirli kesimlerin dine olan etkileri çeşitli yönlerden ve birçok açıdan olmuştur. Belirli sosyal şartlarda ortaya çıkan ve belirli zümreler tarafından yaşatılan dini düşünceler gelişme ve biçimlenme süreci içinde sosyolojik

¹²⁶ Günay, a.g.e, sf. 542

¹²⁷ Yılmaz, a.g.e, sf. 91

¹²⁸ Rahman, Fazlur, Tarih Boyunca İslami Metodoloji Sorunu, Çev. S. Akdemir, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1995, sf. 70

¹²⁹ Yılmaz, a.g.e, sf. 95

¹³⁰ Yılmaz, a.g.e, sf. 91-94

etkilerle köklü, kısmi ya da tümüyle değişikliklere uğramışlardır. Mezhepler, tarikatlar ve daha ayrılıkçı bir özellik taşıyan fırkalaşmalar söz konusu farklılaşmanın tipik örnekleridir.¹³¹ Bu bağlamda kendine özgü sosyo-kültürel şartları çerçevesinde belirli karakteristikleri ile oluşup teolojik, siyasi, sosyo-kültürel boyutlar kazanan Alevilik ve Sünnilik tarihsel olarak farklı zaman ve mekânlarda gelişip değişerek düşünce ve eylem alanlarında etkisini gösteren dini-sosyal bir gerçeklik halini almıştır.¹³²

Tezin bu bölümünde sosyal, dini ve siyasi açıdan Alevi ve Sünni farklılaşması irdelenecektir.

2.2.3.1 Sosyal Bakımdan Farklılaşma

Toplumlar, genelde etnik ve mezhepsel özelliklere sahip toplumsal kategorilerden oluşur. Toplumların sahip olduğu bu özellik kültürel anlamda bir zenginlik, hoşgörü ve birlikte yaşama kültürünü geliştirirken, diğer yandan da potansiyel olarak çatışmayı ve kültürel gerilimi de içerebilir.¹³³ Anadolu'da İslamiyet iki farklı formda yol almıştır. Mehmet Ayas bu iki grubu, genellikle kitabi yollarla günümüze ulaşan ortodoks nitelikli Sünnilik ve şifahi yollarla devam eden heterodoks nitelikli Alevilik olarak tanımlamaktadır. Sünnilik ve Alevilik birbirinden ayırt edilemez ortak niteliklere sahip olduğu kadar açıkça dışlayabilecek referans sistemlerine de sahiptirler. Tarihsel süreç ise bu farklılıkların derinleşmesine sebep olmuştur.¹³⁴

Aleviliğin daha çok konar-göçer Türkmenler arasında benimsendiği ve şekillendiği, Sünniliğin ise daha çok şehir hayatına bağlı Türkler arasında yaygın olduğu söylenmektedir. Bununla beraber Alevilerin bu durumunun Cumhuriyet dönemiyle birlikte şehir ve köylerde yerleşik yaşama geçilmesiyle değiştiği belirtilmektedir.¹³⁵ Osmanlı döneminde baskın Sünni karşıtlığıyla çevreye yayılan Aleviler, kırsal yaşam dünyasında kendilerine sınırlandırıcı baskın bir alan yarattılar. Bu süreç içerisinde Alevilik kaçınılmaz bir şekilde Sünnilikle ilişkiye geçse de, inanç ve eylem haritası, genellikle kendi dışlanmışlığını destekleyecek bir dizi teoloji, tipoloji ve ritüelden oluşmuştur. Bu durum ise içe dönüklük, kapalılık, endogami ve sözlü kültür dünyasını tek tek içselleştiren ve derinleştiren bir yapıya dönüşmüştür.¹³⁶

Düşmanlıklar ve önyargılar, uzaktaki yabancıya değil, yanı başındaki, kendisine komşu olan, hatta aynı olanı paylaşmakta olan aynı dili konuşanlara yönelmektedir. Çünkü artık

¹³¹ Aydın, Mustafa, İlk Dönem İslam Toplumunun Şekillenmesi, Pınar Yayınları, İstanbul, 1991, sf. 258

¹³² Arabacı, a.g.e, sf.40

¹³³ Gölbashi, Haydar; Mazlum, Ahmet, Çatışma Odağında Alevi-Sünni İlişkileri ve 'Öteki Algısı', Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:7, Sayı:2, 2010, sf. 320

¹³⁴ Ayas, Mehmet Rahmi, Türkiye'de İlk Tarikat Yüzleşmeleri Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma, Ankara, 1991, sf. 68

¹³⁵ Arabacı, a.g.e, sf.42

¹³⁶ Kehl-Bodrogi, Krisztina, (b) Türkiye'de Alevilik- Dini Bir Cemaatin Oluşumu ve Şimdiki Konumuna Dair, Çev. Filiz Ang, Nefes Sayı:2, (Aralık), 1993, sf. 39

‘öteki’ yabancı olan değil yakında olup saflığı bozma tehdidini yöneltendir. Saflık kaybıyla birlikte köklerin belirsizleşmesi ve soyun bozulması gibi kaygılar ortaya çıkmaktadır. Ama aynı zamanda bu durum birbirinden etkilenme, öğrenme ve karşılıklı bağımlılığı dile getirdiği ölçüde bir arada yaşamının koşulu ve sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.¹³⁷

David Shankland Alevi ve Sünni köyleri arasında yaptığı karşılaştırmalı araştırmasında, geleneksel Sünni yerleşim yerlerinin, küçük bir köy içinde dağılma eğilimi gösteren Alevi geleneksel yerleşim yerlerinden daha büyük olduğunu belirtmektedir. Cumhuriyet’in ilk yıllarında ve daha önceki dönemlerde, Aleviler kendilerini açıklamama ve dışardan birinin törenlerine katılmasını engelleme ile gizli bir cemaat konumundaydılar. Aleviler kendi doktrinlerini başkalarına açıklamak konusunda isteksizdiler. Böylece Sünni köylerine karşı büsbütün içlerine kapanmış, dayanışması çok kuvvetli kapalı cemaatler haline geldiler. Bu kapalılık, Sünni köyleri halkı ile olan sosyal münasebetlerini yer yer zayıflatmış, kültür alış veriş ve ekonomik ilişkileri azaltmıştır.¹³⁸

2.2.3.2 Dini Bakımdan Farklılaşma

Alevileri Sünnilerden ayıran en önemli özellik ibadet biçimleridir. Tüm Alevi toplumunu kapsamamakla birlikte Aleviler namaz kılmak, zekât vermek, hacca gitmek gibi İslam’ın beş şartından bir kaçını uygulamamaktadırlar. Aleviler genellikle Hz. Hüseyin’in Kerbela’da aç susuz ölüme terk edilmesine atıfta bulunarak Muharrem ayında 12 gün oruç tutarlar. İslam’ın elli dört farzı Sünni mezhepçe benimsenirken, Alevi geleneğinde hepsi uygulanmaz. İslamiyet’teki imanın altı şartı yani Allah’ın birliğine, meleklerle, kitaplara, Peygamberlere, öldükten sonra dirilmeye, hayır ve şerrin Allah’tan geldiğine inanmak Aleviler tarafından da benimsenmektedir. Ayrıca Aleviler dini merasimlerinde Farsça veya Arapçanın dışında Türkçe konuşmaktadırlar. Alevi inancında Allah-Muhammed-Ali üçlemesi bulunmaktadır. Allah birdir, Muhammed onun elçisidir, Ali ise ilk halifedir.¹³⁹

Sünniler için İslamiyet, tüm ideoloji ve kavramlar arasında sosyal düzeni devam ettirecek en tutarlı ve kapsamlı dindir. Aleviler de aynı görüşe sahiptir ancak onların İslamiyet anlayışları bazı alanlarda Sünnilerinkinden farklıdır. Alevileri Sünnilerden ayıran en önemli özelliklerden biri 12 İmam inancı ve Cem törenidir. Sünniler Müslümanlığı Kuran’a inanmak, camiye gitmek gibi beş şarta uymak olarak tanımlarlar. Aleviler ise Aleviliğin Şartı dedikleri ‘Eline, diline, beline sahip ol’ sözünü temel kabul ederler. Alevilikte dini felsefe ‘buyruk’ adı altında açıklanır. Buyruk’un 12 İmam’dan 6.sı olan İmam Cafer Sadık tarafından bir araya

¹³⁷ Göle, Nilüfer, İslam ve Modernlik Üzerine Melez Desenler, Metis, İstanbul, 2000, sf. 17

¹³⁸ Shankland, David, The Alevis in Turkey (The emergence of a secular Islamic Tradition), Routledge, London, 2007, sf: 10-13

¹³⁹ Çatlı, Gökçen, İstanbul ve Nevşehir’de Alevi Sünni Evliliğinin Antropolojik Açıda İncelenmesi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Antropoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Çalışması, İstanbul, 2008, sf: 30

getirildiği iddia edilir. Her bir dede bir kopyasına sahiptir ve bunu iyi bilir. Bu kitap düzenlenmiş kuralları içermez fakat doğru işleyen dini organizasyonların, ritüellerin ve anekdotların çeşitli yüzlerini tasvir eder.¹⁴⁰

Shankland'a göre, Alevilikteki dedelik kurumu, toplumdaki anlaşmazlıkları çözme yetkisine sahiptir, Sünnilikte ise iki kişi kırgın olmaları durumunda bunu kendi aralarında çözüp başka herhangi bir kuruma başvuramazlar. Aleviliğin aksine Sünnilikte hiç kimse doğuştan anlaşmazlıkları çözme gibi bir ayrıcalığa sahip değildir. Yine aynı şekilde Alevilikte kadınlar erkeklerle eşit statüde iken Sünnilikte kadınlar erkeklere kıyasla ikincil konumdadır. Yazar, etnografik olarak bu ayrımın Anadolu'daki toplumlarda daha geçerli olduğunu ancak bütün Alevi-Sünni topluluklarını aynı kefeye koymamak gerektiğini vurgulamaktadır.¹⁴¹

Sünniler Tanrı tarafından gönderilen bütün kurallara uyarak, ortodoks dinin gereklerini yerine getirerek, devletten de destek beklerler. Aleviler ise değişen koşullara rağmen devlete karşı kuşkucudurlar ve Aleviliğin dini olarak değil de kültürel olarak ele alındığını bilirler.¹⁴²

2.2.3.3 Siyasi Açıdan Farklılaşma

Alevilerin kente göç ederek eğitim ve kamu sektöründe istihdam etmeleri sonucu topluma daha fazla entegre olmaları, uzun zamandır ayrı yaşadıkları Sünnilerle daha sıkı teması ve bazen de rekabeti beraberinde getirdi. Kentsel yaşamla birlikte Alevi ve Sünniler gerilimli alanlarda karşı karşıya gelmeye başladılar. Özellikle etnik ve dini açıdan temasın gerçekleştiği büyük şehirlerde gerilim daha da arttı. Köylerden göç edenlerin aynı yerden gelen hemşerileriyle bir arada olmaya özen göstermeleri ayrı ayrı Alevi ve Sünni mahallelerinin doğmasına sebep oldu.¹⁴³ 1970li yıllarla birlikte siyasi kutuplaşma gittikçe ivme kazanmaya başladı. Söz konusu kutuplaşmalar ülke genelinde sol anlayışta Marksist ve sosyalist örgütler halinde kendini gösterirken, sağ kanatta ise Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Milli Selamet Partisi (MSP) bulunmaktaydı. Bu süreç içerisinde büyük çoğunlukla devrimci kimliğine bürünen Alevi gençleri Marksist ve devrimci sol hareketlerine dâhil oldu. Alevi gençlerinin aksine, yaşlı kuşak CHP'ye bağlılıklarına devam ettiler.¹⁴⁴

Sünniler ve Aleviler yaşama tarzı, inançsal değerler ve pratikler bakımından farklılaşmış gruplardır. En çok vurgu yapılan ise dini alandaki farklılaşmalarıdır. Yüzyıllar boyunca heterodoks Alevilik ile ortodoks Sünnilik arasındaki sınır çizgisi artan bir şekilde devam etmiş ve bu durum iki grubun farklı sosyo-dini çizgisinin belirginleşmesine sebep olmuştur.

¹⁴⁰ Çatlı, a.g.m, sf: 33

¹⁴¹ Shankland, a.g.e. sf: 7-10

¹⁴² Shankland, a.g.e. sf: 11

¹⁴³ Bruinessen, Martin Van, Kürtlük, Türklük, Alevilik (Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri), Çev. Hakan Yurdakul, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, sf. 120

¹⁴⁴ Subaşı, a.g.e, sf. 162-167

Bu iki grup arasındaki diyalog eksikliği, birbirlerine karşı ön yargılar oluşturmalarına ve sosyal ilişkilerinin zayıf kalmasına neden olmuştur. Sahip olunan ön yargılar sebebiyle Alevi ve Sünniler bu iki grup arasında yapılacak evlilikleri istememişler ve engellemeye çalışmışlardır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AİLEDE EŞLER ARASI ETKİLEŞİM ve DİN

3.1 Ailede Eşler Arası İlişkiler ve Sorun Alanları

Yüzyıllardır gelişip değişime uğramakla birlikte evlilik, temel niteliklerini koruyarak devam eden, vazgeçilemeyen kültürel bir olgudur. Yeni bir yüzyıla birlikte tüm dünya toplumlarında olduğu gibi bizim toplumumuzda da meydana gelen hızlı sosyal, ekonomik ve kültürel değişmelerin bir yansıması olarak evlilik ilişkileri de değişmekte, karmaşıklaşmakta, evlilikte yaşanan sorunlar geçmişe oranla çeşitlenmekte ve eşler arasındaki uyum sorunları artmaktadır. İnsanın doğası gereği evlilikte kadın ve erkek arasındaki uyum eskiden beri önemli bir sorun olmakla birlikte, günümüzde uzmanların ilgilenmesi gereken bir durum haline almıştır. Çünkü eşler arasındaki uyumsuzluklar sadece o evliliğin dağılmasına zemin hazırlamakla kalmayıp, aynı zamanda sosyal bir sorun olarak tüm toplumu ilgilendirmektedir.¹⁴⁵

Evlilikte eşler arasında problem yaratma potansiyeli olan belli başlı konu alanları şu şekilde özetlenebilir:

- (1) İletişim yokluğu,
- (2) Sürekli tartışma,
- (3) Doyurulmamış ya da giderilmemiş duygusal gereksinimler,
- (4) Cinsel doyumsuzluk,
- (5) Para yönetimine ilişkin anlaşmazlıklar,
- (6) Eşlerin kendi ailelerine ilişkin sorunları,
- (7) Aile sadakatini bozmak,
- (8) Çocuklara ilişkin sorunlar,
- (9) Otorite buhranı,
- (10) Şüphencilik ve ayrımcılık,
- (11) Alkol, uyuşturucu, madde bağımlılığı,
- (12) Fiziksel saldırganlık,
- (13) Boş zamanı kullanmada uyuşmazlık,
- (14) Politik görüş ve inançlardaki farklılıklar,

¹⁴⁵ Terzioğlu Günsel, Şener Arzu, Ailede Eşler Arası Uyuma Etki Eden Faktörlerin Araştırılması, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara, 2002, sf. 1-2

(15) Ailede rol kargaşası.¹⁴⁶

İletişim, eşler arası ilişki konusunda araştırmacılar tarafından üzerinde durulan önemli bir konudur. Açık, etkili ve nitelikli iletişim, evlilik başarısını ve mutluluğu pozitif yönde etkilemektedir. İletişim evliliğin başarısında pek çok faktörle ilişkili ve sorunların çözümünde pek çoğundan önemlidir.¹⁴⁷ Peterson, iletişimin aile problemleriyle ilişkisini incelediği araştırmasında, etkin iletişim sağlamış çiftlerin, birlikte geçirilen zaman, dini konular, aile sorumlulukları, cinsel konular, aile üyelerinin beklentileri, çeşitli alanlarda planlama ve karar verme konularına ilişkin daha az problem yaşadıkları, iletişim sorunu olan çiftlerle aynı tür sorunlara sahip olsalar bile daha kolay çözdükleri sonucuna varmıştır.¹⁴⁸

Evlilik uyumunda önemli olan bir diğer nokta eşlerin sahip oldukları değer ve amaçlardır. Her yeni aile, onu oluşturan bireylerin ana babalarından edindikleri alışkanlıklar ve kalıpların etkisi altında kurulmaktadır. Tamamen farklı hayat felsefesine sahip ailelerden gelen iki insanın evlenmesi durumunda eşlerin gerek ekonomik, yönetsel gerekse psiko sosyal faaliyet alanları ile ilgili konularda anlaşmada ve uyum sağlamada zorluk çekmeleri olası bir durumdur.¹⁴⁹

Aile yaşantısında yer alan ekonomik, yönetsel ve psiko sosyal alanlarla ilgili çeşitli konularda kararlar alma ve verilen kararlarla yüzleşme sürekli yaşanan, çoğunlukla evlilik yaşamını etkileyen zor bir uğraştır. Ekonomik kaynakları daha fazla elinde bulunduran eş, evlilikte daha güçlü ve dolayısıyla karar verme sürecinde daha baskın olmaktadır. Günümüzde kadının çalışma hayatına katılması ile birlikte, toplumsal cinsiyet rollerindeki ve evliliğin geleneksel yapısındaki değişmelere rağmen çoğu ailede önemli konulardaki kararlarda erkek daha fazla söz sahibi olmakta, kadın ikinci planda kalmaktadır. Bununla birlikte kadının çalışma yaşamına katılması, eşler arasındaki ilişkilerin değişmesine, geleneksel kadınsı ve erkeksi rol kavramlarının anlamlarını yitirmesine yol açmakta ancak yapılan araştırmalar hala evle ilgili faaliyetlerin çoğunlukla kadınlar tarafından yapıldığını göstermektedir. Bu eşitsiz dağılım nedeniyle, özellikle çalışan kadınlar açısından iş ve aile sorumlulukları taşınması güç bir durum halini almaktadır.¹⁵⁰

Toplumsal çevre de evlilik ilişkileri ve mutluluğu üzerinde etkili olan bir diğer etmendir. Aile, özellikle akrabalarla iç içe ilişkiler kurmak durumundadır. Ailenin mutluluğu ve devamlılığı aile içi ilişkiler kadar, bu dış ortamın toplumsal sorumluluklarına da bağlıdır. Akrabaların ne sıklıkta, kim tarafından, ne kadar süre ziyaret edileceği, eşlerin birbirlerinin

¹⁴⁶ Özgüven, a.g.e, sf. 119

¹⁴⁷ Terzioğlu, a.g.e, sf. 3

¹⁴⁸ Peterson, D. M., Husband –Wife Communication and Family Problems, Sociology and Social Research, 53,1968, pp: 578

¹⁴⁹ Terzioğlu, a.g.e. sf. 4

¹⁵⁰ Terzioğlu, a.g.e. sf. 5

ebeveynleri tarafından sevilmemesi, benimsenmemesi veya reddedilmesi, ebeveynlerinin birbirinden hoşlanmaması, ebeveynlerin çiftlerin hayatına müdahale etmesi gibi konular evlilik ilişkisini etkilemekte ve eşler arasında sorunların yaşanmasına neden olabilmektedir.¹⁵¹

İki kişiyi aynı çatı altında birleştiren evlilik hayatında, çiftler mutluluk, huzur, güven gibi duyguların yanında bazı durumlarda sıkıntı yaratan tartışmalar ve anlaşmazlıklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Toplum yapısı değişirken, aile ve evlilik kurumunda da değişiklikler hissedilmekte, problemler ve çözüm yolları çeşitlenmektedir. Sorunlarla ilişkili olarak vurgulanan noktaların başında iletişim gelmektedir. Etkili ve nitelikli iletişimin eşlerin karşılaştıkları anlaşmazlıklar konusunda en etkili unsurlardan biri olduğu kabul edilmektedir. Diğer konular arasında; para, çocuklar, serbest zamanların değerlendirilmesi, kişilik çatışmaları, anne ve babalarla ilişkiler ve cinsiyet rolleri sayılmaktadır.

3.2 Dinin Aile ve Evlilik Kurumuna Etkileri

Din, kültürün ilk basamaklarından itibaren aile, kabile, ulus gibi doğal birliklerle hep yakın ilişkiler içinde bulunmuş ve bunların gerek meydana gelmesinde, gerekse büyümesinde önemli bir yere sahip olmuştur.¹⁵²

Ailenin kuruluşunda gerçekleştirilen evlilik ve düğün töreni, ölüm seremonileri, aileye yeni üyelerin katılımı, doğurganlık ve boşanma gibi aileyle ilgili pek çok konu din ile yakından ilgilidir. Evlilik başlangıcında eş seçiminde din önemli bir yer tutmaktadır. Dinin evlilik kurumuna etkileri arasında evliliğe geçiş esnasında yerine getirilen dini törenler sayılabilir. Evlenen çiftler, resmi nikâhın yanı sıra dini gerekleri de yerine getirmektedirler.¹⁵³

Evliliğin başlangıcında olduğu gibi boşanma kararı da din kurumu ile yakından ilgilidir. Bazı dinler aileyi çözülemez olarak görüp, boşanmalara izin vermezken bazıları bu konuda daha esnek olabilmektedir.¹⁵⁴

Sosyal bilimciler, din ve aile kurumu arasındaki ilişkileri incelemekte ve inançlar arası evlilikler bu ilginin merkezini oluşturmaktadır. Dinin evlilik üzerindeki değişik görünümleri; a) Aynı mezhepten evlilik, b) Düzenli olarak dini ayinlere birlikte katılım, c) Ortak değer ve inançları paylaşmak ve e) Ev içi ortak ibadetleri paylaşmak olarak belirtilmektedir.¹⁵⁵

¹⁵¹ Terzioğlu, a.g.e. sf. 6

¹⁵² Wach, Joachim, Din Sosyolojisi, Çev. Ünver Günay, İstanbul, 1995, sf: 17

¹⁵³ Adak, a.g.e. sf. 70

¹⁵⁴ Adak, a.g.e. sf. 71

¹⁵⁵ Ellison G. Christopher, Burdette M. Amy, Wilcox W. Bradford, The Couple That Prays Together: Race and Ethnicity, Religion and Relationship Quality Among Working- Age Adults, Journal of Marriage and Family 72, August 2010, pp. 964

Mezhepler arası yapılan evlilikler ile ilgili genel görüş, bu kişilerin evliliklerinden daha düşük oranda memnun oldukları ve boşanmaya daha yatkın oldukları yönündedir.¹⁵⁶

Din ve aile içi ilişkilere etkisini inceleyen araştırmacılar, dini heterogaminin aile içi olumsuz tutumlarla ilişkili olabilirken dini homogaminin aile içi olumlu tutumları etkilediğini savunmaktadırlar. Bunun yanında aynı dini gruba üyelik, aynı dini törenlere katılım ve inançlardaki benzerliğin günümüz çiftlerinin ilişkilerindeki mutluluğu arttırdığı iddia edilmektedir.¹⁵⁷

Geleneksel dini öğretiler, dinin aile ve evlilik konusunda dayanışmayı arttırdığı kanısındadır. Ancak modern hayatla birlikte geleneksel dini inanç ve pratiklerin etkisinin azalması ile birlikte evlilik ve ailedeki dayanışmayı sağlayan unsurlar da değişmiştir. Parsons bu unsurlardan biri olarak anne-babalığın yeni bir dayanışma unsuru oluşturmasını örnek göstermektedir.¹⁵⁸

Aile kurumu, sosyalleştirme yoluyla dini inanç, pratik ve bağlılıklarını çocuklarına iletmektedirler. Toplumsallaşma sürecinin ilk basamağı olan aile, dini eğitimin de temellerini atar. Aile – din ilişkisini konu edinen araştırmalarda, dini sosyalleşmelerini öncelikle ailede edindiklerinden dolayı çocukların genellikle, ebeveynlerinin dini ve mezhebi eğilimleriyle uyumlu oldukları belirtilmektedir.¹⁵⁹

Görüldüğü gibi, aile ve din birbirlerini birçok yönden karşılıklı olarak etkilemektedir. Aile – din ilişkisi sadece çocukların sosyalleştirilmesi ile kalmamakta, dini davranışın, evlilik, boşanma, aile büyüklüğü gibi aile hayatının birçok boyutuyla bağlantısı bulunmaktadır.

3.3 Mezhep Farklılıkları ve Eşler Arası İlişkilere Etkileri

Neden aynı mezhepten olan kişilerin yaptığı evliliklerin daha mutlu olacağı inancı vardır? Ellison, Buldette ve Wilcox bu soruya şu şekilde cevap vermektedirler: Dini üyelik; evlilik hakkındaki düşünceler, cinsellik, cinsiyet rolleri, aile içi organizasyonlar ve çocuk yetiştirme ile ilişkilidir. Aynı mezhepten gelen çiftler bu seçeneklerle ilgili görüşler konusunda bazı anlaşmazlıklara düşebilirler ama ortak noktada buluşma olasılıkları yüksektir ancak farklı dini gelenekten gelen çiftlerin yaşam şekilleri ve davranışlar konusunda ciddi anlaşmazlıklara düşme olasılığı vardır. Ayrıca yapılan çalışmalar mezhepler arası yapılan evliliklerde, eğer eşlerden biri muhafazakâr bir mezhepten geliyorsa, bu çiftlerin genel olarak aile ve ilişkileri konusunda karşılaştıkları problemler ile ilgili daha ciddi anlaşmazlıklara düştükleri

¹⁵⁶ Shehan L. Constance, Bock E. Wilbor, Lee R. Gary, Religious Heterogamy, Religiosity and Marital Happiness: The Case of Catholics, Journal of Marriage and Family, Vol: 52, No:1, February, 1990, pp. 73

¹⁵⁷ Ellison, Burdette, Wilcox, Bradford, a.g.m., pp. 965

¹⁵⁸ Antonio, William, V, The Family and Religion: Exploring a Changing Relationship, Journal for the Scientific Study of Religion, 1980, 19 (2) , pp:101

¹⁵⁹ Kurt, Abdurrahman, Dindarlığı Etkileyen Faktörler, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 18, sayı:2, 2009, sf. 3-4

yönündedir.¹⁶⁰ Muhafazakârlığın yanında mezhepler arası yapılan evliliklerde mutluluğun dini prensiplerdeki uçuruma bağlı olarak değiştiği iddia edilmektedir. Yine Curtis, Taylor, Ellison gibi araştırmacılar da özellikle eşlerden birinin görece katı kurallara sahip bir mezhebin üyesi olmasıyla problem çıkma olasılığının arttığını belirtmektedirler.¹⁶¹ Muhafazakarlıkla ilgili olarak erkeğin kadından daha muhafazakar olduğu evliliklerde çocuk yetiştirme konusunda tartışmaların daha yoğun yaşandığı ifade edilmektedir.¹⁶²

Farklı mezheplere sahip kişilerin yaptığı evliliklerin dini yönüne vurgu yapan çalışmalarda dini törenlere katılıma vurgu yapılmaktadır. Buna göre aynı inançtan olan çiftlerin evliliğinde dini törenlere katılım, farklı mezheplerden bireylerin yaptığı evliliklere oranla daha yükündür. Dini törenlere olan bu katılımın evlilikteki mutluluğu da etkilediği iddia edilmektedir. Çünkü bu tür dini törenlere katılım eşler arasındaki dayanışmayı arttırmaktadır.¹⁶³ Curtis ve Ellison da çalışmalarında aynı şekilde dini törenlere birlikte katılımın evlilikteki mutluluğu arttırdığı ve bir oranda boşanma, çatışma gibi olasılıkları azalttığını savunmaktadırlar.¹⁶⁴ Tim Heaton da benzer düşünceyle, dini törenlere ortak katılımın ve dini tavırların evlilikteki bağı arttırdığı kanısındadır.¹⁶⁵

Kalmjin, mezhepsel homogaminin evlilikteki olumlu etkileri ile ilgili olabilecek üç koşul belirtmektedir. Eşler arasındaki değer ve fikirler arasındaki benzerlikler, eşlerin birbirlerinin dünya görüşü ve davranışlarının kabulüne olumlu etki etmektedir. Beğenilerdeki benzerlikler eşler arasındaki bağları güçlendirecek aktivitelere katılımı teşvik eder. Benzer mezhepsel geçmişten gelen çiftlerin aile işlerinde de anlaşma yollarını bulma konusunda zorluk yaşamadıklarını vurgulamaktadır.¹⁶⁶

Bir diğer görüş sekülerleşme ile birlikte dinin artık eş seçmedeki etkisinin azalmasına odaklanmaktadır. Bu görüşe göre dini değerlerin, toplumdaki uygun davranışları belirlemedeki etkisinin azalması ile birlikte bu tarz evliliklerdeki yasaklarda güçsüz duruma düşmektedir. Mezhepler arası evlilikler yasakların ortadan kalkması ile değil değerlerin değişmesi ile kabul edilir hale gelir. Wilson bu duruma örnek olarak, dini kimlik ile etnik kimliğin birleştiği noktada etnik bilinçteki azalma ile bu tarz evliliklerdeki artışı göstermektedir.¹⁶⁷ Kalmjin, sekülerleşmenin mezhepler arası evliliklere olan etkisini Protestan ve Katolikler arasında yapılan evliliklerden yola çıkarak anlatmaktadır. Sekülerleşmeyle

¹⁶⁰ Ellison, Burdette, Wilcox Bradford, a.g.m, pp. 965

¹⁶¹ Curtis Kristen Taylor, Ellison Christopher, Religious Heterogamy and Marital Conflict: Findings From National Survey of Families and Households, Journal of Family Issues 2002, 23: 551, pp. 553

¹⁶² Curtis, Ellison, a.g.m. , pp. 563

¹⁶³ Constance, Wilbor,. Gary, a.g.m., pp. 77

¹⁶⁴ Curtis, Ellison, a.g.m., pp. 552

¹⁶⁵ Heaton, Tim, Religious Homogamy and Marital Satisfaction Reconsidered, Journal of Marriage and Family 46:729-733, pp. 732

¹⁶⁶ Kalmjin, (a), a.g.m, pp. 418

¹⁶⁷ Wilson, John, Religion in American Society, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1978, sf. 3

birlikte Protestan ve Katolikler arasında aile ile ilgili (çocuk yetiştirme, aile büyüklüğü, doğurganlık gibi) konulardaki farklılıkların azaldığını belirtmektedir. Zamanla aile yapılarında meydana gelen değişiklikler, inançlar arası yapılan evliliklerdeki çatışma olasılığını da azaltmaktadır. Araştırmacı ayrıca Protestanlar ve Katolikler arasındaki ekonomik farklılıkların azalması ile birlikte diğer sosyal bariyerlerin de etkisinin azaldığını vurgulamaktadır.¹⁶⁸ Çelik, sekülerleşmenin etkileriyle ilgili olarak, Türk toplumunda sekülerleşme ve rasyonelleşme eğilimlerine rağmen özellikle aile ve evlilik gibi alanlarda geleneksel değerlerin biçimsel bakımdan önemini koruduğunu ifade etmektedir. Bu çerçevede, değişim sürecine bağlı olarak eş seçiminde farklılaşmalar gözlenmektedir; görücü usulünün tamamen olmasa da önemli ölçüde terk edildiği, tanışarak eş seçme tarzının giderek yoğunlaştığı, görücü usulü ile tanışarak evlenme arasında ‘yumuşatılmış görücü usulü’ denilen bir ara formun ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.¹⁶⁹

Bir diğer görüş ise akrabalığa odaklanmaktadır. Akraba gruplarının bünyesinde bulunan kişilerin kimlerle evlenmeleri gerektiği ile ilgili baskın değerleri olduğunu belirtmektedirler. Bu araştırmacılar, akrabaların ‘eş seçimi’ konusunda çevrelerindeki insanları tercih ettiklerini savunmaktadır. Bazı araştırmacılar ise yükseköğretime katılımın bu evliliklerin oranını arttırdığını savunmaktadır. Günümüzde eş seçiminde eğitimin öneminin arttığı belirtilmektedir. Artık eş seçiminde daha özgür olunduğunu ve kişilerin okudukları süre içinde tanıştıkları kişilerle evlenme eğiliminde oldukları ifade edilmektedir. Zamanla endogamik ilişkilerin azalmasıyla, bu kuralın etkisinin de azaldığı vurgulanmaktadır.

Mehmet Ali Balkanlıoğlu’na göre kişiler birbirlerini sevdikleri ve birbirlerine uygun olduklarını düşündükleri zaman, dini üyelikleri arasındaki farklılıklara, ailelerine, akrabalarına ve genel olarak toplumun mezhepler arası yapılan bu evlilikler hakkındaki tutumuyla pek ilgilenmezler. Bu kişilerin aksine aileler, farklı dini eğilimlerinden dolayı bu evlilikleri onaylamazlar. Sadece aileler değil, akrabalar ve diğer yakınlar da bu evlilikleri onaylamama eğilimindedirler. Diğer dini eğilimde olan insanlara karşı önyargılar, bu evlilikleri onaylamama konusunda önemli bir etkendir. Ailelerin daha katı kurallara sahip olması durumunda bu tarz evlilik yapan veya niyetli olan kişiler cezalarla karşılaşmaktadır. Onay alınmadan yapılan evliliklerde evlilik öncesi ve sonrası cezalar bulunmaktadır. Aile ve akrabalarla olan bu olumsuz ilişkiler eşlerin kendi evliliklerini de etkilemektedir. Bunun aksine, her iki tarafın da bu evliliği onayladığı durumda hiçbir problem çıkmadığı ve evlilik töreninin eksiksizce yerine getirildiği görülmektedir. Ailelerin onayı dışında evlenme durumunda ise daha evlenme töreniyle başlayarak problemler çıkmaktadır. Bu çiftlerin aileleri

¹⁶⁸ Kalmijn (a), a.g.e. pp:789

¹⁶⁹ Çelik, a.g.e, sf: 6

ve akrabaları ile olan ilişkileri olumsuz etkilenmektedir. Bazı durumlarda ilişkiler zamanla düzelirken bazen de olumsuz tutumlar devam etmektedir. Araştırmacı farklı mezhepten gelmenin eşlerin aile ilişkilerinde (çocuk yetiştirme, yaşam şekli, eşlerin kendi aralarındaki ilişki gibi konularda) olumsuz etkiye sahip olmadığını savunmaktadır.¹⁷⁰

Evlilik kararında sadece evlenecek kişiler etkili değildir. Kalmijn, kişiler dışında etkili olan bu unsurları ‘Üçüncü Şahıslar’ olarak adlandırmaktadır. Bunlardan ilki, inançlar arası evliliklere karşı olan sosyal normlardır. Bu normlara ihtiyaç olduğu kabul edilir çünkü inançlar arası yapılan bu evliliklerin homojenliği ve dini birliği bozduğu düşünülür. Evlenecek kişilerin anne ve babaları bu normların devamlılığında önemli etkiye sahiptir. Bazen anne ve babalar, çocuklarının evliliği için aracılık yaparken, bu gibi inançlar arası yapılan evliliklerde çocuklarına karşı engel teşkil eden tavır takınırlar. Dini kurumlar ise inançlar arası yapılan bu evlilikleri etkileyen ikinci unsurdur. Araştırmacı burada, söylemlerinde zamanla değişiklik olmasına rağmen Katolik ve Protestan kiliselerinin yüzyıllarca inançlar arası evlilikleri kınamasını örnek olarak göstermektedir. Birçok koşul altında dini kurumların endogami yaptırımını kullanması ile ilgili önemli sebepleri vardır. İlk olarak endogami sadık üyeliğin devamına etki eder. Çünkü genellikle mezhepler arası geçişler evlilikler yoluyla meydana gelir. Bu yüzden kiliseler üye kaybetmemek için endogamik evlilikleri desteklediler. Örneğin, Katolik kilisesi ancak doğacak çocukların Katolik kilisesi kurallarına uygun şekilde yetiştirilmesi şartı ile inançlar arası yapılan evliliklere izin vermekteydi.¹⁷¹

Dini endogamiyi koruma isteğinin, dini grubun sosyal kimliğini koruma gayretiyle uyumlu olduğu vurgulanmaktadır. Kehrer, Robertson ve Durkheim, bütün modern toplumlarda din bakımından heterojen evliliklerin artmasının; dini normların gücünün azaldığının ve bireyin sosyal davranışında dini farklılıkların geniş ölçüde önemsizleştiğinin göstergesi olduğunu savunmaktadırlar.¹⁷²

Alfred J. Prince, dinler arası yapılan evlilikler üzerinde durduğu çalışmasında, dinler arası yapılan evliliklerde genellikle din farkı ile ilgili sorunların her iki tarafında kendi dinine devam etmesiyle çözüldüğünü, mezhepler arasındaki evliliklerde ise dinsel farklılıkların çiftlerden birinin, eşinin inancına geçmesiyle çözüldüğünü belirtmektedir. Böyle durumlarda kadınların mezheplerini erkeklere oranla iki kat daha fazla değiştirdiğini vurgulamaktadır.¹⁷³

¹⁷⁰ Balkanloğlu, Mehmet Ali, Influence of Alevi- Sunni Intermarriage on the Spouses Religious Affiliation, The Journal of International Social Research, Vol: 4, Issue: 19, Fall 2011, pp: 312

¹⁷¹ Kalmijn(a), a.g.e. pp:789

¹⁷² Kehrer Günter, Robertson Roland, Durkheim Emile, Din Sosyolojisi, Vadi Yayınları, Ankara, 1996, sf. 86

¹⁷³ Prince, J. Alfred, A Study of 194 Cross Religion Marriages, The Family Life Coordinator, Vol: 11, No:1, January, 1962, sf. 4

Balkanlıoğlu, dini kimliklerin ve katılımın Alevi-Sünni evlilikleri süresince değişmemesinin altında yatabilecek üç sebep öne sürmektedir. *İlki*, Alevilik ve Sünnilik arasındaki farklılıkların göz ardı edilmesidir. Bazı çiftler Alevilik ve Sünnilik arasında bir farklılık olmadığını bu yüzden de evlilik sonrasında dini eğilimlerini değiştirmediklerini belirtmektedir. Çiftler, Alevilik ve Sünniliği ayrı olarak algılamamakta, benzerliklerine odaklanmaktadır. Aynı Allah'a inanmak, aynı peygambere inanmak, Kuran'a inanmak vurgu yapılan benzerliklerdir. *İkinci* sebep, çiftlerin kökenlerine bağlılıklarındaki zayıflıktır. Bu kategorideki çiftler Alevilik ve Sünnilik hakkında tam bir bilgiye sahip değildirler. Bildikleri sadece ailelerinden ve çevrelerinden duydukları kadardır. Bilgi eksikliğinden dolayı da bu kişiler için bu farklı dini eğilimlerin bir önemi yoktur. Bu çiftler Alevilik ve Sünniliğin tam olarak ne olduğunu bilmezler ve bilmeye de ihtiyaç duymazlar. *Son* olarak da farklı dini üyeliklere karşı saygı ve hoşgörü dini üyeliklerin evlenme sonrasında değişmemesi hususunda önemli bir etkidir.¹⁷⁴ Balkanlıoğlu, Alevi-Sünni evliliklerinin, çiftlerin dini katılımları üzerindeki etkisini incelediği araştırmasında, bu evliliklerin her iki tarafı da kapsayacak şekilde evlilik boyunca dini kimlikleri tehdit edici bir unsur olmadığı kanısına varmıştır. Bütün çiftler evliliklerinden önce nasıllarsa evlilikleri süresince de aynı dini konumda olduklarını ve dini kimliklerinde herhangi bir değişim olmadığını belirtmişlerdir.

Michele Maurer tez çalışmasında, farklı mezheplerden kişilerin evlenmesi ile meydana gelen ihtilafların kutuplaşmalara ve zorlu tartışmalara sebep olabileceğini savunmaktadır. Yaptığı derinlemesine görüşmeler sonucunda çiftlerin altı alanda zorluk çektiğini tespit etmiştir. a) çocukları veya daha geniş olarak anne ve babaları (geniş aileyi) içeren kararlar, b)kayıplar, c) dini pratiklere katılımın farklı düzeylerde olması, d) anlaşmazlıklardaki din faktörünü olduğundan daha fazla vurgulamak ve bunu yaparken diğer faktörleri kaçırmak, e)çiftlerden birinin diğerinin inancına uyum sağlamasının beklenmesi, f) çiftlerden birinin çocuklarına veya eşine karşı dışlanmışlık hissi yaratan gelenek ve pratikler.¹⁷⁵ Curtis ve Ellison ise farklı mezheplerden olan kişilerin gerçekleştirdiği bu evliliklerdeki olası çatışma alanlarını şu şekilde belirtmektedirler. Aile içi görevler, para ve zamanı kullanma şekli, cinsellik, çocuk sahibi olmak, evlilik yoluyla meydana gelecek olan akrabalık ilişkileri ve çocuk yetiştirme.¹⁷⁶ Evlilikte eşlerin ilişkilerini tehlikeye sokabilecek etkenler üzerinde duran diğer araştırmacılar ise bu etkileri üç ana grupta toplamıştır: a) mezhepsel heterogami b) dini pratiklerin farklılığı c) eşler arasındaki dini tutuculuğun farklılığı. Eşler arasında oluşabilecek ilk problem dini nikâh konusudur. Evlenecek olan bireyler aile baskısı veya toplum

¹⁷⁴ Balkanlıoğlu, a.g.m., pp: 306-307

¹⁷⁵ Maurer, Michele, Transcendent Journeys: Experiences of Interdenominational Couples, Unpublished Master Thesis The University of Guelph, , July, 1997, pp: 32

¹⁷⁶ Curtis, Ellison, a.g.m, pp. 563

beklentileri gibi sebeplerle dini nikâh tercihi yapmaktadırlar. Bunun yanında dini ayinlere katılımın farklı olması da evliliği olumsuz etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Bu farklılık ailedeki kopuşlara zemin hazırlayabilir. Son olarak da dini tutuculuktaki farklılıkta evliliği tehlikeye sokan bir diğer etmendir.¹⁷⁷

Alevi- Sünni evlilikleri; din, kültür, eğitim ile ilişkili çok boyutlu sosyal bir gerçekliktir. Toprak ve Çarkoğlu birlikte yürüttükleri çalışmalarında, tarihi ve sosyal bağlam içerisinde Alevi ve Sünnilerin mezhepler arasında yapılan evliliklere karşı çıkmak için farklı sebepleri bulunabileceğini ifade etmektedirler. Buna göre, Aleviler, Alevi kimliğini korumak için bu evliliklere karşı çıkabilirler. Çünkü onlara göre Alevi bir kadının Sünni bir erkekle evlenmesi ile kadın artık Alevi olarak düşünülmeyecek ve doğacak çocuklar da Alevi kültüründen uzak olacaklardır. Bunun yanında diğer bir neden ise Sünnilerin Alevilere kıyasla daha dindar olmalarıdır.¹⁷⁸ Yapılan evliliklerde Alevilerin, kendilerinin Sünnilere göre daha yüksek oranda asimile olma tehlikesiyle karşı karşıya kaldıklarını vurguladıkları ve bu yüzden de Alevilerin bu evliliklerle ilgili olarak daha katı sınırlar çizdikleri belirtilmektedir.¹⁷⁹

Alevi ve Sünni toplulukları genellikle demokratik ve liberal olarak tanımlanır. Ancak bu gruplar ayrıca dini endogami özellikleri ile de karakterize edilirler. Bu durum 1970'lere kadar katı bir kural şeklindeydi. 1980'lerin ortalarında Alevi ve Sünniler arasındaki evlilikler daha görünür hale gelse de hala zorluklarla karşılaşmaktaydı.¹⁸⁰

Mezhepler arası evlilikler konusunda çalışan araştırmacılar bu evliliklerin farklı boyutları üzerinde durmaktadır. Bazı araştırmacılar, farklı mezhepten biriyle evlenen kişinin toplum tarafından davranışının 'sapkın' olarak algılanması ve grup normlarına zarar verdiği düşüncesi üzerine odaklanmaktadır. Diğerleri ise akrabaların ve genel olarak çevrenin bu evlilikler üzerindeki etkisine yoğunlaşmaktadır. Dini yöne odaklanan araştırmacılar genellikle bu tür evliliklerde memnuniyet ve istikrar üzerinde dururlar.

Dini inançlar, özellikle bazı gruplar için aile yaşamını etkileyen tanışma, evlenme, cinsellik, çocuk yetiştirme, ebeveyn tavırları, hastalık ve ölüme tepkiler, hane halkı işgücü, boşanma vb. durumlarda çok önemli rol oynamaktadır. Hala çoğu din, inançlar arası yapılan evliliklere karşı çıkmaktadır. Onların ilgilendikleri konu; bu tarz evliliklerin insanların dini

¹⁷⁷ Vaaler Margaret L., Ellison Christopher G., and Powers A. Daniel, Religious Influences on the Risk of Marital Dissolution, *Journal of Marriage and Family* 71 (November 2009), University of Texas at Austin, pp: 918

¹⁷⁸ Çarkoğlu Ali, Toprak Binnaz, Religion, Society and Politics in a Changing Turkey, TESEV Publications, İstanbul, 2007, pp: 56

¹⁷⁹ Akbaş, Gülçin, Social Identity and Intergroup Relations: The Case of Alevis and Sunnis in Amasya, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Tez Çalışması, Eylül 2010, pp: 83

¹⁸⁰ Kayhan Kılıç, Seyhan, Similar Symbols and Discourse in Alevisim and Sunnism: A Case Study in Two Anatolian Villages, Yeditepe Üniversitesi, Tez Çalışması, İstanbul, 2009, pp: 86

inançlarını zayıflatması, çocukların farklı dine göre yetiştirilmesi veya dinin etkisinin aile yaşamından tamamen silinmesidir.¹⁸¹

Mezhepler arası yapılan evliliklerin diğerlerine kıyasla problem yaşama olasılıklarının yüksek olduğunu ifade eden araştırmacılardan Ellison, Vaaler ve Powers'a göre aynı mezhepten olan bireylerin boşanma oranı daha düşüktür ve benzer dini ritüellere, yaşam stiline, dünya görüşüne sahip olmak uzun vadede evliliğe olumlu etkilerde bulunmaktadır.¹⁸²

¹⁸¹ Newman, a.g.e. pp. 124-206

¹⁸² Vaaler, Ellison, and Powers, a.g.m., pp: 930

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SAHA ÇALIŞMASI ve VERİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1 Araştırma Alanının Tanıtımı

Çalışmada kullanılan araştırma yöntemi ve tekniklerinin incelenmesine geçilmeden önce araştırmanın gerçekleştirildiği Almanya ve Almanya'ya ilişkin göç süreci ve İstanbul'un kısaca tanıtılması faydalı olacaktır.

4.1.1 Almanya'ya Göç Süreci

1960 yılından sonra başlayan ve yurt içi göçün uluslararası uzantısı durumunda olan yurt dışı işçi göçü, Türk işçileri için köyden sanayi işçiliğine doğru olan bir dönüşüm sürecidir. Cemaat hayatından, endüstrileşmiş Batı toplumlarına özgü cemiyet hayatına geçişin olduğu bu süreçte farklı insanlar ve kültürler karşı karşıya gelmiş ve bu karşılaşma birçok sorunu ve çatışmayı da beraberinde getirmiştir. Sosyal değişimin en önemli belirleyicilerinden olan göçün boyutu Türk iş göçü örneğinde olduğu gibi, tamamen farklı kültürlerin temasını içerdiği zaman, kimlik, asimilasyon, kültürleşme, uyum/uyumsuzluk ve yabancılaşma gibi konular ön plana çıkmaktadır.¹⁸³

Almanya'ya ilk resmi Türk işgücü göçü Türkiye ve Almanya arasında 31 Ekim 1961 yılında 'Türk İşgücü Anlaşması'nın' imzalanmasıyla başlamıştır. 'Misafir işçi' kapsamında gelen bu işçilerin kendileri de bir süre çalışıp daha sonra ülkelerine geri dönmeyi amaçlamaktaydı. Bu göç süreci yalnızca işçilerin Almanya'ya göç etmesinden ibaret değildi bunun yanında aile birleşmeleri yoluyla belli koşullarla gelen eşler ve çocuklar, politik sürgünler ve üniversite eğitimi için fırsat arayanlar da göçün başka bir boyutunu oluşturmaktaydı. Ancak işsizliğin artması ve ekonomik krizle birlikte Alman hükümeti Kasım 1973'te iş gücü alımını durdurdu. Bu tarihe kadar Almanya'da yaşayan Türklerin sayısı ortalama olarak 900.000 civarındaydı. Bu yasaklama göçü bir ölçüde azaltırken tamamen durduramadı. 1974 yılında 161.430 Türk Almanya'ya göç etti. Almanya'nın göçü kısıtlayıcı politikalarına rağmen göç süreci aile birleşmeleri vb. yollarla 1980 yılından sonra da artarak devam etti.¹⁸⁴ Alman hükümeti, 28 Kasım 1983'te 'yabancıların dönüşlerini özendirme' yasasını yürürlüğe koydu. Buna göre 31 Ekim 1983 - 30 Haziran 1984 tarihleri arasında anayurtlarına dönmeyi kabul eden Yugoslav, Türk, İspanyol, Portekiz, Fas, Tunus ve Kore

¹⁸³ Türk Aile Ansiklopedisi 3 içinde; Taştan, Vahap, Yurt Dışındaki Türk İşçi Ailelerinin Kimlik Meseleleri, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, İlkay Dizgi, Ankara, 1991, sf. 1071

¹⁸⁴ Sökefeld, Martin, Struggling for Recognition (The Alevi Movement in Germany and in Transnational Space), Berghahn Books, United States, 2008, 40

uyruklu yabancılara belli koşullar altında 10.500 DM tutarında bir yardım yapılacak, ayrıca her çocuk için 1.500 DM ödenecekti. Yasa, ayrıca adı geçen yabancılara çalıştıkları süre boyunca, ödedikleri emeklilik kesintilerinin beklemeden iadesini de ön görüyordu. Bu yasal önlemler Almanya'daki Türk işçi nüfusunda %5,4'lük bir düşüşe yol açtı. 1984'te yaklaşık 250.000 Türk işçi anayurda döndü.¹⁸⁵

Başlangıçta kültür şokuyla karşı karşıya kalan işçilerin, kendi memleketlerinden olan kişilerle gruplar halinde yaşamasının, oluşabilecek bir yabancılaşma tehlikesini engellediği genel bir kanıdır. Göçmenler arasında güçlü bir cemaatin varlığı asimilasyon sürecinde önemli bir yer tutmaktadır. Bu durum, içinde yaşadıkları geniş toplumdan farklı davranış kalıpları ve hayat tarzı oluşturup grup bilinci aşılayarak grubun birlik ve bütünlüğünü sağlar. Göçmenler, içinde buldukları toplumda sosyal ve kültürel olarak dışlanmanın sonucu, hâkim kültürden tecrit edilerek bir alt kültür oluşturur ve bu çerçevede kendi dini ve kültürel davranışlarını meydana getirir.¹⁸⁶

Dış göç olayında da olduğu gibi farklı kültürlerle temas halinde bulunulan durumlarda akla gelen ilk kavramlardan biri asimilasyondur. Göç ve din üzerine yapılan sosyolojik araştırmalarda dinin asimilasyonu engelleyen ya da en azından azaltan bir yapı olduğu genel kanısı bulunmaktadır. Din başlangıçta gurbette olmanın yarattığı yalnızlığı gidermeye yarararken daha sonraları aynı inancı paylaşan kimselerle birlikte ibadet eden bir cemaatin parçası olmak suretiyle kişiye her zaman katılabileceği bir grup çerçevesi hazırlar. Türk işçilerinin dini davranışları ilk planda domuz eti yememek, oruç tutmak ve bayram namazlarını kılacakları yerleri temin etmek gibi ihtiyaç ve isteklerden doğarken, 1970'li yıllarda ailelerini de yanlarına getirmeye başlamaları ile birlikte çocukların dini eğitimi önem kazanmaya başlamıştır. Taştan, birinci kuşakta dini eğilimin artmasına rağmen, işçi çocuklarında dini değerlerde bir gerileme olduğunu, özellikle Almanya'da doğmuş olanların çeşitli şekillerde içinde büyüdükleri geniş topluma uyan normlar kazandığını ortaya koymaktadır. Böylece iki farklı kültürde yaşamaktan ve kültürlerarası çelişkilerden en çok bu kuşak etkilenmektedir.¹⁸⁷

Nermin Abadan-Unat, *Bitmeyen Göç* adlı kitabında, Türk işçilerinin özel hayatlarında ve kişisel ilişkilerinde büyük ölçüde geleneksel düşüncelerine sadık kaldıklarını belirtmektedir. Almanya'da geçirilen süre, düşünce ve zihniyette önemli değişiklikler yaratmamıştır. Bu durumu, Türk işçilerinin marjinal bir yaşam sürdürmelerine ve uyumlu bir bütünleşme yaratabilecek çabaların sarf edilmemiş olmasına bağlamaktadır. Bunun yanında ikinci ve

¹⁸⁵ Abadan Unat, Nermin, *Bitmeyen Göç- Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Kasım 2006, sf. 74-75

¹⁸⁶ Taştan, a.g.e., sf. 1072

¹⁸⁷ Taştan, a.g.e., sf. 1073-1074

üçüncü kuşağın da iddia edildiği gibi anayurda karşı yabancılaştığı görüşünü kabul etmemektedir. Genç Euro-Türklerin Alman toplumunun çalışma koşulları ve yaşam biçimini benimsemiş olmaları ile birlikte Türkiye ile olan bağlantılarının da canlı olduğunu belirtmektedir. Bunun başlıca nedeni ise günümüz kitle iletişim araçları ve elektronik medyanın iki toplum ve iki dünya arasındaki bağlantıları kurabilecek kuşakları yaratmış olmasında yatmaktadır.¹⁸⁸

Schiffauer dini pratiklere uyma davranışının göçmenlerin geldikleri yere göre değişkenlik gösterdiğini iddia etmektedir. Örneğin, görüşülenlerden birisi; ‘Burası Almanya, burada oruç tutulmaz ve camiye gidilmez’ derken diğer bir kişi ailesinin dini pratikleri Türkiye’de olduklarından çok daha fazla ciddiye aldıklarını söylemektedir. Schiffauer’in vurguladığı bir diğer noktada kadınların nereden gelirse gelinsin genel olarak dini ayinlere katılımının daha yaygın olduğudur. Yaptığı görüşmeler sonucunda göçmen kadınlar arasında dini pratiklere katılımın öneminin arttığını belirtmektedir.¹⁸⁹

Wilpert Türk azınlık ve çoğunluk arasındaki etnik-dini çeşitlilik ve önyargının iç göç ve aşiret yapıları tarafından daha da karmaşık hale getirildiğini savunmaktadır. O’na göre ayrıca en önemli noktalardan biri ise Türk devletinin modern, seküler ve kültürel olarak homojen olma özlemleri ile onun başarılması arasındaki tutarsızlıklardır.¹⁹⁰ Anthony Giddens’a göre, Almanya’ya göç edenler kendilerini farklı bir kültür içinde bulmanın dışında, kendileri de farklı mezhep veya kültürel ortamlardan gelmektedirler. Örneğin, Almanya’daki Alevilerin, Almanya’da Türkiye’de olduğundan Alevi kimliklerini daha rahat açıkladıkları ve hatta kendilerinin Sünnilere karşı hiyerarşik olarak alt kademedeki konumlarını tersine çevirdikleri görülmektedir.¹⁹¹

4.1.2 Dernekleşme Süreci

Türk işçilerinin özellikle Almanya olmak üzere Avrupa’ya yerleşmesi yoğun bir şekilde dikkatleri üzerine çekti. Çünkü bu grup çoğunluk olan Hristiyan grup içinde farklı dini problemlere vurgu yaptılar.¹⁹² Sürecin ana konuları arasında Müslümanların diğer dini

¹⁸⁸ Abadan Unat, a.g.e. sf. 136-274

¹⁸⁹ Schiffauer, Werner, Migration and Religiousness içinde; The New Islamic Presence in Western Europe, Ed: Tomas Gerholm and Yngve Georg Lithman, Mansell Publishing, London, 1988, sf. 152

¹⁹⁰ Wilpert, Czarina, Religion and And Ethnicity: Orientations, Perceptions and Strategies among Turkish Alevi and Sunni Migrants in Berlin içinde; The New Islamic Presence in Western Europe, Ed: Tomas Gerholm and Yngve Georg Lithman, Mansell Publishing, London, 1988, sf. 91

¹⁹¹ Giddens, Anthony, Sociology- Introductory Readings, Polity Press, Oxford, 2001, sf. 333

¹⁹² Husain, Fatima; O’Brien, Margaret, Muslim Communities in Europe: Reconstruction and Transformation, Current Sociology Journal, Sayı: 48, Numara:4, Ekim 2000 (Special issue on: The Muslim Family in Europe)

gruplarla eşit statüye ulaşması, Alman okullarında İslam diniyle ilgili derslerin okutulması, cami ve kültür merkezlerinin inşa edilmesi sayılabilir.¹⁹³

1960'lı yıllarda Türk işçi dernekleri, göçmen kabul eden ülkeler tarafından parasal olarak destekleniyor ve sınırlı ölçüde bir çeşit sendika ve dayanışma örgütü rolü oynuyordu. Zamanla bu dernekler ideolojik bir kutuplaşmaya dönüştüler. Solcu ve uluslararası bağlantıları bulunan derneklerin yanı sıra benzer biçimde örgütlenmiş fanatik sağcı ve dinci dernekler de büyük kentlerde üye kaydına başlayıp, bu yoldan anayurttaki radikal siyasi partilerin uyduları haline geldiler.¹⁹⁴

1960 ve 1970lerde meydana gelen işe alımlarda Türk hükümeti tarafından yurt dışında yaşayan ailelerin dini durumları ile ilgili herhangi bir önlem alınmadı. Ancak 1980lerin başlarında Türk devleti tarafından bu konuda büyük bir ilgi oluşmaya başladı. Bu dönemde Almanya'da kurulan kültürel dernekler ve camiler Türkiye'deki siyasi partilerle ve dini hareketlerle yakından ilişkiliydi. Bu yılların başında toplamda on yedi cami derneği ve İslamcı öğrenci dernekleri Berlin'de 'Dernekler ve Komüniteler Federasyonu' nu kurdu. Bu köktenci İslami gruplar bazı durumlarda şiddet içeren faaliyetlerde de bulundular. Birçoğu Milli Selamet Partisi ile yakın ilişki içinde olan bu derneklerin Türklerin dışında İranlı, Iraklı ve Alman üyeleri de bulunmaktaydı. Bu dernekler Berlin'deki okullarda İslam dininin okutulması ve İslami kurallara uygun şekilde cami yapılması konusunda çaba sarf ettiler. 1970'lerden itibaren İslam Kültür Merkezlerini birleştiren Süleymancı Hareketi Federal Almanya'da ve genel olarak Avrupa'daki işçi göçmen derneklerinin en büyüğüdü. Almanya'nın dışında birçok Avrupa ülkesinde de İslam Kültür Merkezleri açtılar. 1982'nin başında Berlin'de Ankara'daki Diyanet İşleri Başkanlığı'nın temsilcisi olarak 'Diyanet İşleri Türk İslam Birliği' kuruldu. Kuruluşun amaçları arasında; göçmenler arasında dini bağlılığı ayakta tutacak eğitimler vermek, sosyal ve kültürel faaliyetler kadar dil eğitimi de veren dil kursları açmak, Berlin'deki okullarda İslam dini eğitimlerinin verildiği programları faaliyete geçirmek, hac ziyaretleri düzenlemek ve üniversitelilere burs sağlamak bulunmaktaydı.¹⁹⁵

Berlin'deki Alevi ve Sünni vatandaşlar arasındaki dini üyelik öncelikli olarak, grubun hayatta kalma çabası ve grup dayanışmasını etkileyen kimlik olarak ele alınmaktadır. Genel olarak, dini bir gruba üye olan Alevi ve Sünni gruplar, bu yolla diğer Müslümanlarla ilişki kurma veya diğer dini gruplardan kendini ayırıştırma amacını taşımaktadırlar.¹⁹⁶

Aleviler Almanya'daki Türk göçmenlerin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Almanya'daki Alevilerin yaklaşık olarak 600.000-700.000 arasında değiştiği tahmin

¹⁹³ Hans Thomä- Venske, *The Religious Life of Muslims in Berlin*, içinde; *The New Islamic Presence in Western Europe*, Ed: Tomas Gerholm and Yngve Georg Lithman, Mansell Publishing, London, 1988, sf. 80

¹⁹⁴ Abadan Unat, a.g.e. sf 70-71

¹⁹⁵ Thomä- Venske, a.g.m. sf. 82

¹⁹⁶ Wilpert, a.g.m. sf. 88

edilmektedir. Almanya'daki Alevi hareketi Türkiye'dekine paralel olarak 1980'li yıllarda gelişmeye başladı. 1970'li yılların sonuna kadar Alevilikle ilgili bir kamu söylemi bulunmamaktaydı. Bu yıllardan sonra sadece sınırlı oranda dernek ve organizasyonlar oluşmaya başladı. Ancak bu faaliyetler açık bir şekilde Alevilik kavramını kullanmıyordu, çünkü bu dönemde hala 'takiye' mevcuttu. Daha sonraları ise Alevilik bir kamu meselesine dönüşmeye başladı. Bu durum ilk olarak, bu organizasyonlarda birbiriyle tanışan Alevi halk arasında, daha sonra Türkiye'deki halk arasında Alevi faaliyet ve olaylarını anlatan Türk medyası aracılığıyla, en son ise Almanya'da görünür oldu. Sonuç olarak, Aleviliğin bir kamu söylemi haline gelmesiyle Almanya'daki gizlilik durumu da büyük oranda azaldı.¹⁹⁷

İlk 30 yıl boyunca Alevi ve Sünni göçmenler arasındaki fark belirgin değildi. Ev sahibi ülke Alevilik hakkında hiç bir şey bilmezken, Alevilerde kendilerini tanımlama girişiminde bulunmuyorlardı. O dönemde Alevi kimliği, ne kültürel, ne dini ne de politik taleplerde bulunuyordu. Ancak 1980'lerin sonunda Almanya'da, 1990'ların başında da diğer Avrupa ülkelerinde, Alevi-Bektaşî dernekleri olarak bilinen organizasyonların kurulmasıyla birlikte durum değişmeye başladı. Alevi bilinci kültürel, politik ve dinsel olarak güçlü bir şekilde harekete geçirildi.¹⁹⁸

Avrupa'daki ilk Alevi Derneği Almanya'da kuruldu. Bu tarihten öncede Hacı Bektaş Veli, Pir Sultan Abdal, Türk İşçileri Barış Birliği gibi Alevi kelimesini kullanmayan dernekler bulunmaktaydı. Alevi adıyla kurulan ilk dernek 1989 yılında Hamburg'da, 'Hamburg Alevi Kültür Grubu' olarak kurulmuştur. Bu dernek aynı zamanda Alevi Kültür Haftasını ilk organize eden dernektir. Daha sonra bu derneğin adı Haziran 1990'da Alevi Kültür Merkezi olarak değiştirildi.¹⁹⁹ Berlin'deki Aleviler, 1993'te Sivas ve 1995'te İstanbul'da Gaziosmanpaşa'daki olaylardan sonra, kimliklerini daha açık bir şekilde gözler önüne serme gereksinimi duydular. Çeşitli Alevi dernekleri, kendilerine medyada verilen yer oranında bu inancın Anadolu'ya özgü geçmişi ve İran Şiiilerinden hangi açılardan ayrıldıklarını ifade etmeye başladılar. Federasyon Alevilerin kültürel kimliğini ve dinsel değerlerini yaşatmaya çalıştığını ifade etmekte, bu amaçla Cemevleri kurmaktadır. AABF'nin 2000 yılında 86 şubesi ve yaklaşık 30.000 üyesi olduğu ifade edilmektedir.²⁰⁰

Görüldüğü gibi Almanya'da dini cemaatler, dini hayatın önemli bir bölümünü örgütlemektedir. Türkiye'dekilerden daha rahat örgütlenip faaliyet göstermektedirler.²⁰¹

¹⁹⁷ Sökefeld, a.g.e. sf.1

¹⁹⁸ Rigoni, Isabelle, *Alevi in Europe: A Narrow Path Towards Visibility* sf. 160; içinde *Turkey's Alevi Enigma*, Edited By; Paul J. White and Joost Jongerden, Brill Leiden, Boston, 2003

¹⁹⁹ Rigoni, a.g.m. pp: 163-165

²⁰⁰ Abadan Unat, a.g.e. sf. 268

²⁰¹ Demir, Zekiye, *Almanya'da Yaşayan Türk Kadınları, Durumları, Sorunları, Din ve Diyanet Algıları, DİB Yayınları*, 2010, sf. 164

4.1.3 Din Dersi Konusu

Alman okullarında İslam eğitimi tartışmaları 1970 yılında, Kur'an dersi ve Türk öğrencilerin uyumunu engelleyen unsurlar üzerindeki tartışmalar sebebiyle ortaya çıktı.²⁰² Bu yıllardan itibaren Almanya'daki Sünni cemaatler, Hristiyan kiliselerini örnek göstererek, kendilerinin yönetiminde devlet okullarında din derslerinin verilmesi için çaba göstermeye başladılar. Almanya'da okullara verilen din dersleri resmen tanınan dini cemaatlerin yetkisinde olduğundan, o dönemde sadece iki büyük Hristiyan kilisesi din dersleri verebiliyordu daha sonra bu hak Yahudi toplumuna da tanındı. Bu Sünni cemaatler ise her defasında dini toplum olarak tanınma konusunda engellerle karşılaştılar. Ancak yirmi yıldan fazla süren mücadele sonunda Berlin İdari Mahkemesi, Berlin İslam Federasyonu'nu 1998 yılında dini cemaat olarak tanıdı ve Berlin okullarında din dersleri vermesi hususunda yetkili kıldı. Eğitim yönetimleri tarafından bu karara yapılan itirazlardan sonra, 2000 yılının Şubat ayında karar Federal İdari Mahkeme'nin Asliye Hukuk Dairesi tarafından onaylandı. İslam Federasyon'u 2001 yılının sonbaharında Berlin'de iki okulda derse başladı. Bütün bu gelişmelerin sonucu olarak, yabancılardan sorumlu siyasi otoriteler de Müslüman çocuklarının bugüne kadar ihmal edilen dini eğitim sorunu ile ciddi bir şekilde ilgilenmeye başladılar.²⁰³

İdari Mahkeme'nin, İslam Federasyonu lehine verdiği karar Alevileri de harekete geçirdi. Olaydan birkaç ay sonra Anadolu Alevileri Kültür Merkezi (AAKM) Berlin'de eğitim makamlarına Alevi din dersleri verilmesi için başvuruda bulundu. Berlin AAKM'nin Alevi din dersleri sorumluluğu için verdiği dilekçe iki yıllık incelemeden sonra, 2002 yılının Nisan ayında eyalet hükümetince kabul edildi.²⁰⁴

Kehl- Bodrogi Alevilerin din dersi konusuna yönelik isteklerinin sadece stratejik düşüncelerden doğmadığını savunmaktadır. Alevilerin birçoğu, yeni kuşağa dini içerikli bilgi verilmediği takdirde, kolektif kimliğin korunamayacağı düşüncesine sahiptir. Bununla birlikte dernekler de dini bilgilerin verilmesinde ortaya çıkan boşluğu kapatamadılar. Alevi inancını tam bilmeyen anne ve babalar da bu konu da yeterli olamadı. İşte bu sebeplerden ötürü Almanya'da yaşayan Aleviler, Aleviliğin din dersi olarak okutulması talebi üzerinde yoğunlaştılar.²⁰⁵

²⁰²Thomä- Venske, a.g.m. sf. 83

²⁰³ Kehl- bodrogi, Krisztina, Almanya'da Alevi Din Dersleri Konusu, (Alevi Akademisi Bilim Kurulu Sempozyumu bildirisini), 2003, sf. 183

²⁰⁴ Rigoni, a.g.m. sf. 160

²⁰⁵ Kehl- Bodrogi, Krisztina, © Almanya'da Alevi Din Dersleri Konusu, (Alevi Akademisi Bilim Kurulu Sempozyumu bildirisini), 2003, sf. 183

4.2 Araştırmanın Planlanması ve Uygulanması

4.2.1 Araştırma Evreni ve Örneklem

Mezhep farklılıklarının eşler arası ilişkilere etkileri başlıklı bu yüksek lisans tezinin konusu, aynı dinin farklı iki mezhebinden gelen Alevi ve Sünnilerin bir araya gelerek oluşturdukları evliliklerdir. Tezde mezhep farklılıklarının eş seçimi ve evlilikte karı-koca ilişkilerine etkileri incelenmiştir. Almanya'ya yerleşen Türkler üzerinde de etkisinin devam edip etmediğini saptamak için veri oluşturma tekniği olarak araştırma sorununa ilişkin yüzeysel bilgiden çok, sorun alanındaki kişilerin görüş, düşünce, fikir, bakış açısı ve deneyimlerinin alınmasına imkân tanıyan “**derinlemesine görüşme**” tercih edilmiştir.

Araştırmanın evrenini, 20-65 yaşları arasında, hepsi kentte İstanbul ve Berlin’de yaşayan, farklı mezhepten eşle (Alevi kadın- Sünni erkek ve Sünni kadın- Alevi erkek çiftler) evlenen çiftler oluşturmaktadır. Görüşmeler hem kadınlarla hem de erkeklerle ayrı ayrı gerçekleştirilmiştir. Çalışmada belirlenen amaca ulaşmak için hem nicel hem de nitel veri toplama teknikleri kullanılmıştır.

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmaktadır.²⁰⁶ Bu çalışmada derinlemesine görüşme tekniğinden faydalanılmıştır.

Görüşme, sosyal bilimlerde ve özellikle de sosyolojide en sık kullanılan araştırma tekniklerinden birisidir.²⁰⁷ Görüşme tekniği bilgi verecek kişilerle araştırmacının yüz yüze gelerek konuşması ve sorduğu sorulara, kişilerin verdiği yanıtları görüşme formu üzerinde kendinin doldurması işlemidir. Görüşmeden önce araştırmacı, kişilere soracağı soruları listeler ve sıralar. Görüşme anında elindeki formda yazılı olan soruları sorar ve deneğin yanıtlarını forma yazar. Görüşme formu anket formu gibi standartlaştırılmıştır.

Araştırmaya katılan kadın ve erkekler kartopu veya zincir örneklem olarak nitelendirilen örneklem türü yardımıyla belirlenmiştir. Bilindiği gibi olasılığa dayalı olmayan kartopu veya zincir örneklem; araştırmacının problemine ilişkin olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey ve durumların belirlenmesinde yaygın olarak kullanılmaktadır.²⁰⁸

²⁰⁶ Yıldırım Ali, Şimşek Hasan, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, sf.19

²⁰⁷ Yıldırım, Şimşek, a.g.e. sf.92

²⁰⁸ Yıldırım, Şimşek, a.g.e. sf.73

Kartopu örneklemede öncelikle evrene ait birimlerden birisi ile temas kurulur. Temas kurulan birimin yardımıyla ikinci birime, ikinci birimin yardımıyla üçüncü birime gidilir. Bu şekilde, sanki bir kartopunun büyümesi gibi örneklem büyüklüğü genişler.²⁰⁹

Berlin'deki görüşmecilerin büyük bir kısmı Berlin'de Türklerin oldukça yoğun yaşadığı Kreuzberg semtindeki AABF (Almanya Alevi Birlikleri Federasyonu) desteğiyle ve görüşme yapılan kişilerin aracılığıyla kartopu yöntemi ile bulunmuştur. Araştırma yapılan 2 ay boyunca mümkün olduğunca Pazar günleri AABF'nin Berlinde'ki şubesine gidilip, cenaze yemeği, anma, kutlama ve benzeri bir takım diğer sosyal faaliyetlerde bulunularak görüşmecilere ulaşılmaya çalışılmıştır. İstanbul'da gerçekleştirilen görüşmeler de yine kartopu tekniğiyle gerçekleştirilmiştir.

Berlin'de yaşayan göçmen ailelerle görüşülmesinin en önemli nedeni ağırlıklı olarak Hıristiyan nüfusun olduğu Almanya gibi farklı din ve mezheplerden göçmen alan çok kültürlü bir ülkede yaşayan Türkiye'den gelen göçmenler arasında farklı mezhepten eşler seçen kişilerin evlilik ve aile ilişkilerinde sorun yaşayıp yaşamadıklarını araştırmaktır. Ayrıca bu ailelerin Türkiye gibi çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu bir ülkede farklı mezhepten kişilerle evlenenlerden farklılığının olup olmadığını incelemektir.

Çalışmanın hipotezleri şu şekildedir:

- Eğitim, yaş, cinsiyet, meslek, gelir gibi faktörler, farklı mezhepten evliliklerde eşler arası ilişkileri etkilemektedir.
- Eskiye nazaran farklı mezhepten evliliklere ilişkin aile ve sosyal çevrenin tepkisinde değişiklik yaşanmaktadır.
- Alevi ve Sünniler arasında yapılan evlilikler, çiftlerden her birinin dini alışkanlıklarını etkilemektedir.
- İstanbul'da yaşayan kişilerle göç ederek ülkelerinden uzakta bulunan, farklı din ve mezheplere sahip kişilerin evlilikleri bu durumdan etkilenmektedir.
- Kendileri de inançlar arası evlilik yapmış kişiler, çocuklarının farklı din ve mezhepten biriyle yapacakları evliliklere daha ılımlı yaklaşmaktadır.

4.2.2 Görüşme Formunun Hazırlanması ve Uygulanması

Alevi kadın- Sünni erkek ve Sünni kadın- Alevi erkek çiftleri kapsayan saha çalışmasında derinlemesine görüşme tekniğiyle veriler toplanmıştır. Berlin'de 5 kadın, 5 erkek olmak üzere 10 kişiyle, İstanbul'da ise 25 kadın ve 25 erkek olmak üzere 50 kişiyle görüşülmüştür.

²⁰⁹ Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). *Spss uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık, sf. 45

Görüşmeler için kadın erkek sayısının eşit olmasına dikkat edilmiş ve 30 erkek-30 kadın olmak üzere toplam 60 kişiyle görüşülmüştür.

Araştırmada, görüşülenlerin kişisel durumları ve geçmişleri ile eşlerinin farklı mezhebe sahip olmalarının evlilik öncesi ve evlilik sonrası ilişkilerine yansımalarına odaklanılmıştır. Bunun için **yarı-yapılandırılmış bir soru formu** kullanılmış, ancak bu soruları katı bir biçimde sorup geçmek yerine, araştırmacı, görüşülenlerin kendi öykülerini, onların anlattığı biçimlerde dinlemeye hazır olmuş, görüşme kılavuzunda esnek bir uygulamaya gidilebilmiştir.

Araştırmada kullanılan soru formu kapalı ve açık uçlu sorulardan oluşmaktadır. Çok uzun bir soru formunun deneklerin sıkılmasına ve soruların baştan savma yanıtlanmasına sebep olabileceği düşünülerek kişileri sıkmadan sağlıklı bilgi almak için görüşmelerin çok uzun olmamasına dikkat edilmiştir. Görüşmeler ortalama olarak 25-30 dakika arasında gerçekleşmiştir.

Soru formu cinsiyet, eşlerin yaşı, doğdukları şehirler, kaç yıllık evli oldukları, bitirdikleri okullar, meslekleri ve gelir düzeyleri gibi genel demografik sorularla başlamaktadır. Daha sonra kişilere evlilik öncesi dönemde, kendilerinin ve ailelerinin farklı mezhepten olan eşlerine verdikleri tepkilerine ilişkin sorulara yer verilmiştir. Son olarak da görüşme formuna farklı mezhepten eşe sahip olan görüşmecilerin çocuk yetiştirme, çocukların dini eğitimi konusunda ve Alevi ve Sünni geleneklerine ilişkin uygulamalarda farklı mezhepten olan eşleriyle sorun yaşayıp yaşamadıklarına ilişkin sorular konulmuştur. Görüşme formu gelecekle ilgili sorularla tamamlanmıştır. Bu çalışmada kullanılan soru formu çalışmanın sonuna eklenmiştir. (Ek1)

Görüşmeler 2011 yılının Mayıs ve Haziran aylarında Berlin'in Kreuzberg semtinde, Ağustos ve Ocak aylarında İstanbul'un farklı semtlerinde yaşayan bireylerle gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmeler, görüşülenlere uygun olan mekânlarda, bazen iş yerlerinde ama çoğunlukla evlerinde gerçekleştirilmiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN ANALİZİ

5.1 Sosyo-Demografik Veriler

5.1.1 Cinsiyet

Erkekler ve kadınlar arasında biyolojik farklar olduğu gibi sosyo-ekonomik durum, kültürel norm ve değerler açısından da farklılıklar mevcuttur. Bu farklılıklar kadın ve erkeklerin aile ve evlilik kurumuna yükledikleri anlamlar üzerinde etkili olabildiği gibi eşler arası ilişkiler ve sorunlar konusunda da farklı bakış açılarını barındırmaktadır. Çalışmada Berlin’de 5 kadın, 5 erkek olmak üzere 10 kişiyle, İstanbul’da ise 25 kadın ve 25 erkek olmak üzere 50 kişiyle görüşülmüştür.

5.1.2 Yaş

Görüşülen kişilerin yaş ortalamalarına bakıldığında; 23-34 yaş aralığındakilerin %43.3 ile çoğunluğu oluşturduğu görülmektedir. 35-44 ve 45-54 yaş aralığındaki görüşmeciler eşit sayıdadır ve her biri 13 kişidir (%21,7). Görüşülenlerin %10’u 55-64 ve %3,3’ü 65-74 yaşları arasındadır.

Tablo 5.1 Eşler Arası Yaş Farkı

Değer	Sıklık	Yüzde
Yaş Farkı Yok	14	23.3
1 yaş	10	16.7
2 yaş	10	16.7
3 yaş	8	13.3
4 yaş	3	5.0
5 yaş	2	3.3
6 yaş	4	6.7
7 yaş	2	3.3
8 yaş	2	3.3
9 yaş	2	3.3
11 yaş	1	1.7
14 yaş	1	1.7
19 yaş	1	1.7
Toplam	60	100.0

Çiftler arasındaki yaş farklılığı ile ilgili olarak 60 görüşmeciden 14'ü (%23,3) eşiyile aynı yaşta olduğunu belirtmiştir. Eşleri ile aralarında 1 ve 2 yaş farkı olduğunu belirtenler eşit sayıda 10'ar kişidir (%16,7) ve eşleri ile aralarında 3 yıl yaş farkı olduğunu belirten 8 kişi (%13,3) bulunmaktadır. Eşiyile arasında 6 yıl yaş farkı olduğunu belirten 4 kişi, 7 yıl yaş farkı olduğunu belirten 2 kişi bulunmaktadır. Bunun yanında eşleri ile aralarında önemli yaş farkı olduğunu belirten görüşmecilerin sayısı şu şekildedir: Eşiyile arasında 8 ve 9 yaş fark bulunduğunu belirten 2'şer görüşmeci, 11, 14 ve 19 yaş fark bulunduğunu belirten 1'er görüşmeci bulunmaktadır.

5.1.3 Doğum Yeri

İstanbul'da yapılan görüşmeler de, 50 kişiden 21'i İstanbul doğumlu olduğunu belirtmiştir. Sivas doğumlu görüşmeciler 7 kişi ile ikinci sırada gelmektedir. Antalya doğumlu 3 kişi bulunmaktadır. Malatya ve Tunceli doğumlu 2'şer kişi; Amasya, Ankara, Bingöl, Çorum, Elazığ, Erzincan, Gümüşhane, Hatay, Mersin, Kars, Kırklareli, Manisa, Samsun, Tekirdağ ve Van doğumlu 1'er kişi ile görüşmeler yapılmıştır.

Berlin’de ise 10 görüşmeciden 1’i Berlin doğumludur. Görüşmecilerin büyük çoğunluğu Türkiye’de doğup daha sonra Almanya’ya yerleştiklerini belirtmiştir. Adana, Erzurum ve İstanbul doğumlu 2’şer kişi; Amasya, İzmir ve Sivas doğumlu 1’er kişi bulunmaktadır.

5.1.4 Eşlerin Doğum Yerleri

İstanbul’da yapılan görüşmelerde eşlerin doğum yerlerine bakıldığında yine aynı şekilde İstanbul ve Sivas doğumluların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Eşinin İstanbul doğumlu olduğunu belirten 18 kişi, Sivas doğumlu olduğunu belirten 11 kişi bulunmaktadır. Berlin’de yapılan görüşmeler de ise 3 kişi eşinin Berlin doğumlu olduğunu ifade etmiştir.

5.1.5 Eğitim Düzeyi

Eğitim, bireylerin iletişim kurma ve analitik düşünce yeteneğini artırarak, karşılaşılan problemlerin daha kolay çözümlenmesine yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda farklı mezheplerden eşlere sahip görüşmecilerin eğitim durumları sorulmuş ve İstanbul’da yapılan görüşmelerde görüşülenlerin %12’sinin ilkokul mezunu, %26’sının lise mezunu, %54’ünün ise üniversite mezunu ve %8’inin yüksek lisans mezunu olduğu öğrenilmiştir. Berlin’de ise görüşülenlerin %20’si ilkokul mezunu, %10’u ortaokul mezunu, %30’u lise mezunu ve %40ı üniversite mezunudur.

Genel olarak hem İstanbul hem de Berlin’de yapılan görüşmeler incelendiğinde %51,7 ile üniversite mezunlarının görüşülenlerin yaklaşık yarısını oluşturduğu görülmektedir. %26,7 ile lise mezunları ikinci sıradadır.

5.1.6 Eşlerin Eğitim Düzeyi

Eşlerin eğitim düzeyleri karşılaştırıldığında, eşler arasında eğitim düzeyi açısından çok fazla farklılık olmadığı görülmüştür. Görüşmecilerin eşlerinin eğitim düzeylerinde de benzer şekilde lise ve üniversite mezunlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir. İstanbul’daki görüşmecilerin %24’ü eşinin lise mezunu, %54’ü eşinin üniversite mezunu olduğunu belirtmiştir. Berlin’de ise lise mezunlarının sayısı üniversite mezunlarından daha fazladır. Eşinin lise mezunu olduğunu söyleyenlerin oranı %60 ve eşinin üniversite mezunu olduğunu söyleyenlerin oranı %30’dur.

Araştırmada eğitim ile ilgili elde edilen verilerden hareket ederek görüşülenlerin ve eşlerinin yarısından fazlasının lise ve üniversite mezunu olduğu anlaşılmaktadır.

5.1.7 Meslek

Çalışmada ulusal standartlara uygun olması amacıyla, TÜİK'in sınıflandırdığı meslek grupları esas alınmıştır. Ek 2'de bu meslek gruplarına hangi mesleklerin dâhil olduğu verilmiştir.

İstanbul'daki 50 görüşmeciden 18'i (%36) profesyonel meslek gruplarından birine mensup olduğunu belirtmiştir. Profesyonel meslek gruplarını, %16 ile büro çalışanları ve ev hanımları izlemektedir. %10 nitelik gerektirmeyen meslekler grubuna dâhildir. %6'sı ise emekli olduğunu belirtmiştir. %4'ü yöneticiler ve hizmet - satış elemanı meslek gruplarında bulunmaktadır. Teknisyen, nitelikli tarım hayvancılık su ürünleri elemanları, sanatkârlar ve tesis makine operatörleri meslek gruplarında %2'lik oranlarda çalışılmaktadır.

Berlin'de ise görüşülenlerin %30'u profesyonel meslek grubundan bir mesleğe dâhil olduğunu belirtmiştir. Büro çalışanları, sanatkârlar ve nitelik gerektirmeyen meslek gruplarına dâhil olduğunu söyleyenlerin oranı %20'dir. %10'u ise hizmet ve satış elemanı meslek grubuna dâhildir.

Görüşülenlerin tamamı değerlendirildiğinde; profesyonel meslek grupları çoğunlukta olup %35 oranındadır. İkinci sırada %16,7 oranıyla büro çalışanları gelmektedir ve %11,7 oranıyla nitelik gerektirmeyen meslek grupları üçüncü sıradadır.

5.1.8 Eş Meslek

60 görüşmecinin eşlerinin mesleklerine bakıldığında, burada da profesyonel meslek gruplarının en yüksek orana sahip olduğu görülmektedir. Profesyonel meslek gruplarından birine sahip olanların oranı %31,7'dir. %13,3 oranıyla büro çalışanları ikinci sırada yer almaktadır. Teknisyenler, hizmet-satış elemanları, nitelik gerektirmeyen meslek grubu mensupları, emekli ve ev hanımları %8,3 ile eşit orandadır. Sanatkârlar %5 oranındadır. Yöneticiler ve tesis makine operatörleri %3,3 oranıyla eşit sayıdadır. 1 kişi de %1,7 oranıyla tarım ve hayvancılıkla uğraştığını belirtmiştir.

5.1.9 Gelir Düzeyi

Ekonomik koşullar ve gelir ailenin yaşam koşullarını belirleyen önemli faktörlerden biridir. Gelir düzeyi yüksek olan bireyler aile ve çevrelerinden daha fazla sosyal destek alırlar. Düşük gelirle baş etmek aile içi ilişkileri de olumsuz etkileyerek diğer olası sorunların büyümesine neden olabilir.

Araştırmada İstanbul ve Berlin'deki görüşmecilerin ayrı ayrı aylık gelirleri şu şekildedir: İstanbul'da görüşülenlerin %28'i 701-1500 TL arasında aylık gelir elde ettiğini belirtmiştir.

%38'i 1501-2500 TL arasında gelirleri olduğunu ifade ederken, %34'ü 2500 TL'den fazla aylık gelire sahiptir.

Berlin'de ise 701-1500 TL arası geliri olduğunu belirten görüşmeci yokken, görüşülenlerin yarısı 1500-2500 TL arası geliri olduğunu ve diğer yarısı da 2500 TL'den fazla gelire sahip olduğunu belirtmiştir.

Genel olarak görüşülenlerin gelir düzeyleri değerlendirildiğinde Berlin'de yaşayanlar arasında 1500 TL'nin altında geliri olan yokken İstanbul'da yaşayanların %38'inin geliri 1500 TL'nin altındadır. Ayrıca İstanbul'da 2500 TL'nin üzerinde gelire sahip ailelerin oranı yine Berlin'dekilerden daha azdır (Berlin'de %50 İstanbul'da %34). Bunun temel nedeni Almanya ve Türkiye'nin gelişmişlik düzeylerine bağlı olarak ülkelerin geçim düzeylerinin farklılığından kaynaklanabilir.

5.1.10 Mezhep

Toplumlar, genelde farklı etnik ve mezhepsel özelliklere sahip toplumsal kategorilerden oluşan, belli özelliklerin yüklendiği alanlardır. Bu mezhepsel farklılıklar bir taraftan kültürel zenginlik, hoşgörü ve birlikte yaşayabilme kültürünü geliştirirken, diğer bir yandan da potansiyel olarak çatışmayı ve kültürel gerilimi de içerebilir.²¹⁰

İstanbul'da yapılan görüşmelerde 50 kişinin %60'ı Alevi, %40'ı Sünni olduğunu belirtmiştir. Berlin'de ise, %70'i Alevi ve %30 Sünni'dir. Araştırmada toplamda %61,7 Alevi ve %38,3 Sünni olan farklı mezhepten evlilik yapmış bireylerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

²¹⁰Gölbaşı, Haydar; Mazlum, Ahmet, Çatışma Odağında Alevi-Sünni İlişkileri ve 'Öteki Algısı', Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:7, Sayı:2, 2010, sf: 320

5.2 Tanışma ve Evlilik Kararı İle ilgili Veriler

5.2.1 Kişilerin Eşlerinin Mezhebinin Farklı Olmasına Yönelik İlk Tepkileri

Tablo 5.2 Kişilerin Eşlerinin Mezhebinin Farklı Olmasına Yönelik İlk Tepkileri

Değer	Sıklık	Yüzde
Olumlu	3	5.0
Olumsuz	15	25.0
Önemli Değildi	40	66.7
Olumlu Yönde Değişti	2	3.3
Toplam	60	100.0

Görüşülenlerin %66,7'si eşlerinin farklı mezhepten olduğunu öğrendiklerinde, bu farklılığı önemsemediklerini belirtmişlerdir. %5'i olumlu karşıladığını ifade ederken, %25'i ilk duyduğunda olumsuz şeyler düşündüğünü belirtmiştir. %3,3'ü ise ilk öğrendiğinde olumsuz olan düşüncelerinin zamanla olumlu hale dönüştüğünü belirtmiştir. Kişilerin ilk tepkileri cinsiyet, yaşanan ülke ve mezhep gibi değişkenler açısından değerlendirildiğinde ise şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

Cinsiyet bağlamında, örneklemin yarısını oluşturan kadınların hiçbiri erkek arkadaşlarının farklı mezhepten olduğunu duyunca olumlu düşündüğünü belirtmemiştir. %30'u olumsuz düşündüklerini, %63,3'ü ise bu durumu önemsemediklerini, %6,7'si fikirlerinin olumlu yönde değiştiğini belirtmiştir. Erkeklerin ise, %10'u ilk öğrendiği zaman olumlu düşündüğünü, %20'si olumsuz düşündüğünü ve %70'i bu farklılığa önem vermediğini belirtmiştir. Konuya ilişkin birkaç görüş aşağıda sunulmaktadır.

A1 Kadın, Berlin'de yaşıyor, Üniversite mezunu, Sünni.

A1: Biz bu konunun üzerinde durmadık, hiçbir zaman bu farklılık sorun olmadı aramızda. Evlilik ve aile hayatımızda dinin bir etkisi yok.

A4 Kadın, Berlin'de yaşıyor, Üniversite mezunu, Alevi.

A4: İlk tanıştığımız andan itibaren mezheplerimiz biliniyordu. Benim açımdan herhangi bir soru işareti yoktu. Önemli değildi benim için, Alevi olmuş Sünni olmuş. Eşim de öyle davranıyordu, demek ki tepkilerini gizlemiş.

T21 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

T21: O dönemde 17 yaşında olduğum için bu farklılığın bilincinde değildim, o bir anlık hevesle düşünemedim. Bunlar namaz kıtıyor, oruç tutuyor, senin yapmadığın şeyler, nasıl olacak diye düşünmedim.

T34 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Sünni.

T34: İlk tanıştığımızda sevgilimin farklı mezhepten olması, ikimizin de köklü ve fanatik bilgi tabanı olmadığı için sorun yaratmadı. Bu konuda karşılıklı saygıya dayalı bilgi edinme yolunu belirledik.

T40 Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Üniversite mezunu, Sünni.

T40: İlk öğrendiğimde ailesi istemez diye düşündüm, ondan çekincelerim oldu ama sadece onun değil benim ailemde problem yarattı.

T48 Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Üniversite mezunu, Sünni.

T48: Olumlu karşıladım. Zaten önceden de çok sevdiğim Alevi arkadaşlarım vardı bu yüzden benim için fark eden bir şey olmadı.

Kişinin yaşadığı ülkenin ilk tepkiyle ilgisi incelendiği zaman; İstanbul'da yaşayanlardan %6'sı olumlu karşıladığını, %28'i olumsuz karşıladığını ve %66'sı önemsemediğini belirtmiştir. Berlin'de yaşayanlardan ise kimse olumlu karşıladığını belirtmezken, %10'u olumsuz karşıladığını, %70'i önemsemediğini ve %20'si fikrinin olumlu yönde değiştiğini belirtmiştir.

A3 Kadın, Berlin'de yaşıyor, Üniversite mezunu, 28 yaşında, Sünni.

A3: Açıkçası yabancısamıştım, ön yargılıydım. Aleviliği tam olarak bilmiyordum. Ama eşim Almanya'da doğup büyüdüğü için onun için önemli değildi.

A10 Erkek, Berlin’de yaşıyor, 50 yaşında, Alevi, dede soyundan geldiğini ve 16 Cemevi’ne baktığını belirtmiştir.

A10: Kötü bir şey düşünmedim, tıpkı Alevi biriyle olacağım gibi eşime de aynı nazarla baktım. Sürekli olarak Aleviliğin 72 millete aynı nazarla baktığını dile getiriyoruz, eğer eşimle ilgili en ufak bir kuşku olsaydı, bu dediğimle çelişmiş olurdu. Ayrıca bu konuyla ilgili Alevilikte rızalık çok önemlidir. İlk önce eşime sordum beni bu şekilde kabul eder mi diye.

T10 Kadın, İstanbul’da yaşıyor, 23 yaşında, Üniversite mezunu, Alevi.

T10: İlk önce biraz korktum, daha sonra karşısında ezilmemek için ben de tepki verdim. Din konusu başlamadan önce evliliği düşünüyordum ama din konusunda baskıcı olduğu için kafamda soru işaretleri başladı. Kapanmamı istemezdi, modern bir bayanla evlenmek istiyordum derdi. Ama açık giyinmeme ve makyaj yapmama kızıyordu. İçki içmemi istemiyordu, sadece yanında içebilirmişim. Ramazanda içmeme çok kızıyordu. Bu durumda kafamda soru işaretleri yaratıyordu.

T12 Kadın, İstanbul’da yaşıyor, 23 yaşında, Üniversite mezunu, Alevi.

T12: Üzüldüm. Bu işin sonu olmaz diye düşündüm. Elbet bir yerden problem çıkacaktı. İlk, aileleri düşündüm. Onun koyu olduğunu da biliyordum, ondan sorun çıkar diye düşündüm. Ama onun için sorun yoktu çünkü en başta şartını koymuştu, benim ona uyacağımı düşünüyordu. Bir evde iki mezhep olmaz demişti. Kadın olduğum için kocamın mezhebine geçmem gerektiğini söylemişti.

Partnerinin farklı mezhepten olduğunu ilk duyduğunda olumlu tepki verdiğini belirten Aleviler %2,6 iken, Sünniler %9,1 oranındadır. Olumsuz düşündüğünü belirten Alevilerin oranı %26,3, Sünnilerin ise %22,7dir. Bu farklılığı önemsemedim diyen Aleviler %71,1, Sünniler %59,1 oranındadır. Fikrim olumlu yönde değişti diyen Aleviler bulunmazken Sünnilerin oranı %9,1tür. Evlendiklerinde Sünni geleneğin daha baskın olacağı düşüncesi ve kendi mezheplerinin gereklerini yerine getiremeyecekleri korkusu Alevilerin bu evliliklere daha çekimser bakmalarına sebep olabilmektedir. Sünniler için ise ibadet konusunda çatışmalar yaşayacakları olasılığı olumsuz bakmaları açısından en önemli sebepler arasında sayılabilir.

T7 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Üniversite mezunu, Sünni.

T7: Daha öncesinde Alevi olan arkadaşlarım olduğu için bazı konuşmalarından Alevi olduğunu anlıyor gibiydim ve bu beni çok tedirgin etti. Hem zorlanacağımı biliyordum, hem de onunla olmak istiyordum. Çünkü farklı mezhepten olan insanların ilişkilerinin er ya da geç bittiğini ya da çok yara aldığını duymuştum. İlişkimiz başladıktan bir hafta sonra bana Alevi olduğunu söyledi ve ben dünyanın sonuymuş gibi davrandım ve ayrıldım. Bu durum onu çok üzdü, onu insanlığı ile değil de inanışı ile yargıladığım için de ayrıca kırıldı bana. Ben konuyu annemle paylaştım, annem kesinlikle olmaz dedi, daha o zaman bile bizi silmeyi göze alıyorsan devam et dedi. Sonrasında barıştık ve durumu ondan dinledim. Sonrasında olayı kendi gözümde çok büyüttüğümü anladım ve ilişkimize devam ettik. Bana ters gelen düşünceleri vardı, bunlar zaman zaman beni çok rahatsız etti, tartıştığımız zamanlar oldu. Bu durum benim dinimi ve mezhebimi daha da fazla sorgulamama sebep oldu. Sonrasında fark ettim ki aslında ikimiz de aynı şeylerden bahsediyoruz fakat şekil başka ama sonuç aynı, sonuca giden yollar farklı olsa da. Annem ilişkiye devam ettiğimi öğrendiğinde yine çok büyük bir tepki verdi ve bu durum beni de yavaş yavaş etkilemeye başladı. Bu insanın benim için doğru insan olduğunu zaten biliyordum ve mezhep ile ilgili bütün ön yargılarımdan sıyrıldım kendimi ve bu konu hiç sorun olmadı bir daha. Bazı davranışlarını bana göre değiştirdi, ilk zamanlarda bu durum onu sıktı fakat ben onun bana yaptığı gibi, yapmasını istediğim şeyleri mantıklı bir şekilde açıkladım ve sonucun aynı olduğunu gösterdim. O da bu duruma alıştı, ben de onu yargılamaktan vazgeçtim.

T16 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Üniversite mezunu, Alevi

T16: Çocukluğumdan beri Alevi olduğumuzu en yakın arkadaşlarıma dahi söyleyemezdim. Alevilikle ilgili bir sohbet olduğunda yüzümün kızardığını hissederdim, nasıl tepki versem bilemezdim. Sadece Alevi arkadaşlarımla gizli gizli konuşurduk bu konuları, diğer arkadaşlarıma Alevi olduğumu söylesem benimle ilgili önyargılara sahip olacaklarını düşünürdüm muhtemelen de öyle olurdu. Konuşmaya başladığımız ilk gün Sivaslı olduğumuzu söylediğimde, erkek arkadaşım Alevi olup olmadığımızı sordu. Ben de o durumda söyleyemedim. Ama içimde hep taşıdım bu pişmanlığı, 6 aylık bir süreden sonra sonunda bir yolunu bulup söyledim. Zaten anladığını onun için fark etmediğini söyledi.

Görüşmecilerin, eşlerinin farklı mezhepten olduğunu duyduklarındaki tutumları konusunda, kadınların erkeklere göre, Alevilerin de Sünnilere oranla daha çekingen ve kuşkuyla yaklaştıkları söylenebilir. Çoğunlukla, kişiler ailelerinin düşüncelerini az çok bildiklerinden, eşlerinin farklı mezhepten olduğunu ilk duyduklarında ailelerinin tutumunu

tahmin ederek, tepki de bulunmuşlardır. Alevi ailelerin özellikle kız çocukları bakımından bu evliliklere olumsuz tepki vermelerinin sebebini Gökçen Çatlı, 'İstanbul ve Nevşehir'de Alevi Sünni Evliliğinin Antropolojik Açıdan İncelenmesi' adlı tez çalışmasında şu şekilde belirtmektedir. Alevi ailelerinin, sülaleye bir yabancı etkenin girmesi endişesi, çocuklarının kültür farklılığı dolayısıyla mutsuz olacakları ön yargısı, karma evlilik ile örlere sadakatsizlik yapıldığı inancı ve doğacak çocuğun Alevi olmayacağı düşüncesi ile özellikle kızlarının Sünni biriyle evlenmesine karşı çıkma eğiliminde olduklarını savunmaktadır.²¹¹

5.2.2 Birlikteliğe Kişinin Ailesinin Tepkisi

Tablo 5.3 Kişinin Ailesinin Birlikteliğe Olan Tepkisi

Değer	Sıklık	Yüzde
Olumlu	4	6.7
Olumsuz	28	46.7
Önemli Değildi	20	33.3
Olumlu Yönde Değişti	8	13.3
Toplam	60	100.0

Görüşme yapılan çiftlerin büyük bir bölümü, evlilik kararlarını ailelerine açtıkları zaman olumsuz tepkilerle karşılaştıklarını belirtmiştir. Bu durum özellikle kız tarafı için geçerli olmakla birlikte, erkeğin ailesi tarafından da olumsuz tepkiler sergilenmiştir.

Görüşülen kişilerden çok azı %6,7'si ailelerinin bu birlikteliği duyduğu zaman olumlu tepki verdiğini belirtmiştir. Buna karşılık %46,7'si ailelerin bu birlikteliği olumsuz karşıladığını ifade etmiştir. %33,3'ü ailelerinin bu mezhep farklılığını önemsemediğini, %13,3'ü ise ailesinin fikrinin ilk başta olumsuz olduğunu ancak zamanla bu olumsuz tutumun değiştiğini vurgulamıştır.

Cinsiyet ve ailenin verdiği tepki arasındaki ilişki incelendiğinde; hiçbir kadın ailesinin olumlu tepki verdiğini belirtmezken, erkeklerin %13,3'ü (4 kişi) ailesinin olumlu tepki verdiğini belirtmiştir. Olumsuz tutumla karşılaştığını belirten 18 kadın (%60) ve 10 erkek (%33,3) bulunmaktadır. Ailesinin bu farklılık üzerinde fazla durmadığını belirten 6 kadına (%20) karşılık 14 erkek (%46,7) ailesinin bu farklılığı önemsemediğini belirtmiştir. 6 kadın (%20) ve 2 erkek (%6,7) ailesinin tutumunun olumlu yönde değiştiğini belirtmiştir.

²¹¹ Çatlı, a.g.m, sf. 91

T3 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 23 yaşında, Alevi.

T3: Önce tepkiyle karşıladılar ama zamanla alıştılar. Alışmalarına sebep de ailelerin tutucu bir yapısı olmaması, siyasi düşüncelerin biraz daha aynı payda da buluşuyor olmasıydı sanırım.

T7 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 25 yaşında, Sünni.

T7: Annem biliyordu ve çok tepkiliydi. Olayı babama söylediğimde çok sinirlendi, çok büyük kavgalar ettik, babam beni evden kovdu. Aylarca konuşmadı benimle. Bense kararımın kesin olduğunu ama onların rızası olmadan hiçbir şekilde evlenmeyeceğimi söyledim. Bütün akrabalarım sırayla konuştu benimle vazgeçmem için. İlk başlarda onlara açıklama yapmaya çalıştım. Onun da bizim gibi bir insan olduğunu anlatmaya çalıştım ama hiçbir şekilde anlatamadım. Konuyu biraz zamana bıraktım, konuyu tekrar açtığımda kıyametler kopmaya devam etti. Babam bu kez beni kovmadı ama bizi terk edeceğini söyledi. Bu kez anneannem ve annemin birkaç akrabası babamla konuşup ikna etmeye çalıştı. Bu durum çok uzun sürdü. Babam ikna olmadı, hiç birimizle konuşmadı ama ben sabrettim, zaman zaman sinirlerim çok gerildi, tartıştım ama ya biz ya o dediklerinde çekip gitmedim. En sonunda babam beni kaybetmek istemediğini, bazı şeyleri yutacağını söyledi ve kabul etti.

T23 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 30 yaşında, Sünni.

T23: Annem de babam da olmaz dedi. Annem çevreyi düşünerek çok tepki verdi. Çevre korkusu çok oldu. Biz bu sebepten Müftülüğe kadar gittik, evlenebilir miyim diye. Müftü de, sen ibadetlerini yerine getirirsen olabilir dedi.

T46 Erkek, İstanbul'da yaşıyor, 32 yaşında, Alevi.

T46: Ailem ürktü, tedirgin oldular ilk gelinleri de Sünni olduğu için. Ama abimin karısı bizden sakladı Sünni olduğunu daha sonra öğrendik. Abimi yengem kendi ailesine çevirdiği için önce istemediler. Ablam da Sünni biriyle evlendi, boşandı. Bütün bu kötü örneklerden dolayı başta olumsuz karşıladılar. Daha sonra baktılar olacak gibi değil kabul ettiler.

T49 Erkek, İstanbul'da yaşıyor, 30 yaşında, Sünni.

T49: Ailem de benim gibi normal karşıladı. Neden Alevi birini buldun gibi sorular sormadılar.

Kişinin yaşadığı ülkenin aile tepkisine etkili olup olmadığı değerlendirildiğinde; Berlin'deki görüşmecilerin hiçbiri ailelerine bu konuyu açtıkları zaman olumlu tepki

aldıklarını belirtmezken, İstanbul'daki görüşmecilerden %8'i olumlu tepki aldığını belirtmiştir. Olumsuz tepki alanların oranı İstanbul'da %48, Berlin'de %40'tır. Ailesinin mezhep farklılığı üzerinde fazla durmadığını söyleyenler İstanbul'da %32, Berlin'de %40'dır. İstanbul'da %12, Berlin'de %20 oranında görüşmeciler ailelerinin tutumlarının olumlu yönde değiştiğini belirtmişlerdir.

A2 Kadın, Berlin'de yaşıyor, Sünni.

A2: İlk duyduklarında Alevi olduğu için karşı çıktılar. Ama çok şiddetli karşı çıkanlar olmadı, sadece içleri pek rahat değildi. Teyzem eşimi daha önceden de tanıyordu, eşime kefil oldu.

A5 Kadın, Berlin'de yaşıyor, Sünni.

A5: Ailem ikiye bölündü. Annem ve babam beni sildiler, 2 yıl konuşmadılar. Abim de Almanya'da yaşamasına rağmen 8 yıl konuşmadı benimle. Ama ablalarımınla görüşüyordum. Ailem ayrıca evlilik esnasında Sünniliğe ait belirli ritüelleri yerine getirmediklerimiz için de kızgınlarmış. Torunları olduktan sonra barıştılar benimle. Barıştıktan sonra en iyi damat eşim oldu. En çok O'nu seviyorlar.

A6, Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

A6: Ben çocukluğumda Almanya'ya geldim, ablamla birlikte yaşıyorduk. Ailem Türkiye'de kaldı. Ailem uzakta olduğu için pek tepkide bulunamadılar. Ama ilk başlarda ablam sorunlar yaşanacağını düşünerek karşı çıktı.

T12, Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

T12: Ortanca ablam tepki göstermişti, insanlar zaten evlenirken bir sürü sorun oluyor, bir de bu sebepten ayrıca sorun çıkarsa daha büyük zorluk çekeceğimi söyledi. Annem de aynı şekilde düşünüyordu. Bizim ailemize uygun, anlaşabileceğimiz birinin olmasını istiyordu. Annem çok tepkiliydi, istemiyordu.

T42 Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

T42: Benim abim de Sünni biriyle evlendi. Etraftan çocukların ikisini de Sünnilerle evlendirdiniz diye söylentiler oldu ama benim annem ve babamdan ters bir tepki ile karşılaşmadım. Ben ne karar verdimsem ona saygı gösterdiler.

Ailesinin bu birlikteliği ilk duyduğunda tepkisinin olumlu olduğunu söyleyen Aleviler %5,4, Sünniler ise 8,7 oranındadır. Ailesinden olumsuz tepki aldığını söyleyen Aleviler

%43,3, Sünniler %52,2 oranındadır. Alevilerin %37,8'i ailesinin bu farklılığı önemsemediğini belirtirken bu oran Sünniler arasında %26,1dir. Ailemin fikri olumlu yönde değişti diyen Aleviler %13,5 oranında Sünniler ise %13 oranındadır.

T20, Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Sünni, 28 yıllık evli.

T20: Konuyu anneme ilk açtığımda aşırı tepki verdi, biraz bekle abin askerden gelsin O'na soralım dedi. Ben o sırada başka bir ailenin yanında kalıyordum. O ailede çağdaş olduğu halde aşırı tepki verince, ben onları bırakıp kendi ailemin yanına geldim. Öz abim bahçede bütün çeyizimi yaktı, çivili ayakkabısıyla beni dövdü, bir hafta hastanede yattım. Eşim benimle görüşebilmek için sokaklarda yattı. En sonunda annem eşimi çağırırdı, sen bu kızı mutlu edeceksen al götür dedi. Bana da ; ' Sen de kızım bir daha ne gel ne de ara dedi'. Abim şikâyetinde bulundu, kız kardeşim kaçırıldı diye. Karakola gidip ifade vermek zorunda kaldım.

T17 İstanbul'da yaşıyor, 50 yıllık evli, Sünni, kocasının ilk karısıyla aynı evde kuma hayatı yaşadıklarını belirtmiştir.

T17: Ailem adresi buldu arkamdan geldiler. Beni öldüreceklerinden korktum, jandarma komutanı korudu bizi. Beyimin evli olması da problemdi ama en çok sen Aleviyle nasıl evlenirsin diye sordular. Çok defa beni kaçırmaya çalıştılar. Çocuklarım olduğunda bile beni geri döndürmeye uğraştılar. İlk altı ay falan saklandık. Kötülükle başa çıkamayacaklarını anladıklarında barışmayı denediler. Beni eve çağırdılar ama ben niyetlerini bildiğim için gitmedim.

Sünniler eşlerinin farklı mezhepten olduğunu ilk duyduklarında Alevilere oranla daha ılımlı yaklaşmışlardır. Ailelerin ilk tepkilerine bakıldığında ise Alevi ailelerin Sünni ailelere oranla ilk tepki olarak daha ılımlı yaklaştıkları görülmektedir. Ancak bütün bu olumsuz tepkilerin sonunda ailelerin bu evlilikleri kabul etmek zorunda kaldıkları görülmektedir.

5.2.3 Eşin Ailesinin Birlikteliğe Olan Tepkisi

Tablo 5.4 Eşin Ailesinin Birlikteliğe Olan Tepkisi

Değer	Sıklık	Yüzde
Olumlu	4	6.7
Olumsuz	31	51.7
Önemli Değildi	17	28.3
Olumlu Yönde Değişti	8	13.3
Toplam	60	100

Görüşmecilerin kendi ailelerinin tepkisi hakkında söyledikleri ile eşlerinin ailesinin tepkileri birbirlerine büyük oranda benzerlik göstermektedir. Görüşülenlerin %6,7'si eşinin ailesinin olumlu karşıladığını belirtirken, %51,7'si olumsuz tepki verdiğini, %28,3'ü eşinin ailesinin bu farklılığı önemsemediğini, %13,3'ü ise eşinin ailesinin olumsuz tutumunun olumlu yönde değiştiğini belirtmiştir.

Cinsiyet ve eşin ailesinin tepkisi konusunda, kadınların %10'u, erkeklerin %3,3'ü eşinin ailesinden olumlu tepki aldıklarını belirtmiştir. Kadınların (%50) ve erkeklerin (%53,4) yaklaşık yarısı eşinin ailesinin bu birlikteliğe olumsuz yaklaştığını belirtmiştir. Eşinin ailesinin bu farklılık üzerinde çok fazla durmadığını belirten kadınların oranı %26,7 iken erkeklerin oranı %30'dur. Eşit sayıda erkek ve kadın (%13,3) eşinin ailesinin fikrinin olumlu yönde değiştiğini belirtmiştir.

A5 Kadın, Berlin'de yaşıyor, Sünni.

A5: Eşimin ailesi Türkiye'de yaşıyor. Eşim mektup yazdı; 'Biz evlenmeye karar verdik, evleneceğiz' diye. Onlarda madem öyle bize hayırlı olsun demek düşer demişler.

A10 Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

A10: Her ikimizin ailesinden de ters bir tepki almadık. Bir de yaşımızdan da dolayı kararımıza herkes saygı duydu.

T9 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

T9: Eşimin ailesi ilk başlarda çok baskı yaptı. Özellikle annesinin içi hiç ısınmadı, yıllar geçtikçe azaldı ama yine de devam ediyor. Kendi içimizden olaydı, niye benim oğlumun

parasını bir Alevi yiyor diye yüzüme vuruyor. Babası da aynı şekilde. Onlar yüzünden eşimle bazen kavga ederiz. Eşim çok iyi ama bazen etkileniyor. Diğer akrabalarından öyle bir şey görmedim.

T46 Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

T46: Annesi çevreden biriyle evlenseydin keşke deyince eşim çevreden biriyle evlensem de kötü biri olsa daha mı iyi olurdu demiş. Annesi evleneceğin kişinin Alevi olduğunu kimse bilmesin, kimseye söyleyemeyin demiş. İlk etapta abileri bile bilmiyordu. Dayılarına, akrabalarına bizim Alevi olduğumuzu söylemediler.

İstanbul'daki görüşmecilerin %6'sı eşinin ailesinden olumlu tepki aldığını belirtirken bu oran Berlin'de %10'dur. İstanbul'da eşinin ailesinin olumsuz tepki verdiğini söyleyenler %56, Berlin'de ise %30'dur. Eşimin ailesi için önemli değildi diyenler İstanbul'da %30, Berlin'de %20 oranındadır. Eşimin ailesi ilk başta olumsuz tepki verip daha sonra tepkileri yumuşadı diyen Berlin'de yaşayanların oranı İstanbul'da yaşayanların 5 katı kadardır. Bu oran Berlin'de %40 iken İstanbul'da %8dir.

A1 Kadın, Berlin'de yaşıyor, 41 yaşında, Alevi.

A1: Pek bir bilgim yok ama ilk başta onlarda sorun yaşanabileceğini düşünmüş olabilirler ama sonradan kimse kötü bir yorumda bulunmadı. Zaten üniversite bitirmiş olduğumuz için, kendi kararlarımızı kendimiz alabilme özgürlüğüne sahibiz. Sonuçta o evliliği yaşayacak olanlar da biziz.

A4 Kadın, Berlin'de yaşıyor, 33 yaşında, Alevi.

A4: Onların tepkileri gizlendi eğer tepki verdilerse bana yansımada. Hoşgörülü davranıyorlardı ama geçiciymiş. İlk zamanlar birkaç küçük sorun dışında her şey güzeldi. İbadet baskısı gibi herhangi bir baskı söz konusu değildi. Ama daha sonra gerçek yüzlerini gösterdiler. Ailesinin yanında kıyafet serbestliği yok, domuz etine karşı aşırı nefretleri var (domuz yağı içeren bir ürün aldığım için eşimden dayak yedim), kadınlara karşı ön yargılılar çünkü kadınlar eşlerinin yanında eksik varlıklardır, susmalılar! Eğitime, eğitimcilere ve kurumlara karşı tepki olumsuz. Çocukluğundan itibaren annesi eşime Alevilere yönelik nefret aşılamış.

T3 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 23 yaşında, Alevi.

T3: Zamanla beni tanıdılar ve büyük bir sıkıntı olmadı. Çok tutucu bağnaz bir ailesi olmaması sanırım bu aşamayı kolay atlattımama sebep oldu.

T12 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 23 yaşında, Alevi.

T12: Onun ailesi de istemedi, ailesi bize uymaz, kız da rahat kızdır, anlayamayız diye. Ama tanıştığımızda bana bir şey hissettirmediler. Annesi bana sürekli ilk gece namazıyla ilgili baskı yapardı. Beni çok severdi ama yine de kapanmamla ilgili arada laflar söylerdi.

Eşimin ailesi ilişkimizi olumlu karşıladı diyen Alevilerin oranı %13 iken Sünnilerin oranı %2,7dir. Eşimin ailesinden olumsuz tepki aldık diyen Aleviler %52,2, Sünniler ise %51,4 oranındadır. Eşimin ailesi bu farklılığı pek fazla önemsemedi diyen Aleviler %26,1, Sünniler %29,7dir. Aleviler %8,7 oranında eşimin ailesinin olumsuz tutumu olumlu yönde değişti derken Sünniler de bu oran %16,2dir.

T21 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 38 yaşında, Alevi.

T21: Onlar da kesinlikle istemediler, hatta hocalara falan gitmişler ben sonradan duydum. Esas sorunlar evlendikten sonra başladı. Beni mutfığa sokmazlardı, kaynım arkamdan gelirdi, ben yemeklere dokunuyor muyum diye. Gece zorla kaldırırlardı oruç tut diye. Başımı örtmem, uzun etek giymemle ilgili baskı yaparlardı. Bir keresinde, yemeği ben yapmadığım sadece tepsiyi taşıdığım halde kaynım tepsiyi yerle bir etti.

T33 Erkek, İstanbul'da yaşıyor, 75 yaşında, Alevi.

T33: Eşimin ailesi de olumsuz bir tepki vermedi. Babası aydın bir insandı. Zaten ablası da Alevi biriyle evlenmiş. Evlerinde Alevilikle ilgili kitaplar vardı. Ama kızları Alevi-Sünni arasındaki farkı bilmezlerdi.

5.2.4 Ailelerin Tanışması

Evlilik öncesi ailelerin tanışma aşaması ailenin kurulması ve devamlılığı üzerinde önemli etkilere sahiptir. Genel olarak bakıldığında, aileler bu konuyu ilk duyduklarında olumsuz tepki vermelerine karşın çocuklarının kararlı olduğunu gördükleri zaman tanışmayı bir şekilde kabul ettikleri ve bu tanışma esnasında iki tarafın da elinden geldiğince sorun yaratmamaya çalıştığı görülmektedir. İstanbul ve Berlin'de yapılan görüşmeler sonucunda görüşülenlerin %35'i ailelerin tanışması aşamasında sorun yaşadıklarını belirtirken, %65'i sorun olmadığını belirtmiştir.

Tablo 5.5 Ailelerin Tanışması

Değer	Sıklık	Yüzde
Sorun Yaşandı	21	35.0
Sorun Yaşanmadı	39	65.0
Toplam	60	100.0

Görüşme yapılan 30 kadından 11'i, 30 erkekten ise 10'u birbirine oldukça benzer oranlarda ailelerin tanışmasında sorun yaşandığını belirtmişlerdir.

T7 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Üniversite mezunu, Sünni.

T7: Babam bütün içindekileri döktü, kültürlerimizin, inanışlarımızın, davranışlarımızın hiçbir şekilde birbirine uymayacağını söyledi. Onun dışında herhangi bir gerginlik yaşanmadı.

T50 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Üniversite mezunu, Sünni.

T50: Sorun diyemem ama soğuk bir hava vardı. Ama ters tepkilerde bulunup ortamı bozmaya kimse teşebbüs etmedi.

Genel olarak incelendiğinde, görüşmecilerin yaşları büyüdükçe, ailelerin tanışması esnasında sorun çıktı diyenlerin sayısı artmaktadır. Ailelerin tanışmasında sorun çıktı diyenlerin oranı; 23-34 yaş aralığında %26.9, 35-44 yaş aralığında %38.5, 45-54 yaş aralığında %46.2, 55-64 yaş aralığında % 33.3, ve 65-74 yaş aralığında %50'dir. Bu sonuçlar da geçen zaman içerisinde farklı mezheplerden evliliğe ilişkin ailelerin olumsuz tutumlarının yumuşama eğiliminde olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Ailelerin tanışması esnasında sorun yaşanması konusunda Berlin ve İstanbul karşılaştırıldığında %18 farkla Berlin'de yaşayanların ailelerin tanışmasında İstanbul'da yaşayanlardan daha fazla sorun yaşadıkları görülmektedir. Bunda Berlin'de yaşayanların ailelerinin genelde Türkiye'de olması ve tanışmada uzaklığın etken olması önemli bir sebep sayılabilir. Berlin'de ailelerin tanışmasında sorun yaşandı diyenlerin oranı %50 iken bu oran İstanbul'da yaşayanlarda %32'dir.

A5 Kadın, Berlin'de yaşıyor, Sünni.

A5: Eşimin Almanya'da tanıdığı yoktu, o anlamda tanışma olmadı. Sadece 2 sene sonra ben, eniştem ve ablam eşimin ailesiyle tanışmaya gittik. Diğer aile üyeleri tanışmadı, ihtiyaçta hissetmediler. Biz de zorlamadık.

A9 Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

A9: Çok sorunlar yaşandı, her iki tarafta istemedi. Her iki tarafında birbirleriyle ilgili ön yargıları vardı. Özellikle Sünniler daha da önyargılı bu konuda. Olmuyor bir yerden sonra kırılıyor, sorun yaşanıyor. Abdest alma ve namaz kılma konusunda baskı yapıyor. Bir zamandan sonra her konuda zıtlaşıyorsun.

Eğitim seviyesi arttıkça ailelerin tanışmasında sorun yaşanmadı diyenlerin oranı artmaktadır. İlkokul mezunları arasında tanışmada sorun yaşanmadı diyenlerin oranı %37,5, lise mezunlarında %50, üniversite mezunlarında %77.4 ve yüksek lisans mezunlarında bu oran %100'dür. 4 yüksek lisans mezunu görüşmeciden 4'ü de sorun yaşanmadığını belirtmiştir.

T11 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Üniversite mezunu, 19 yıllık evli, Alevi.

T11: Hiç sorun yaşanmadı ama sonra görüşmediler. 20 yıl oldu ama hala aralarında soğukluk var, görüşmezler. Görüşmeme sebeplerini mezhep farklılığından ziyade kültür farklılığına bağlıyorum.

T15 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Üniversite mezunu, 6 yıllık evli, Alevi.

T15: Ailelerin tanışması çok resmi oldu. İstediler ve bitti. Düğünümüze de hem onun tarafından hem de benim tarafımdan birçok akrabamız katılmadı.

Ailelerin tanışması esnasında sorun yaşandı diyen Aleviler (%35,1) ve Sünniler (%34,8) arasında çok önemli bir fark olmadığı görülmektedir.

T12 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 23 yaşında, Alevi.

T12: Annemle kaynanam ilk tanıştıklarında birbirlerine düşman gibi baktılar. İlk tanıştıklarında her şeyi konuştular. Biz böyleyiz siz de öylesiniz ama çocuklar birbirlerini sevmişler, aramızda sorun çıkmasın diye. Hatta annem onların bizim evimize gelmelerinden bile rahatsız olmuştu. Ama aileler birbirlerini tanıdıktan sonra bu mezhep farklılığı yavaş yavaş ortadan kalktı.

T19 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 48 yaşında, Sünni.

T19: Babamın amcaları hatim indirmiş insanlardı. Beni istemeye geldiklerinde Allah'ın emri, Hz. Muhammet'in kavliyle değil de; İmam Cafer'in mezhebiyle demeleri çok problem oldu. Bunun üzerine herkes bir şey söyledi. Amcam; ' Siz kızılbaş mısınız, mum söndü mü yapıyorsunuz?' deyince babam merak etmeye başladı. Amcama sormuş, O da 'tuh başka birini bulamadınız mı? demiş.

5.2.5 Evliliğe Karşı Çıkma

Tablo 5.6 Evliliğe Karşı Çıkma

Değer	Sıklık	Yüzde
Karşı Çıkan Oldu	43	71.7
Karşı Çıkan Olmadı	17	28.3
Toplam	60	100

Görüşülenlerin %71,7'si evliliklerine ailelerinden ve çevrelerinden karşı çıkanların olduğunu belirtirken, %28,3'ü evliliklerine karşı herhangi birinin karşı çıkma eyleminde bulunmadığını belirtmiştir.

Kadın ve erkekler karşılaştırıldığında, kadınların %83,3'ü ve erkeklerin %60'ı evlilik kararlarına çevrelerinden karşı çıkanlar olduğunu belirtmiştir. Kadınlar evlilik kararlarını çevrelerine açıkladıklarında daha fazla olumsuz tepki ile karşılaşmışlardır.

T9 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 40 yaşında, Alevi.

T9: Etraftan bazı insanlar Sünni biriyle evlendim diye benimle görüşmedi. Eşimin ailesi, evlatlarını reddettiler ama daha sonra arayıp gönlünü almaya çalıştılar. Ama ilk yıllar çok zorluk çektik. Planlar yaptılar. Eşimin teyzesi benimle konuşmaya geldi; ablam da eniştem de istemiyor ayrılmanız lazım dedi. Eşimin abisi de sen Alevisin ayrılmanız lazım dedi.

T39 Erkek, İstanbul'da yaşıyor, 42 yaşında, Sünni.

T39: Evlendiğimiz takdirde diğer evliliklerden daha fazla problem yaşayacağımızı düşünenler bir şeyler söylediler. Ama uzatamadılar, kararımızı etkileyemediler.

Farklı mezhepten birisiyle evlilik kararına karşı çıkanların oranı İstanbul ve Berlin arasında benzerlik göstermektedir. İstanbul'da yaşayanların %72'si çevrelerinin evlilik kararlarına karşı çıktığını ifade ederken Berlin'de bu oran %70'dir.

A2 Kadın, Berlin'de yaşıyor, 46 yaşında, Sünni.

A2: Evliliğimize karşı çıkanlar oldu hatta çevremizden bile söz söyleyenler oldu. Çünkü her iki tarafında önyargıları vardı. İlk başta bu ön yargılar yüzünden çok sorun yaşadık. Kendi ailemizden değil de özellikle çevreden. Eşim camiye gitmiyor diye eniştem eşime kâfir demiş. Bunu eşim duyunca üzüldü tabi. İster istemez sorunlar yaşandı. Eşim tartışmaktansa o çevreden uzak kaldı. Görüşmüyorlar. Şu anda annem eşimi Sünni damadından daha çok sever.

A7 Erkek, Berlin'de yaşıyor, 56 yaşında, Alevi.

A7: Hayır. Yaşayış biçimlerimiz birilerinin bizi sorgulamasına izin vermez.

T21 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 44 yaşında, Alevi.

T21: Etraftan insanlar 'Yezid'e kaçtı diye söylediler. Onun etrafından da insanlar neden açık gelin aldınız, kafası gözü açık başka bulamadınız mı dediler.

T25 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, 25 yaşında, Sünni.

T25: Karşı çıkan kimse olmadı. Zaten benim ailem ve yakın akrabalarım böyle şeylere takılacak insanlar değiller. Ama mesela ananeme söylemedik o hala bilmez. Eski kafayla düşündüğü için söyleseydik karşı çıkardı kesin.

T45 Erkek, İstanbul'da yaşıyor, 54 yaşında, 31 yıllık evli, Sünni.

T45: Oldu. Evlendiğimiz zaman Alevi Sünni ayrımı çoktu, öyle evlilikler çok olmuyordu. Çevremdekiler sabit fikirliydi, mutluluk olmaz diyorlardı. Çocuklar olduğunda da mutsuz olacaklarını ve onlara melez denileceğini söylüyorlardı. Sanki melezlik kötü bir şeymiş gibi.

Evlilik kararına karşı çıkanlar oldu diyen Alevilerin oranı %67,6 iken Sünnilerde bu oran %78,3tür.

T18 Kadın, İstanbul’da yaşıyor, 38 yaşında, 4.5 yıllık evli, Alevi.

T18: Karşı çıkan hiç olmadı. Çünkü bizim taraftan bu tür evlilikler çok oldu. Ama bizim ‘dede’ dediğimiz kişi düğünüme gelmedi. Ama başka bir dedeye sordum o dede; sen Alevi olduğunu söylediyse, neden olmasın? Hayırlısı olsun dedi. Ama bizim dede karşı çıktı.

5.3 Evlilik ve Aile İle İlgili Veriler

5.3.1 Evlilik Yılı

İstanbul’daki görüşmecilerin evlilik yılları sırasıyla şu şekildedir: 0-5 yıllık evliler %50, 6-10 yıllık evliler %10, 11-20 yıllık evliler %16, 20 ve üzerinde evli olanlar %24 oranındadır.

Berlin’de yaşayanlar için ise; 0-5 yıllık evli olanlar %20, 6-10 yıllık evli olanlar %30, 11-20 yıllık evli olanlar %10, 20 ve üzerinde evli olanlar %40 oranındadır.

Tablo 5.7 Çiftlerin Evlilik Yılları

Evlilik Yılı	Yaşanan Yer	
	İstanbul	Berlin
0-5 Yıl	%50	%20
6-10 Yıl	%10	%30
11-20 Yıl	%16	%10
20 Yıl ve Üzeri	%24	%40

5.3.2 Çocuk Sayısı

İstanbul’da yapılan görüşmelerde 50 kişiden 21’i (%42) çocuğu olmadığını, 12’si (%24) 1 tane çocuğu olduğunu, 15’i (%30) 2 çocuk sahibi olduğunu, 1 kişi (%2) 5 çocuğu, 1 kişi de (%2) 6 çocuğu olduğunu belirtmiştir.

Berlin’de ise, 10 kişiden 2’si (%20) çocuğu olmadığını, 3 kişi (%30) 1 çocuğu olduğunu, 1 kişi (%10) 2 çocuğu olduğunu, 4 kişi (%40) 3 çocuğu olduğunu belirtmiştir. Görüşülen kişilerin evlilik yıllarının az olması sebebi ile çocuk sayılarının da az olduğu görülmektedir.

5.3.3 Ailelerin Çocuklarının Dini Eğitimleri Konusundaki Tutumları

Tablo 5.8 Ailelerin Çocuklarının Dini Eğitimleri Konusundaki Tutumları

Değer	Sıklık	Yüzde
Aleviliğe Yönelik	2	3.3
Sünniliğe Yönelik	15	25.0
Kendi Tercihi	36	60.0
Her İkisi	7	11.7
Toplam	60	100.0

%61,7'sini Alevilerin ve %38,3'ünü Sünnilerin oluşturduğu araştırmada, görüşülenlerin %3,3'ü çocuklarını Alevi, %25'i Sünni gelenekleri doğrultusunda yetiştirdiklerini belirtmiştir. Ayrıca büyük çoğunluk (%60) çocuklarına dini eğitim vermediklerini dile getirirken %11,7'si ise çocuklarını her iki mezhebi de öğrenecek şekilde büyüttüklerini ifade etmiştir. Görüşmeciler arasında, çocuğumuzu Alevi mezhebine göre yetiştiriyoruz diyenlerin oranı Sünni mezhebine göre yetiştiriyoruz diyenlere oranla oldukça azdır. Çocukların Alevi mezhebine göre yetiştirildiği durumlar incelendiğinde ise, Alevi babaların baskın rol oynadığı görülmektedir. Çocuğun yetiştirilmesi aşamasında çiftlerden birinin mezhebinin ön plana çıkması veya diğersinin mezhebinin etkisinin hiç olmaması çiftler arasında sıkıntılar yaratmaktadır.

Kadın ve erkeklerin, çocukların dini eğitimi konusundaki tutumlarında farklılık olup olmadığı değerlendirildiğinde aralarında çok küçük farklılıklar olduğu görülmektedir. Çocuğumu Alevilik' in etkisinde büyütürüm diyenlerin oranı kadın ve erkeklerde eşittir ve %3,4 oranındadır. Kadınların %23,3'ü ve erkeklerin %26,7'si çocuğumu Sünni geleneğine uygun yetiştirmekteyim demiştir. Kendi tercihine bırakıyoruz diyenler yine kadın ve erkekler arasında %60 oranında eşittir. Her iki mezhebe göre eğitim veririz diyenler kadınlar da %13,3 ve erkeklerde %10 oranındadır.

A4 Kadın, Berlin'de yaşıyor, 35 yaşında, Alevi.

A4: Çocuğuma Arapça öğretmeye çalışıyorlar. Belirli çocuk kitaplarının yerine dini içerikli kitapların okunmasına yönelik baskı uyguluyorlar. Onlara göre çocuğum Alevi değil, Aleviler Yahudilere benziyorlar. Anneden Alevilik geçiyor, bunu düşünmelerine rağmen çocuğum kesinlikle Alevi olamaz onlara göre.

A9 Erkek, Berlin'de yaşıyor, 32 yaşında, Alevi.

A9: Çocuğumuz yok ama olduğu zaman sorun yaşayacağımızı düşünüyorum. Eşim sordu bana ' Benim çocuğum olduğunda Alevi mi olacak Sünni mi?' diye. Ben de tabi ki de Alevi olarak yetiştireceğim dediğimde ben çocuğumu Alevi olarak yetiştiremem, onlar çok özgürler dedi.

T16 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Yüksek Lisans mezunu, 5 yıllık evli, Alevi.

T16: Eşim dini eğitim vermek konusunda ısrarlı. Ama ben istesem de Aleviliğe yönelik bir eğitim veremem çünkü benim de doğru düzgün bir bilgim yok. Ama ilerde öğrenmek isterse yönlendirmeye çalışırım.

T17 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, İlkokul mezunu, 50 yıllık evli, Sünni.

T17:Eşim geleneklerine çok bağlıydı. Çocuklarımı da öyle yetiştirdi. Çocuklarım Aleviyiz derler, Alevilerle de evlendiler. Zaten benim tarafıma yakın değiller. Alevi çevrede büyüdüler.

T30 Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Üniversite mezunu, Sünni.

T30: Çocuğumuz henüz yok. Ama Alevi geleneğine göre yetiştirmeyeceğimi söyleyebilirim. Eşim herhangi bir din eğitimi vermeme konusunda ısrarlı. O da ailesinden dini bir eğitim almamış, Alevi dini gereklerini de yerine getirmez. Ama ben çocuğumu İslamiyet'e göre yetiştiririm. Yerine getirmese de üzülürüm.

Yaşanan ülke ve çocukların dini eğitimleri konusunda Berlin'de yaşayan görüşmecilerin İstanbul'da yaşayanlara oranla daha az yönlendirici oldukları görülmektedir. Berlin'de yaşayan görüşmeciler çoğunlukla dini tercih konusunda çocuklarını özgür bıraktıklarını belirtmişlerdir. İstanbul'daki görüşmecilerin %4ü Alevilik hakkında çocuklarını bilgilendirdiklerini belirtirken Berlin'de Alevilik ile ilgili çocuğuna bilgi aktardığını ifade eden olmamıştır. Sünni geleneğine göre eğitim verdiklerini belirtenler İstanbul'da %28 oranındayken Berlin'de %10dur. En önemli farklılık çocukların dini tutumları ile ilgili kendi hallerine bırakılmaları konusundadır. Bu oran İstanbul'da %58 iken Berlin'de %70tir. Berlin'deki görüşmeciler daha yüksek oranda çocuğumu dini eğitim konusunda serbest bıraktım, herhangi bir dini eğitim vermiyorum, okulda da verdirtmiyorum demiştir. Her iki mezheple ilgili bilgi verdiğini belirtenler İstanbul'da %10 oranına sahipken, Berlin'de bu oran %20'dir.

A2 Kadın, Berlin’de yaşıyor, Sünni.

A2: Açıkçası dinimizi tam anlamıyla yaşadığımızı söyleyemeyeceğim. Bir de gurbette olduğumuz için uzaklaştık. Ama 20 yaşındaki oğlum cemaatçilere kapıldı, eşim de ben de istemiyoruz. Konuşmaya çalıştım oğlumla ama hala ısrar ediyor. Bu konuda mücadele ediyoruz.

A6 Erkek, Berlin’de yaşıyor, Alevi.

A6: 3 kızım var. Kur’an kursu dahil herhangi bir dini eğitim yerine göndermedim. Eğer gitmek isteselerdi gönderirdim, bir şey demezdim. Gitsin, görsün yasaklar iyi değildir. Aynı şekilde en küçük kızım kiliseye gitmek istedi. Merak etmiş, ses etmedim. Üç kere falan gitti sonra kendiliğinden vazgeçti.

A10 Erkek, Berlin’de yaşıyor, Alevi.

A10: Dede soyundan gelmekteyim ve 16 Cemevine bakıyorum. Alevilikte rızalık önemlidir. Çocuğum hangi inanca sahip olursa kabulümdür. Tabi ki gönlüm Alevi inancına göre yetişmesinde ama bir taraftan da annesinin inancını da bilmeli. Ben elimden geldiğince öğretirim ama karar kendisinin. Herhangi bir mecbur bırakma veya yasaklama olmaz.

T12 Kadın, İstanbul’da yaşıyor, Alevi.

T12: Çocuklar onun mezhebine göre yetişecek. Çocuk Alevi mezhebini öğrenebilir ama kesinlikle kabul edemez. 5 vakit namazlı bir çocuk olacak.

T22 Kadın, İstanbul’da yaşıyor, Alevi.

T22: Okulda aldığı dini eğitimin dışında herhangi bir şey yapmıyoruz. Babası geçen bayram namazında benimle gel deyince oğlum gitmek istemedi, gitmedi.

T29 Erkek, İstanbul’da yaşıyor, Alevi.

T29: Çocuklarımıza herhangi bir dini eğitim vermedik. Kendilerine hangi inancı yakın bulurlarsa onu seçme özgürlüğüne sahipler, onları ben etkilemek istemem.

5.3.4 Aile İçinde Alevi Geleneklerin Yerine Getirilmesi

Tablo 5.9 Aile İçinde Alevi Geleneklerinin Yerine Getirilmesi

Değer	Sıklık	Yüzde
Yerine Getiriliyor	19	31.7
Yerine Getirilmiyor	41	68.3
Toplam	60	100.0

Görüşmecilerin %61,7'sinin Alevi ve %38,3'nün Sünni olduğu araştırmada %31,7'si Alevi geleneklerini yerine getirdiklerini belirtmiştir.

Görüşülen kadınların %47,4'ü Alevi olmasına karşın tüm kadınların %50'si Alevi geleneklerini yerine getirdiğini ifade etmektedir. Erkeklerin %52,6'sinin Alevi olduğu araştırmada tüm erkeklerin sadece %13'ü Alevilikle ilgili ritüelleri yerine getirmektedir. Görüldüğü üzere kadınlar erkeklere oranla daha fazla Alevi geleneklerini uygulamaktadır.

A2 Kadın, Berlin'de yaşıyor, Sünni.

A2: Eşim Muharrem orucunu tutmuyor özellikle ülkeden uzakta olduğumuz için burada zor. Ama eşimle birlikte Cemlere katılıyorum. Hatta eşim Aleviliği benden daha iyi biliyorsun diye bana takılır.

A8 Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

A8: Ben Muharrem orucunu tutuyorum, eşim tutmuyor ama yapılacak bir şey varsa yapıyor. Büyük oğlumda tutar.

A10 Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

A10: Dede olduğum için Alevi geleneklerinin hayatımızın içinde yeri önemli. Şu an daha yeni evli olduğumuz için çocuğumuz yok. Önceki evliliğimden olan oğlum da evli, bizimle yaşamıyor. Ben Muharrem orucunu tutarım, eşim tutmak isterse tutar, istemezse sen niye oruç tutmuyorsun demem.

T10 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

T10: Kesinlikle tutmaz Muharrem orucunu çok saçma buluyor. 12 gün su içmemek, et yememek resmen işkence diyor. Ama ben oruç tuttuğumda saygılı mesela yanımda su içmez.

T12 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

T12: Hızır orucu, 12 İmamlar orucu kesinlikle yok. Hacı Bektaş'a gitmek istedim, izin vermedi. Ne işin var orada kışın git, yazın gitmen şart mı dedi.

T38 Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Sünni.

T38: Biz tutmuyoruz ama ikimizin ailesi de Muharrem orucunu tutar. Ama bizim Muharrem orucumuz eşimin ailesinin tuttuğundan biraz daha farklı. Bizimkiler 12 gün tutmazlar.

Alevi geleneklerini yerine getirme konusunda İstanbul ve Berlin'deki görüşmeciler arasında %10 fark olduğu görülmektedir. İstanbul'daki görüşmecilerin %30'u Alevi gelenek ve göreneklerini yerine getiririz derken, Berlin'deki görüşmeciler arasında bu oran %40'tır.

A4 Kadın, Berlin'de yaşıyor, Alevi. Alevi Sünni farklılığı yüzünden çok çektiğini ve evliliğinde çok fazla sorunlar yaşadığını belirtmiştir.

A4: Alevilik onlar için aşağı bir tabaka. Alevilerin Ali'ye olan bağlılığı onlar için bir saçmalık. Hz. Ali'nin resmini asmak vb. olaylar hoş görülmedi. Alevilerin her hareketi kötü algılanmaktadır. Yiyeceklerimizi ikram etmeden önce haram içerikli uygulamalar yaptığımızı, Kuran-ı Kerim'e değer vermediğimizi, ahlaki ölçülerimizin az olduğunu iddia ediyorlar.

A5 Kadın, Berlin'de yaşıyor, Sünni.

A5: Alevi geleneğini de Sünni geleneğini de yaşamıyoruz. Sadece bayramlarda tanıdıklara telefon ederiz. Elimizden geldiğince dinden uzak duruyoruz. Ama insanların da gönüllerini alıyoruz.

T17 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Sünni.

T17: Ben 12 İmam orucunu tutarım, aşure yapar dağıtırım, beyim de, çocuklarım da oruçlarını tutarlar. Oğlum Cem evinde yemek dağıttı. Çocuklar Cem evine giderler.

T18 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

T18: Ben de eşim de Muharrem orucunu tutarız. Aşure yapar dağıtırım. Ben hiç Cem'e katılmadım. Eşim evlenmeden önce Cemlere katılmış, hatta bazı konularda Aleviliği benden daha iyi bilir. Eşim Şahkulu, Karacaahmet'e gitmek istersen bende seninle gelirim dedi.

5.3.5 Aile İçinde Sünni Geleneklerin Yerine Getirilmesi

Tablo 5.10 Aile İçinde Sünni Geleneklerinin Yerine Getirilmesi

Değer	Sıklık	Yüzde
Yerine Getiriliyor	42	70.0
Yerine Getirilmiyor	18	30.0
Toplam	60	100.0

Aile içinde Sünni geleneklerini yerine getiriyoruz diyenlerin oranı Alevi geleneklerini yerine getiriyoruz diyenlerden oldukça fazladır. Görüşmecilerin %61,7'sinin Alevi ve %38,3'nün Sünni olduğu araştırmada, Sünni geleneklerini yerine getirenlerin oranı %70 gibi oldukça yüksek bir orandır. Sünni gelenekleri uygulamayanların oranı ise %30 dur.

Cinsiyete göre Sünni geleneklerinin yerine getirilip getirilmediği incelendiğinde tüm kadınların %63,3'ü, tüm erkeklerin %76,7'si Sünni geleneklerini yerine getirdiklerini belirtmiştir.

A10 Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

A10: Eşim evlenmeden önce de oruç tutmazmış, evlendikten sonra da tutacağını sanmıyorum. Bunun dışında Kurban ve Şeker Bayramı gibi dini bayramlarda da ziyaretlere gidilir, misafir kabul edilir. Elimizden geleni yaparız.

T11 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

T11: Eşimle Alevi-Sünni ayrımı hiç olmadı hayatımızda. O bizim cenazelerimize geldi ben onunkilere gittim. Benim babam Muharrem orucunu tutar, annem tutmaz çünkü annem de Sünni. Ama Muharrem de babamların evine gidildiğinde kültürümüzün gerekliliklerini yerine getiririz hep birlikte, o da bize uyum sağlar. Bende aynı şekilde onların kültürü ne gerektiriyorsa onu yaparım. Kayınvalidemin sekiz gelini var ve bir tek ben varım mezhep farklılığı olan ama içlerinde en çok beni sever. Eşimin ailesi çok dindardır, namazında niyazında insanlardır. Ama eşim farklı, Ramazan orucunu tutmaz bu konuda bana da baskı yapmaz.

T18 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

T18: Ramazan orucunu elimden geldiğince tutmaya çalışırım ama bu evlendikten önce de böyleydi. Eşim de tutar. Eşim Cuma'ya gider. Eşim dini bir cemaate üye ama hiçbir zaman dini bir baskı yapmaz bana.

T29, Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

T29: Sadece Sünni gelenek diye belirtmemek lazım Aleviler de Kurban Bayramı ve Şeker Bayramı'nı kutlar. Bizde ziyaretlere gideriz, bize akrabalar gelir.

Yaşanılan yer bireylerin ibadetleri üzerinde etkili olabilmektedir. Bu bağlamda İstanbul'da yaşayan görüşmecilerin %68'i, Berlin'de yaşayan görüşmecilerin %80'i Sünni gelenekleri yerine getirdiklerini dile getirmiştir.

A3 Kadın, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

A3: Bayramlarda ziyaretler oluyor ama özellikle bir kutlama yapılmıyor. Bu bizim için daha çok bir toplanma günü.

A6 Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

A6: Kurban ve Şeker Bayramlarında eşim ailesini ziyarete gidiyor. Aynı şekilde eşe dosta ziyaretlere gidiyoruz. Eşim ilk zamanlar oruç tutardı ama evliliğin ilerlemesiyle birlikte oruç tutmamaya başladı. Eşimin evlenmeden önce başı kapalıydı, evlendikten sonra başını açtı. Eşimin ve kızlarımın başı açık. Eşimin ailesinde bir tek eşim var böyle. Aynı şekilde benim babam Tuncelili (Alevi), annem ise Sünni ama onların evliliklerinde herhangi bir problem olduğunu ben görmedim. Bayramlar geleneğe göre kutlanıyordu.

Mehmet Ali Balkanlıoğlu Çorum'da, Alevi-Sünni evliliği ile çiftlerin dini eğilimlerinin değişip değişmediği üzerine yaptığı çalışma sonucunda; diğer mezhepten kişilerle evlilik yapmış 10 Alevi ve 10 Sünni görüşmecinin, evlenmeden önce dini tutumları nasılsa evlendikten sonra da aynı şekilde devam ettikleri sonucuna varmıştır.²¹²

Yapılan bu çalışmada da direk olarak böyle bir soru sorulmasa da görüşmeler esnasında söylenenlerden yola çıkarak, az sayıda insan dışında, görüşmecilerin çoğu evlilikten önceki dini alışkanlıklarına evlendikten sonra da devam etmektedirler. 60 görüşmeciden 3'ü

²¹² Balkanlıoğlu, Mehmet Ali, Influence of Alevi- Sunni Intermarriage on the Spouses Religious Affiliation, The Journal of International Social Research, Vol: 4, Issue: 19, Fall 2011, pp: 303

evlendikten sonra dini ibadetlerini yerine getirmekte zorlandığını belirtmiştir. 3'ü de kadındır ve Alevi olduklarını ifade etmişlerdir, 2'si İstanbul'da 1'i Berlin'de yaşamaktadır.

5.3.6 Çocukları Farklı Mezhepten Biriyle Evlenmek İsterse Verecekleri Tepkiler

Tablo 5.11 Çocukları Farklı Mezhepten Biriyle Evlenmek İsterse Verecekleri Tepkiler

Değer	Sıklık	Yüzde
Evlenebilir	54	90.0
Evlenez	5	8.3
Kararsız	1	1.7
Toplam	60	100.0

Kendileri de farklı mezhepten insanlarla evlilik yapan bu kişilere kendi çocukları böyle bir evlilik yapma kararı alırsa nasıl tepki verecekleri sorulduğunda büyük çoğunluğu olumsuz tepki vermem demiştir. Görüşülenlerin %90'ı çocuğum farklı mezhepten biriyle evlenebilir derken, %8,3'ü evlenemez demiş, %1,7'si ise kararsız olduğunu ifade etmiştir.

Çocuğum farklı mezhepten biriyle evlenebilir diyen kadın ve erkeklerin sayısı 27 kişi (%90) ile aynıdır. 3 kadın(%10) ve 2 erkek (%6,7) evlenemez derken, 1 erkekte (%3,3) kararsız olduğunu belirtmiştir.

T7 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Sünni.

T7: Olabilir. Ben insanlara sadece insan gözüyle bakıyorum. Hepimizin yaratılışı aynı ve ayırım yapma hakkını ne kendimde ne de diğer insanlarda bulmuyorum.

T34 Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

T34: Gelinimizin ve damadımızın bizim farklılıklarımızın bilincine varmış ve kabul etmiş olması lazım. Kendi dışındakileri asimile etme gayretinde olmaması kaydıyla hangi din ve mezhepten olması önemli değil.

İstanbul'daki görüşmecilerin %94'ü çocuğum farklı mezhepten biriyle evlilik yapabilir derken, Berlin'deki görüşmeciler arasında bu oran %70'tir. Berlin'deki görüşmecilerden %10'u kararsız olduğunu belirtmiştir.

A2 Kadın, Berlin'de yaşıyor, Sünni.

A2: İlk başta insan olması lazım, saygılı olması lazım, kişilik önemli. Biz farklı mezheplerdeniz ama birlikte hiç sorun yaşamıyoruz. İnsanlık önemli, anlaşabilmek önemli.

A9 Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

A9: Ben karışmam, eğer çocuğum sevdiyse ve karar verdiyse benim bir şey söylemeye hakkım olmaz.

T12 Kadın, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

T12: Hiç sorun değil benim için ama babası kesinlikle istemez. Hele kızsız mümkün değil.

T40 Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

T40: İstemem. Hatta yeğenim Sünni biriyle evlenecek düğüne gitmemeyi düşünüyorum.

Sünnilerin hepsi çocuğum farklı mezhepten biriyle evlenebilir derken, Alevilerde bu oran %84,2'dir. Alevilerin %13,2'si evlenemez derken, %2,6'sı kararsız olduğunu belirtmiştir.

A10 Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

A10: Alevi geleneğinde dil, din, ırk ayrımı yapılmaz. 72 milletten insana aynı nazardan bakılır. Sünni inancında ise şeriat kuralları hâkimdir, dışardan gelenleri bu şeriat kurallarına uymaya zorlarlar. Bu sebepten dolayı Aleviler de Sünnilere kız vermek istemezler. Bence de Sünni biriyle evlenmek isteyen bir kızın çok dikkat etmesi gerekir. Ama bu sadece bir tercih meselesidir. Herhangi bir yasaklama yoktur.

Eşinin farklı mezhepten olduğunu ilk duyduğunda olumlu düşündüğünü belirten 3 kişinin hepsi çocuklarının da böyle bir evlilik kararı vermeleri durumunda olumlu düşüneceklerini belirtmiştir. İlk başta kendi ilişkileri için bu farklılığa olumsuz bakan 15 kişinin 14'ü çocukları böyle bir karar aldıkları zaman olumlu karşılayacağını, 1'i ise olumsuz tutum sergileyeceklerini belirtmiştir. Kendi ilişkileri için bu farklılığı önemsemedim diyen 40 kişiden 35'i çocuklarının böyle bir evlilik yapabileceğini belirtirken, 4'ü evlenemez demiş, 1'i ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Kendi ilişkim içinde fikrim olumlu yönde değişti diyen 2 kişi çocuğum farklı mezhepten biriyle evlenebilir demiştir.

5.3.7 Çocukları Farklı Dinden Biriyle Evlenmek İsterse Verecekleri Tepkiler

Tablo 5.12 Çocukları Farklı Dinden Biriyle Evlenmek İsterse Verecekleri Tepkiler

Değer	Sıklık	Yüzde
Evlenebilir	44	73.3
Evlenemez	5	8.3
Kararsız	11	18.3
Toplam	60	100.0

Görüşülenlerin %73,3'ü çocuklarının farklı dinden biriyle evlenme kararına olumlu tepki vereceklerini, %8,3'ü olumsuz tutum sergileyeceklerini ve %18,3'ü kararsız olduklarını ifade etmiştir.

Kadınların %83,3'ü çocuğum farklı dinden biriyle evlenebilir derken bu oran erkeklerde %63,3'tür. Erkeklerin %16,7'si ise evlenemez diye cevaplamıştır. Kararsız olan 5 kadın (%16,7) ve erkekler de (%20) bulunmaktadır.

A8 Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

A8: Olabilir. Damatta düşünürüm ama gelin de olabilir.

A10 Erkek, Berlin'de yaşıyor, Alevi.

A10: Kızımın farklı bir dinden biriyle evlenmesini hoş karşılamam. Ama eğer isterse de yardımcı olurum. Sonuçta en son karar onun.

T38 Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Sünni.

T38: Karşı taraf din değiştirirse olur ama öteki türlü olmaz. Ama diğer yandan da bizim sözüümüz ne kadar geçer.

T40 Erkek, İstanbul'da yaşıyor, Alevi.

T40: Hiç öyle bir şey yaşanmadı ama ona olan tepkim Sünni olana göre daha az olur.

Çocuğum farklı dinden biriyle evlenebilir diyenlerin oranı İstanbul'da %72, Berlin'de %80'dir. Berlin'de evlenemez diyen yoktur, İstanbul'da ise %10'dur. Kararsız olduğunu belirtenlerin oranı İstanbul'da %18, Berlin'de %20 oranındadır.

Alevilerin %78,4'ü çocuğum farklı dinden biriyle evlenebilir derken, Sünniler de bu oran %65,2'dir. Evlenmesini istemem diyen Aleviler %5,4 iken Sünniler %13'tür. Kararsız olan Alevilerin oranı %16,2, Sünnilerin oranı %21,8'dir.

60 görüşmecinin çocuklarının farklı mezhepten biriyle evlenmesiyle, farklı dinden biriyle evlenmesine verecekleri tepkiler arasında fark olup olmadığına baktığımızda şu sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Çocuğunun farklı mezhepten biriyle evlenmesine olumlu bakacağını söyleyen 54 kişiden 41'i yani %75,9'u farklı dinden biriyle de evlenmesine olumlu bakacağını söylemiştir. Bu 54 kişiden 5'i yani %9,3'ü farklı dinden biriyle yapacağı evliliğe sıcak bakmayacağını belirtmiştir. 8 kişi ise %14,8 çocuğunun farklı mezhepten biriyle evlenmesine olabilir derken, farklı dinden evliliğe yönelik kararsız olduğunu ifade etmiştir. Farklı mezhepten gelin veya damat istemiyorum diyen 5 kişiden 3'ü dini farklı gelin veya damada olabilir cevabını vermiştir. Bu 5 kişiden 2'si ise kararsız olduğunu belirtmiştir. Farklı mezhepten biriyle yapacağı evlilik konusunda kararsız olduğunu belirten 1 kişi, dini farklı olan biriyle evlenme kararı konusunda da kararsız olduğunu belirtmiştir.

Ali Çarkoğlu ve Binnaz Toprak; 'Değişen Türkiye'de Din, Toplum ve Siyaset' adlı çalışmalarının bir kısmını Türkiye'de inançlar arası evlilikler ve bu evliliklere yönelik tutumlara ayırmışlardır. Görüşülen kişilere kız veya oğullarının İslam'ın farklı bir mezhebinden biriyle veya farklı dinden biriyle evliliğine nasıl tepkide bulunacakları sorulmuştur. 1999 yılında yaptıkları çalışma sonunda, farklı dinden olan gelinin farklı dinden olan damattan daha fazla problem olarak görüldüğü ortaya çıkmıştır. 2006 yılında da sonuç olarak aynı tutumun devam ettiği görülmüştür ancak oğlunun veya kızının farklı dinden biriyle evlenmesine olan karşı tutum 4-5 puan oranında azalmıştır. Bu durumun tersine, oğlunun veya kızının İslam'ın farklı mezhebinden biriyle evlenmesine karşı çıkma tutumunda 1999 yılına göre 2006 yılında 10 puan artış görülmüştür. 1999 yılında kızımın veya oğlumun İslam'ın farklı mezhebinden biriyle evlenmesine karşı çıkarım diyenlerin oranı 41,7, karşı çıkmam diyenlerin oranı 46,1, kararsızım diyenlerin oranı 10,2'dir. Bu oranlar 2006 yılında, karşı çıkarım diyenler 50,5, karşı çıkmam diyenler 3,6, kararsızım diyenler 11,1 şeklinde değişim göstermiştir. Araştırmacılar genel olarak, kızımın veya oğlumun İslam'ın farklı mezhebinden biriyle evlenmesine karşı çıkarım diyenlerin oranının, kırsal, eğitim seviyesi, sosyal ve ekonomik düzeyi düşük bölgelerde yaşayan daha yaşlı insanlar arasında, yüksek olduğunu belirtmektedirler.²¹³

²¹³ Çarkoğlu, Toprak, a.g.m., pp: 56-57

SONUÇ

Evlilik, kişilerin aile kurmak amacıyla ve belli kurallar çerçevesinde bir araya gelmesidir. Evlilik, her toplumda var olan ve kültürel beklentilerden büyük oranda etkilenen bir kurumdur. Toplumlar kimin kiminle, kaç eşle ve hangi koşullar altında evleneceğine dair kurallar yaratmışlardır. Her toplum kendi kurallarına göre yapılan evlilikleri desteklerken, kendisine ters düşen evlilikleri ise engellemeye çalışmaktadır.

Sanayi devrimi sonrası yaşanan modernleşme ile birlikte eş seçimi ve evlilik kararı katı kurallara bağlı olmaktan çıkmış ve eş seçiminde bireysel tercih ön plana geçmiştir. Bireysel tercihin ön plana geçmesinde etkili olan en önemli sebepler arasında yükseköğretime katılımın artması gösterilmektedir. Buna bağlı olarak, kişilerin artık okudukları süre içerisinde, tanışıp anlaştıkları kişileri eş olarak seçme eğiliminde oldukları vurgulanmaktadır. Her ne kadar yapısal olarak bazı değişimler yaşansa da, evlilik ile ilgili birçok aşamada bir takım unsurların etkisi altında kalınmaktadır. Ebeveynler, akrabalar ve çevreden yakın kişiler evlilik kararına etki edebilmektedir. Bazen eş seçme özgürlüğü, gelenekler, ön yargılar ve ailelerin istekleriyle çelişir. Eş seçme ölçütleri toplumdan topluma değişiklik gösterdiği gibi eşi kimin seçeceği ile ilgili kurallar da toplumdan topluma değişiklik göstermektedir. Genelde kişiler kendi evlenecekleri kişileri seçme özgürlüğüne sahipken, bazı durumlarda ebeveynler çocuklarının yerine karar vermekte veya istemedikleri evlilikleri engelleyebilmektedirler. Genel kanı ebeveynlerin çocukları için homogami evlilik türünü tercih ettikleri yönündedir. Gerçekleştirilen bu çalışmada da benzer doğrultuda sonuçlar çıkmıştır. Evlenme kararı alan kişiler bu kararlarını aileleri ile paylaştıklarında çoğunlukla ailelerin evlilik kararına sıcak bakmayıp kendi mezheplerinden bir gelin veya damat tercih ettikleri görülmüştür.

Evlenecek olan kişiler de genellikle mutlu olma şansının daha yüksek olduğunu düşündüklerinden kendilerine benzer kişileri eş olarak seçme eğilimindedirler. Çatışma olasılığının daha düşük olduğu düşünüldüğünden; dini aidiyet, eğitim, etnik köken, siyasi düşünce, yaş, sosyal statü gibi yönlerden benzerlikler eş seçme konusunda göz önüne alınmaktadır.

Dini, siyasi veya ekonomik sebeplerle toplum içinde bazı gruplar üyelerinin, belli gruplardan kişilerle yapacakları evlilikleri engellemeye çalışırlar. Engellemelere sebep olan unsurların başında ise din gelmektedir. Din yıllar öncesinde olduğu kadar güçlü olmasa da bireylerin davranışlarını etkilemeye devam etmektedir. Birçok aile için dinin yaşamları üzerindeki önemli etkisi sürmektedir. İş, eş, arkadaş, yiyecek seçiminden komşuluk ilişkilerine, oy vermeden, kıyafet seçimine kadar birçok alanda dinin bireyin davranışlarını etkilediği görülmektedir.

Mezhepler arası yapılan bu evliliklerle ilgili olarak üzerinde durulan önemli konulardan biri sekülerleşmedir. Bu görüşe göre dini değerlerin, toplumdaki uygun davranışları belirlemedeki etkisinin azalması ile birlikte bu tarz evliliklerdeki yasaklarda güçsüz duruma düşmektedir. Sekülerleşmenin de etkisiyle, birçok insan evlenecekleri kişiler ile kendi dini kimlikleri arasındaki farklılıklar üzerinde pek durmamaktadırlar. Ülkemizde yaşanan sekülerleşme eğilimlerinin ve yükseköğretime katılımının, bireylerin eş seçiminde daha özgür karar vermelerinde etkili olduğu görülmektedir. Ancak bütün bu eğilimlere rağmen özellikle ailelerin, çocukları için kendi dinlerinden ve mezheplerinden bireyleri eş olarak istedikleri görülmektedir. Din, ailenin kurulma aşamasında ve devam ettirilmesinde belli ölçülerde etkisini sürdürmektedir.

Toplumlar, farklı mezhepsel ve etnik kökenlere sahip toplumsal gruplardan oluşmaktadır. Bu durum bir yandan kültürel anlamda zenginlik ve hoşgörü ortamı yaratırken, diğer yandan çatışmayı ve gerilimi de beraberinde getirmektedir. Anadolu'da iki mezhep öne çıkmaktadır. Bunlardan biri ortodoks nitelikli Sünnilik, diğeri ise heterodoks nitelikli Aleviliktir. Benzerliklere sahip oldukları kadar, birçok farklı özelliklere sahip olan bu mezhepler zaman zaman çatışmalar yaşamış ve bu durumda iki taraftan kişiler arasında yapılan evlilikleri en başından etkilemiş, sorunlar yaşanmasına sebep olmuştur.

Alevilik ve Sünnilik birbirinden ayırt edilemez ortak niteliklere sahip olduğu kadar, birbirlerini açıkça dışlayabilecek özelliklere de sahiptir. Tarihsel süreçte devam eden önyargılar ise bu farklılıkların derinleşmesine ve sosyal ilişkilerin zayıf kalmasına sebep olmuştur. Ancak günümüzde, Alevi ve Sünni grupların zaman zaman çatışmaya dönüşen önyargıları eskiye nazaran zayıflamıştır. Bu iki mezhebin birbirlerine karşı olan güvensizliği ve önyargısı, bu iki farklı gruptan insanların yapmak istedikleri evliliklere engel teşkil etmiştir. Liberal ailelere göre özellikle muhafazakâr ailelerde kişilerin böyle bir evlilik kararı almaları daha da zorlaşmaktadır. Ancak bu çalışmada, bu tür bir karma evlilik yapma kararı alan kişilerin ailelerinden ve çevrelerinden eskiye nazaran daha ılımlı tepkiler aldıkları görülmüştür.

Bu çalışmanın amacı dinin farklı geleneklerinden gelen Alevi ve Sünni çiftlerin, evlilik ve aile hayatları içinde bu farklılıktan dolayı sorun yaşayıp yaşamadıklarını, eğer yaşıyorlarsa sorun alanlarının neler olduğunu görmektir. Bu amaç doğrultusunda araştırmanın saha çalışması Almanya'nın Berlin kentinde ve İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Almanya'da yaşayan Türklerin farklı mezhepten biriyle evlilik yapma konusundaki fikirlerini öğrenmek ve Türkiye'de yaşayanlarla karşılaştırma yapabilmek için Berlin'de de görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonunda, Berlin'de yaşayan Türkler ile İstanbul'da yaşayanlar arasında mezhepler arası evliliğe bakışın çok farklı olmadığı görülmüştür. Berlin'de de Türkiye'de

olduğu gibi özellikle gençler bu tür evliliklere daha olumlu yaklaşmaktadır. Dinin göç eden bireylerin yaşamları üzerinde ise farklı etkileri olduğu söylenebilir. Almanya'ya göçle birlikte, göç eden bireylerin bir kısmı daha seküler bir hayat tarzını benimserken, diğer bir kısmı yabancı kültür ortamında yalnız başına yaşamak zorunda kalışın yarattığı tedirginlik nedeni ile dine öncekinden daha fazla sarılmaya başlamıştır.

Aynı dinin iki farklı mezhebinden gelen kişilerin evlilikleri incelendiğinde, evliliklerin beklenildiği ölçüde problemlili olmadıkları görülmektedir. Araştırmaya dâhil olan evlilikler arasında sorunlu evlilikler kadar uyumlu evlilikler de bulunmaktadır. Evli çiftler kendi aralarında çok fazla problem yaşamazken, aileler ve akrabaların olaylara karışmasıyla problemler artmaktadır. Aileler ilk başta çocuklarını farklı mezhepten birisiyle evlenmekten vazgeçirmeye çalışmakta ama daha sonra çoğunlukla bu durumu kabul etmek zorunda kalmaktadırlar. Bu evliliklerdeki çatışma konuları evlilik töreniyle başlamaktadır. Bazen aileler ve akrabalar düğüne katılmayı bile reddetmektedirler. Aileler, çocuklarının dini kimliklerinin deđișeceđi korkusuyla bu evliliklere karşı çıkmaktadır. Evlendikten sonra dini alışkanlıkların devam ettirilmesi konusu hem aileleri hem de evlenecek kişileri tedirgin eden önemli konulardan biridir. Dini törenlere katılımdaki farklılıklar aile dayanışmasına ve birlikteliğe zarar verebilecek bir durumdur. Yapılan görüşmelerde, dini gelenekler konusunda büyük sorun yaşayan birkaç görüşmeci olmakla birlikte genel olarak incelendiğinde bu çiftlerin dini katılım konusunda bir şekilde uzlaşabildikleri gözlenmektedir. Bir diğer önemli çatışma alanı ise çocukların dini eğitimi ve gelecekleri konusudur. Çocuklar Sünni geleneğine göre mi yoksa Alevi geleneğine göre mi yetişecekler sorusu zaman zaman tartışmalara sebep olmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışmada Alevi – Sünni karma evliliği yapmış çiftlerle yapılan görüşmelerde, evliliğin başlangıcı ve devamında ebeveynlerle olan ilişkiler, dini ibadetler, çocukların dini eğitimi, aile içi dini törenler konusunda problemler yaşansa da, problemlerin aile içinde bir şekilde çözüldüğu görülmüştür.

KAYNAKÇA

- Abadan Unat, Nermin, Bitmeyen Göç- Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, Kasım 2006
- Acar, İbrahim, Evlenme Engeli Olarak Din Farkı, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalı, Erzurum, 2005
- Adak, Nurşen, Toplumun Temel Yapı Taşı: Aile içinde; Kurumlara Sosyolojik Bakış, Editör: Sevinç Güçlü, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2005
- Akbaş, Gülçin, Social Identity and Intergroup Relations: The Case of Alevis and Sunnis in Amasya, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Tez Çalışması, Eylül 2010
- Aktaş, Ali, Kırsal Kesimdeki Dönüşüm Sürecinde Alevi Aile Yapısında Meydana Gelen Değişmeler, Cilt:2, Sosyoloji Derneği Yayınları, Ankara,1994
- Antonio, William, V, The Family and Religion: Exploring a Changing Relationship, Journal for the Scientific Study of Religion, 1980
- Arabacı, Fazlı, Alevilik ve Sünniliğin Sosyolojik Boyutları, Çorum Örneği, Etüt Yayınları, Samsun, Haziran 2000
- Atalay Beşir, Konaş Mehmet, Beyazıt Sema, Madenoğlu Kemal, Türk Aile Yapısı Araştırması, Sosyal Planlama Genel Müdürlüğü, 1992
- Ayas, Mehmet Rahmi, Türkiye’de İlk Tarikat Yüzleşmeleri Üzerine Din Sosyolojisi Açısından Bir Araştırma, Ankara, 1991
- Aydın, Erdoğan, Kimlik Mücadelesinde Alevilik, Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2011
- Aydın, Mustafa, İlk Dönem İslam Toplumunun Şekillenmesi, Pınar Yayınları, İstanbul, 1991
- Aydın Okan, Baran Gülen, Toplumsal Değişim Sürecinde Evlenme ve Boşanma, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, Cilt:21, Sayı:2, Ekim 2010
- Aytaç, Serpil- Bayram, Nuran, Üniversite Gençliğinin İş ve Eş Seçimindeki etkin Kriterlerinin Analitik Hiyerarşi Süreci (AHP) İle Analizi, [http:// www. isguc.org/isvees.html](http://www.isguc.org/isvees.html), 08.05.2003
- Balaman, Ali Rıza, ‘Evlilik Akrabalık Türleri (Sosyal Antropolojik Yaklaşımla), T.C. Kültür Bakanlığı, Rebro Matbaası, Ankara,2002
- Balkanlıoğlu, Mehmet Ali, Influence of Alevi- Sunni Intermarriage on the Spouses Religious Affiliation, The Journal of International Social Research, Vol: 4, Issue: 19, Fall 2011
- Berger, Peter, L. Dinin Sosyal Gerçekliği, çev. A. Coşkun, İnsan Yayınları, İstanbul, 1993
- Bilici, Faruk, Alevi-Bektaşî İlahiyatının Günümüz Türkiye’sindeki İşlevi, (T. Olsson- E. Özdalga- C. Raudvere, Alevi Kimliği, Tarih Vakfı Yurt Yayınları

- Blau M. Peter, Becker Carolyn, Fitzpatrick M. Kevin, *Intersecting Social Affiliations and Intermarriage*, The University of North Carolina Press, 1984
- Bozkurt, Fuat, *Çağdaşlaşma Sürecinde Alevilik*, Doğan Yayınları, İstanbul, 2000
- Bozkurt, Güvenç, *İnsan ve Kültür*, İstanbul, 1996
- Burgess Ernest, Locke Harvey, *The Family*, 2nd Edition, New York, American Book Company, 1953
- Bruinessen, Martin Van, *Kürtlük, Türklük, Alevilik (Etnik ve Dinsel Kimlik Mücadeleleri)*, Çev. Hakan Yurdakul, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000
- Cerroni-Long, E.L., *Marrying Out: Socio- Cultural and Psychological Implications of Intermarriage*, Department of Anthropology, University of California, Los Angeles, Vol: XVI, No: 1, Spring 1984
- Collinson, Patrick, *Religion, Society, and the Historian*, The Journal of Religious History, Vol. 23, No: 2, June, 1999
- Curtis Kristen Taylor, Ellison Christopher, *Religious Heterogamy and Marital Conflict: Findings From National Survey of Families and Households*, Journal of Family Issues 2002
- Çarkoğlu Ali, Toprak Binnaz, *Religion, Society and Politics in a Changing Turkey*, TESEV Publications, İstanbul, 2007
- Çatlı, Gökçen, *İstanbul ve Nevşehir’de Alevi Sünni Evliliğinin Antropolojik Açından İncelenmesi*, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Antropoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tez Çalışması, İstanbul, 2008
- Çelik, Celaleddin, *Değişim Sürecinde Türk Aile Yapısı ve Din*, Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Kayseri, 2009
- Demir, Zekiye, *Almanya’da Yaşayan Türk Kadınları, Durumları, Sorunları, Din ve Diyanet Algıları*, DİB Yayınları, 2010
- Doğan, İsmail, *Dünden Bugüne Türk Ailesi*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2009
- Duru, Ziya, *Evlilik Manileri Bağlamında Akraba Evliliği*, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2007
- Ellison G. Christopher, Burdette M. Amy, Wilcox W. Bradford, *The Couple That Prays Together: Race and Ethnicity, Religion and Relationship Quality Among Working- Age Adults*, Journal of Marriage and Family 72, August 2010
- Erdoğan, Alptekin, *Alevilik, Şiilik, Sünnilik*, Şen Matbaa, Aralık 2000
- Firth, Raymond, Hubort, Jane, Forge, Anthony, *Families and Their Relatives (Kinship in a Middle- Class of London)*, The International Library of Sociology, Routledge, Volume: 15, London, 1998

- Giddens, Anthony, Sosyoloji, Çev: Hüseyin Özel, Cemal Güzel, Ayraç Yayınevi, Ankara, 2000
- Giddens, Anthony, Sociology- Introductory Readings, Polity Press, Oxford, 2001
- Gölbaşı, Haydar; Mazlum, Ahmet, Çatışma Odağında Alevi-Sünni İlişkileri ve ‘Öteki Algısı’, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Cilt:7, Sayı:2, 2010
- Göle, Nilüfer, İslam ve Modernlik Üzerine Melez Desenler, Metis, İstanbul, 2000
- Gölpınarlı, Abdülbaki, ‘Kızıl-baş’, İslam Ansiklopedisi, Milli Eğitim Bakanlığı, Cilt: VI, İstanbul
- Güçlü, Sevinç, “Din Kurumu”, Kurumlara Sosyolojik Bakış, Editör Sevinç Güçlü, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2005
- Günay, Ünver, Din Sosyolojisi, İnsan Yayınları, İstanbul, 2006
- Hançeroğlu, Orhan, İslam İnançları Sözlüğü, Remzi Kitabevi, 1984
- Hançerlioğlu, Orhan, Dünya İnançları Sözlüğü- Dinler ve Mezhepler, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993
- Hans Thomä- Venske, The Religious Life of Muslims in Berlin, içinde; The New Islamic Presence in Western Europe, Ed: Tomas Gerholm and Yngve Georg Lithman, Mansell Publishing, London, 1988
- Heaton, Tim, Religious Homogamy and Marital Satisfaction Reconsidered, Journal of Marriage and Family 46
- Helvacı Serap, Erlüle Fulya, Medeni Hukuk, Legal Hukuk Kitapları Serisi, 2. Basım, İstanbul, Ocak 2011
- Hollingshead, August B, Cultural Factors in The Selection of Marriage Mates, American Sociological Association, Yale University, 1950
- Husain, Fatima; O’Brien, Margaret, Muslim Communities in Europe: Reconstruction and Transformation, Current Sociology Journal, Vol: 48, No:4, October 2000
- Jacobsohn Peter, Matheny P. Adam, Mate Selection in Open Marriage Systems, Vanderbilt University, USA
- Kalmijn, Matthijs, Shifting Boundaries: Trends in Religious and Educational Homogamy, American Sociological Review 56 (6)
- Kalmijn, Matthijs, Inter marriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends, Department of Sociology, Vol: 24 Utrecht University, Netherlands, , 1998
- Karlsson, Georg, On Mate Selection, International Journal of Comparative Sociology, Uppsala University, Sweden, 2003
- Kayhan Kılıç, Seyhan, Similar Symbols and Discourse in Alevism and Sunnism: A Case Study in Two Anatolian Villages, Yeditepe Üniversitesi, Tez Çalışması, İstanbul, 2009

- Kehl-Bodrogi, Krisztina, Alevilik Üzerine, Cem Sayı: 6 Kasım, 1991
- Kehl-Bodrogi, Krisztina, Türkiye’de Alevilik- Dini Bir Cemaatin Oluşumu ve Şimdiki Konumuna Dair, Çev. Filiz Ang, Nefes Sayı:2, (Aralık), 1993
- Kehl- Bodrogi, Krisztina, Almanya’da Alevi Din Dersleri Konusu, (Alevi Akademisi Bilim Kurulu Sempozyumu Bildirisi), sf. 183, 2003
- Kehrer Günter, Robertson Roland, Durkheim Emile, Din Sosyolojisi, Vadi Yayınları, Ankara, 1996
- Kernodle, Wayne, Some Implications of the Homogamy Complementary Needs Theories of Mate Selection for Sociological Research
- Kurt, Abdurrahman, Dindarlığı Etkileyen Faktörler, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 18, sayı:2, 2009
- Kutlu, Sönmez, Mezhepler Tarihine Giriş, Dem Yayınları, İstanbul, 2010
- La Ferrara, Elina, ‘Kin Groups and Reciprocity: A Model of Credit Transactions in Ghana’, Public Policy, Milan, February, 2003
- Lee R. Gary, Stone Lorene Hemphill, Mate-Selection Systems and Criteria: Variation According to Family Structure, Washington State University, May, 1980
- Maden, Ahmet, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Türk Aile Ansiklopedisi 3, İlkay Dizgi, Ankara, Aralık 1991
- Mardin, Şerif, Din ve İdeoloji, İletişim Yayınları, 14. Baskı, İstanbul, 2005
- Maurer, Michele, Transcendent Journeys: Experiences of Interdenominational Couples, Unpublished Master Thesis, The University of Guelph, , July, 1997
- Mélikoff, Irène, Bektaşilik/ Kızılbaşlık: Tarihsel Bölünme ve Sorunları, Alevi Kimliği, Ed.Tord Ollson, Elisabeth Özdalga, Catharina Raudvere, İstanbul, Tarih Vakfı, 1999
- Mélikoff, Irène, Uyur İdik Uyardılar (Alevilik, Bektaşilik Araştırmaları), Demos Yayınları, Mart 2009
- Mensching, G. Sociologie Religieuse, Paris, 1951 den alıntı; Günay, Ünver, Din Sosyolojisi, İnsan Yayınları, İstanbul, 2006
- Merino, M. Stephen, Religious Diversity in a ‘Christian Nation’: The Effects of Theological Exclusivity and Interreligious Contact on the Acceptance of Religious Diversity, The Pennsylvania State University, Journal for the Scientific Study of Religion, 2010
- Miller R., Browning S., The Importance of the Multicultural Approach: An Introduction, Journal of Family Issues: 20,1999
- Milton, J. Yinger, The Scientific Study of Religious, Macmillian, New York, 1970
- Newman, David M., A Families- A Sociological Perspective, A Division of the Mc Graw-Hill Companies, USA, 2009

- Nirun, Nihat, Sistematik Sosyoloji Yönünden Aile ve Kültür, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1991
- Okumuş, Ejder, Toplumsal Değişme ve Din, İnsan Yayınları, İstanbul, Mart, 2003
- Örnek, Sedat Veyis, Türk Halk Bilimi, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, 1995
- Özgüven, İbrahim Etmen, Evlilik ve Aile Terapisi, Psikolojik Danışma, Rehberlik ve Eğitim Merkezi, Ankara, 2000
- Özkan, Zülfikar, NLP Teknikleriyle Aile İçi İletişim, Hayat Yayıncılık, 2. Basım, İstanbul, 2005
- Pearl David, Menski Werner, Muslim Family Law, Sweet&Maxwell Published, London, 1998
- Peterson, D. M., Husband –Wife Communication and Family Problems, Sociology and Social Research, 53,1968
- Posner, Richard, ‘ A Theory of Primitive Society with Special Reference to Law.’ Journal of Law and Economics, Chicago,1980
- Prince, J. Alfred, A Study of 194 Cross Religion Marriages, The Family Life Coordinator, Vol: 11, No:1, January, 1962
- Rahman, Fazlur, Tarih Boyunca İslami Metodoloji Sorunu, Çev. S. Akdemir, Ankara Okulu Yayınları, Ankara, 1995
- Rigoni, Isabelle, Alevi in Europe: A Narrow Path Towards Visibility ; içinde Turkey’s Alevi Enigma, Edited By; Paul J. White and Joost Jongerden, Brill Leiden, Boston, 2003
- Sayın, Önal, Aile Sosyolojisi: Ailenin Toplumdaki Yeri, Ege Üniversitesi Basımevi, 1990
- Schiffauer, Werner, Migration and Religiousness içinde; The New Islamic Presence in Western Europe, Ed: Tomas Gerholm and Yngve Georg Lithman, Mansell Publishing, London, 1988
- Sezen, Lütfi, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 27, Erzurum, 2005
- Shankland, David, The Alevi in Turkey (The Emergence of a Secular Islamic Tradition), Routledge, London, 2007
- Shehan L. Constance, Bock E. Wilbor, Lee R. Gary, Religious Heterogamy, Religiosity and Marital Happiness: The Case of Catholics, Journal of Marriage and Family, Vol: 52, No:1, February, 1990
- Solmaz Bünyamin, Çapcıoğlu İhsan, Din Sosyolojisi (Klasik ve Çağdaş Yaklaşımlar), Çizgi Kitabevi, Konya, Ağustos, 2006
- Sökefeld, Martin, Struggling for Recognition (The Alevi Movement in Germany and in Transnational Space), Berghahn Books, United States, 2008
- Subaşı, Necdet, Alevi Modernleşmesi (Sırrı Faş Eylemek), Timaş Yayınları, İstanbul 2010

- Taştan, Vahap, Yurt Dışındaki Türk İşçi Ailelerinin Kimlik Meseleleri, T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, İlkay Dizgi, Ankara, 1991
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Türk Aile Ansiklopedisi 3, İlkay Dizgi, Ankara, 1994
- Terzioğlu Günsel, Şener Arzu, Ailede Eşler Arası Uyuma Etki Eden Faktörlerin Araştırılması, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara, 2002
- Topçuoğlu, Ali Aslan, Yahudilik-Hristiyanlık ve İslam Hukuku'na Göre Nikâh Akdine Etkisi Bakımından Din Farklılığı, Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Cilt 10, Sayı:2, 2010
- Tuç, Seyit Derviş, Erkanname (Aleviliğin İslam'da Yeri ve Alevi Erkanları), Can Yayınları, Almanya,2002
- Türkdoğan, Orhan, Alevilik, Aleviler ve Modernleşme, Birikim, Sayı: 159, Temmuz, 2002
- Türkdoğan, Orhan, Alevi Bektaşî Kimliği (Sosyo-Antropolojik Araştırma), Timaş Yayınları, İstanbul, 2006
- Yalçınkaya, Ayhan, Alevilikte Toplumsal Kurumlar ve İktidar, Mülkiyeler Birliği, Ankara, 1996
- Yazıcıoğlu, Y. ve Erdoğan, S. (2004). SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Detay Yayıncılık
- Yıldırım Ali, Şimşek Hasan, Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009
- Yılmaz, Hüseyin, Alevi- Sünni Diyalogu, Din Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme, Asitan Yayıncılık, Sivas, 2011
- Yinger, J.M, On The Definition Of Interfaith Marriage, Journal For the Scientific Study Of Religion, 1968, Spring
- Vaaler Margaret L., Ellison Christopher G., and Powers A. Daniel, Religious Influences on the Risk of Marital Dissolution, Journal of Marriage and Family 71, University of Texas at Austin, November 2009
- Verkuyten M., Yıldız A.A, Muslim Immigrants and Religious Group Feelings; Self-Identification and Attitudes among Sunni and Alevi, Turkish-Dutch, Ethnic and Racial Studies
- Wach, Joachim, Din Sosyolojisi, Çev. Ünver Günay, İstanbul, 1995
- Wilson, Bryan, Dini Mezhepler- Sosyolojik Bir Araştırma, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004
- Wilson, John, Religion in American Society, Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1978
- Wilpert, Czarina, Religion and And Ethnicity: Orientations, Perceptions and Strategies among Turkish Alevi and Sunni Migrants in Berlin içinde; The New Islamic Presence in Western Europe, Ed: Tomas Gerholm and Yngve Georg Lithman, Mansell Publishing, London, 1988

Winston, Davis, Din Sosyolojisi, Çev. İhsan Çapcıoğlu, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Sayı:2, 2004

EKLER

EK 1- Görüşme Formu

1. Cinsiyet?
2. Yaşınız?
3. Eşinizin yaşı?
4. Doğduğunuz şehir?
5. Eşinizin doğduğu şehir?
6. Yaşadığınız ülke?
7. En son bitirdiğiniz okul?
8. Eşinizin en son bitirdiği okul?
9. Mesleğiniz?
10. Eşinizin mesleği?
11. Aylık geliriniz?
12. Kaç yıllık evlisiniz?
13. Kaç çocuğunuz var?
14. Dininiz ve mezhebiniz?
15. Eşinizin dini ve mezhebi?
16. İlk tanıştığınız zamanlarda sevgilinizin farklı bir mezhepten olmasını nasıl karşıladınız?
17. Evlenmek istediğiniz kişinin farklı bir mezhepten olmasını aileniz nasıl karşıladı?
18. Eşinizin ailesi birlikteliğinizi nasıl karşıladı?
19. Ailelerin tanışması esnasında sorun yaşandı mı? Eğer olduysa açıklar mısınız?
20. Birlikteliğe karşı çıkanlar oldu mu? Onaylamama sebepleri?
21. Çocukların dini eğitimleri konusundaki tutumunuz?
22. Ailenizde Alevi geleneğine ait özel gün ve bayramlar kutlanıyor mu? Varsa belirtir misiniz?
23. Ailenizde Sünni geleneğine ait özel gün ve bayramlar kutlanıyor mu? Varsa belirtir misiniz?
24. Gelininiz veya damadınız farklı bir mezhepten olabilir mi?
25. Gelininiz veya damadınız farklı bir dinden olabilir mi?

EK 2- Meslek Sınıflandırması

Silahlı kuvvetlerle ilgili meslekler

- Subaylar
- Subay olmayan silahlı kuvvetlerin daimi mensupları
- Silahlı kuvvetlerde diğer rütbelerdeki meslekler

Yöneticiler

- Başkanlar, üst düzey yöneticiler ve kanun yapıcılar
- Ticari ve idari müdürler
- Üretim ve uzmanlaşmış hizmet müdürleri
- Ağır lama, perakende ve diğer hizmet müdürleri

Profesyonel meslek mensupları

- Bilim ve mühendislik alanlarındaki profesyonel meslek mensupları
- Sağlık profesyonelleri
- Eğitim ile ilgili profesyonel meslek mensupları
- İş ve yönetim ile ilgili profesyonel meslek mensupları
- Bilgi ve iletişim teknolojisi ile ilgili profesyonel meslek mensupları
- Hukuk, sosyal ve kültür ile ilgili profesyonel meslek mensupları

Teknisyenler, teknikerler ve yardımcı profesyonel meslek mensupları

- Bilim ve mühendislik ile ilgili yardımcı profesyonel meslek mensupları
- Yardımcı sağlık profesyonelleri
- İş ve idare ile ilgili yardımcı profesyonel meslek mensupları
- Hukuk, sosyal, kültür ve benzeri alanlar ile ilgili yardımcı profesyonel meslek mensupları
- Bilgi ve iletişim teknisyenleri

Büro hizmetlerinde çalışan elemanlar

- Genel büro elemanları ile klavye kullanan büro elemanları
- Müşteri hizmetlerinde çalışan elemanlar
- Sayısal işlemler yapan ve malzeme kayıtları tutan büro elemanları
- Diğer büro hizmetlerinde çalışan elemanlar

Hizmet ve satış elemanları

- Kişisel hizmetler veren elemanlar
- Satış hizmetleri veren elemanlar
- Kişisel bakım hizmetleri veren elemanlar
- Koruma hizmetleri veren elemanlar

Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri çalışanları

- Pazara yönelik nitelikli tarım çalışanları
- Pazara yönelik nitelikli ormancılık, su ürünleri ve avcılık çalışanları
- Kendi geçimine yönelik çiftçiler, balıkçılar, avcılar ve toplayıcılar

Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar

- İnşaat ve ilgili işlerde çalışan sanatkarlar (elektrikçiler hariç)
- Metal işleme, makine ve ilgili işlerde çalışan sanatkarlar
- El sanatları ve basım ile ilgili işlerde çalışanlar
- Elektrik ve elektronik işlerde çalışan sanatkarlar
- Gıda işleme, ağaç işleri, giyim eşyası ve diğer sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar

Tesis ve makine operatörleri ve montajcılar

- Sabit tesis ve makine operatörleri
- Montajcılar
- Sürücüler ve hareketli makine ve teçhizat operatörleri

Nitelik gerektirmeyen meslekler

- Temizlikçiler ve yardımcılar
- Tarım, ormancılık ve balıkçılık sektörlerinde nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar
- Madencilik, inşaat, imalat ve ulaştırma sektörlerinde nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar
- Yiyecek hazırlama yardımcıları
- Cadde ve sokaklarda satış ve hizmet işlerinde çalışanlar
- Çöpçüler, atık toplayıcılar ve diğer nitelik gerektirmeyen işlerde çalışanlar

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve Soyadı : Bilge Deniz ÇATAK

Doğum Tarihi ve Yeri : 01.09.1988 - İSTANBUL

Medeni Durumu : Bekar

Eğitim Durumu

Mezun Olduğu Lise : Kurtuluş Lisesi

Lisans Diploması : 2.97

Yüksek Lisans Diploması : 3.55

Tez Konusu : Mezhep Farklılıklarının Eşler Arası İlişkilere Etkileri

Yabancı Dil / Diller : İngilizce

E Mail : bdenizcatak@hotmail.com